

וביראת טהורה, מלבשתו ענוה עטרת תפארה, משיב מלחמה שערה,
שמו נודע בשערים, הכל מהללים ומפארים, מו"ה יוסף נ"י יופיע
לנצח נצחים, וימים ושנים ארוכים.

נוראות נפלאותי איך ממרחקים שלוחים אלי הדרת יפעת ניצוצי תורת אש,
המסורים מאש, ללבושים שלהבות אש, אשר כל דבריהם כגחלי אש, מתנוצצים
ממטה למעלה למקום מחצב אש, לא כן אנכי כל השומע יצחק לי, ואם יש פיות
משמיעות שמי וזכרי, הלא שוכרו עמו לאמר כי ביתי ריקן מן החכמה וסברא, ומן
הקבלה והגמרא, אולם לכבוד התורה לא אאריך בחנם שלא לגרום ביטול תורה,
אבל אשר אנלה עם לבבי אולי באפרקוסתא דעניא, מן השמים ימציאו בה
מרגניתא, כי גדול כבוד הבריות לפני המקום, ויהא רעוא דלא אבוא לירי חוכא
איטלולא לפני נפשות הרמות והנשאות, דלא איעול בכסיפא, ולא יכסו פני
בכלימות בפני הרחוקים.

והנה ז"ל מעכת"ר במכתבו, נתפשט המנהג בשבת אשר חותכין בצלים דק
רק ונותנים שמן או שומן אווז כרי שיוכלו למלוח אותם, ומולחין אותן עכ"ל. —
הנה נמשכו אחר מה שנמצא במגן אברהם בסימן שכ"א סק"ז וז"ל דאסור למלוח
איגריקוס חיים דהא רגילין לעשות מהן כבשים, ועוד דהמליחה מועלת להם, והוי
כצנון, ומיהו כשנותן שמן תיכף שרי אפילו לר"י עכ"ל, ובס"ק ד' כתב המ"א
וז"ל מעט לצורך טיבול אותה סעודה [ר"ן], משמע דלצורך סעודה אחרת אפילו
מעט אסור, אפילו נתן שמן אסור עכ"ל, וקשה עליו סתירה למה בסעיף קטן זי"ן
מתיר נתינות שמן אפילו בצנון ודומה לו, והרי צנון דומה למי מלח מרובים לדין
דקיי"ל במי מלח מיעוט להתיר לגמרי אפ"ה צנון אסור אפילו מעט לצורך אותה
סעודה, ואם נימא (ר' יוסי) [דת"ק] מתיר בשמן אפילו מרובה, א"כ לצורך סעודה
אחרת נמי יהא מותר, ולמה אסור בס"ק ד', ועוד דכל הפוסקים השמישו היתר של
שמן, ולא הוכח ברמב"ם וטור וש"ע, מכלל דסברי מאחר דהתנא קמא לא מפליג
רק בין מרובה למיעוט ולא דבנותן שמן מותר אפילו במרובה, בהכרח דגם בזה
פליג על ר' יוסי, ולית לי' הך היתירא, ואע"ג דהש"ס מסיק דר' יוסי לחומרא פליג,
מכלל דבקולא של ר' יוסי מודה הת"ק, ע"ז נאמר דהש"ס לא קאי רק לענין רישא
דר' יוסי, דלישני' דר' יוסי מסופק אם מחמיר או מיקל להכי הוכיח דודאי לחומרא
פליג, אבל בסיפא דר' יוסי הרי דבריו מפורשים דלקולא פליג, וכמו דלית הלכתא
כר' יוסי לענין החומרא, כמו כן וכ"ש הוא דלא הוה הלכה בקולא שהוא מיקל נגד
הת"ק, ותו היאך מיייתי המ"א ס"ק זי"ן ראייה להיתר צנון על ידי שמן ממה
דמתיר ר' יוסי גבי מים, והרי ת"ק מתיר גבי מים במיעוט, ואילו בצנון אסור
אפילו במיעוט, כמו כן אית לן לומר לר' יוסי שאין היתר בשמן רק גבי מים ולא
גבי צנון, ותו דגבי שמן דר' יוסי פירש"י וז"ל, נותן שמן לתוך מים תחילה קודם
שיתן המלח, או נותן שמן לתוך המלח תחילה קודם שיתן המים דהשמן מעכב
שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין, אבל לא
יתן מים ומלח תחילה אפילו נותן שמן לבסוף, דבשעה שנותן מים ומלח ביחד

נראה כמעבד עכ"ל, א"כ האיך הזכיר המ"א ס"ק זי"ן ליתן מלח תחילה על איגרקס וצנון ואח"כ להטיל שמן.

ובפרי מגדים במ"א ס"ק ד' תירץ על סתירה שיש בדברי המ"א בס"ק זי"ן, כי בס"ק ד' מה שאוסר המ"א מיירי בשנתן תחלה מים ומלח ביחד, ואח"כ נותן שמן, ובס"ק זי"ן כשנותן השמן קודם נתינת המלח, ותקשי על דבריו דהא המ"א ס"ק זי"ן כתב נותן שמן תיכף ולא כתב נותן שמן תחילה, מוכח דמתיר אפילו מלח תחילה ואח"כ נותן שמן ועוד גם בס"ק ד' כתב סתם ליאסור, ולא הזכיר דרוקא במים ומלח תחילה אוסר, ובמרדכי כתב וז"ל מותר לעשות מי מלח מועטין כרבנן לערב מים ומלח ולשפוך על נתחי העוף צלויין, דהא אין הלכה כר' יוסי בהילמי, וכ"ש ליתן מלח ושמן על העוף קודם ואח"כ ליתן מים, דהא החיא אפילו רבי יוסי מודה עכ"ל, מבואר מדויק לשונו שאין היתר בנותן שמן אלא במי מלח מועטין מדרגת רק כ"ש ולא נקט רבנותא דרבנותן שמן מותר אפילו במרובין אפילו לרבנן, מכלל דבמרובין אין שום היתר, ובהגהות מיימוני כתב בפרק כ"ב וז"ל ושמן (ומחל) [ומלח] אפילו רבי יוסי מתיר לתת אח"כ מים או יין ולפיכך מותר לתת מלח על נתחי העוף או דגים, ואח"כ נותן עליו מים או יין עכ"ל, נראה מדרעתו כי נתחי העוף או דגים נחשב כמו שמן, וחולק על המרדכי דלעיל, דמצריך גם בנתחי העוף ליתן מלח ושמן קודם, אלמא שהעוף אינו נחשב כשמן, וגם מוכח שאין היתר במלח ושמן רק במים מועטין, מדרקאמר אפילו ר' יוסי מודה מכלל כי אליבא דרבנן כ"ש דמותר, ואי במרובין מנ"ל כי רבנן מתירין, אלא ע"כ כי במעוטין מיירי.

והכי מוכח לשון ספר התרומה סימנים סי' שמ"ב, וז"ל ואפילו לר' יוסי דאסר מים ומלח בתחלה כי אם שמן ומלח טעם ליחלוחת הגוף הוה כמו שמן תחילה, והשתא דאין הלכה כר' יוסי דאסר מים ומלח מועטין, א"כ מותר לכתחילה לערב מים ומלח מועט, ולטבול בו פתו או לשפוך על העוף עכ"ל, מבואר להדיא שאעפ"י שהעוף נחשב כשמן, אפ"ה אין היתר רק במים מועט, ולמה לא כתב להתיר ליתן המלח על העוף, ואח"כ ישפוך מים מרובין, הלכך העיקר כי במים מרובים ליכא שום דיעה להתיר אפילו על ידי שמן תחילה אליבא דרבנן, ובצנון ובצללים נראה דגם ר' יוסי אינו מתיר ע"י שמן תחלה, דלא גרע מן מים, לפי שהמים עצמן מחלישין כח המלח כמבואר ביו"ד ריש סימן ס"ט, הלכך דברי המ"א תמוהין מה שמתיר גבי צנון ואיגרקס עם שמן, וגם סותר דברי עצמו כדאמרן.

והמערב בצלים צלויין או מבושלים וחותכן דק דק, והבצים המה הרוב, בזה נראה כי לכ"ע מותר למלחן אפילו בלי שומן מחמת שהבצלים בטלים ברוב, ואע"ג שעדיין ניכרים, ואין ביטול לדבר הניכר, מכל מקום כיון שעיקר טעם האיסור מחמת דמחזי כמעבד או כובש כבשים, אין כאן גזירה על המיעוט, לפי שאין דרך עיבוד או כבישה בכך, והכי מסיק האליה רבה להלכה כי במרובין אסור אפילו נותן שמן תחילה, ומסיק כי כן מפורש ברמב"ם ורבינו ירוחם ומרדכי וכבר התפרש הכל למעלה.

(ב) כתב מעב"ת וז"ל וכמה אנשים אשר חותכין הבצל דק דק עם ביצים עד שנעשה כעין עיסה עבה עכ"ל, הנה אם הביצים הם הרוב, לא תקשי מירי, לפי שבביצים לא שייך איסור לישא שאינם מגדולי קרקע, ולא דמיין לעפר ואפר — שכן דרכן לגבל לצורך בנין, משא"כ ביצים או בשר או גבינה שמחתכין דק דק שאין בהם ענין לישא וגבול כלל, והבצלים בטילים בהם, ואע"ג דניכרים, מכל מקום אין דרך לישא בכך ללחם או לבנין, ואע"ג שבמ"א ס"ק כ"ד כתב שבטריפת ביצים יש איסור, נראה שלמד כן מפ' רש"י על הא דאמר הש"ס (דף ק"מ.) על חרדל, ולא יטרוף, ופירש"י וז"ל, כדרך שטורפין ביצים בקערה דרך טריפה שטורפין בכח, מזה למד כי כשם שהחרדל אסור בטריפה, כך טריפתו של ביצים אסורה, ואין בלימודו ממש כי החרדל אסור משום לישא, אבל בביצים לא שייך לישא, ורש"י לא כיוון ללמוד מביצים, רק לפרש מילת טרופה, גם מ"ש שם במ"א דכל דבר אסור לטרוף כמ"ש סי"ז, כוונתו על מ"ש שם בשם הש"ג איסור ליטרוף יינומליון (יין ישן רבש ופלפלין) וסובר דהוי רק משקה צליל, ואינו אמת, שא"כ תקשי על הש"ג מנא לי' חידוש איסור זה, ותו שהרי מייית רא' מחרדל, והתם מחמת איסור לישא קאמר, א"כ בע"כ ככהאי גוונא מיירי הך דיינומליון. ולענין לערב הבצלים דק דק עם השומן הרי מפורש בפוסקים בחרדל ושחליים דסני בשינוי ממה שעושה בחול, דהיינו שיתן השומן תחילה ויערב באצבע ולא בסכין או בכף, וכ"ש שלא יטרוף אותן בכח, ולא דמי לתוספתא שבמגן אברהם סוף סימן שי"ט, דהתם בדבש נדבק היטב זה בזה, ומיירי לטרוף בכח ובלי שינוי, ובלא"ה כל הנך מילי דמחשבין לישא, היינו כשנטחן דק דק כמו קמח, אבל דק דק של בצלים שלנו הרי יכולין להפריד כל חתיכה בפני עצמן, ולית כאן איסור לישא כלל, כמו שזורקין חתוכים דקים תוך כוס יין ולא חיישינן ללישא כלל, שאין מתדבקין זה בזה אפילו אחר הבישול, משא"כ אגוזים בדבש שפיר מתדבקין זה בזה בבישול, וכן אפילו בלי בישול בדבש הרי מתדבקין כאילו הם חתיכה אחת, וכל זה אפילו במירי דלאו בר גיבול ומחייבין עליו, דהא חרדל ושחליים ושומן לאו בר גיבול נינהו כמבואר בספר התרומה על הנך תלתא דלעיל, וז"ל ולא דמי למורסן דאסור ליתן מים בשבת דדמי ללישא טפי עכ"ל, ואפילו ברין דהוי טפי לאו בר גיבול מן מורסן כתב שם סה"ת שאסור ליתן בו מים בשבת, ואפ"ה בהני תלתא הוא מתיר, וסה"ת מן המחייבין בלאו בר גיבול, אלמא דע"י שינוי מותר כדאמרן, והט"ז ס"ק י"ב הביא כי מהרש"ל כתב להקל עתה בקריין בחומץ, דבזמניהם עשו כמו עיסה, והב"ח חולק שאין להקל מאומד הדעת, על זה נשוב א"כ גם אגוזים ולוזים ביין יהא אסור לדידן, וכן גרויפין וקטניות כרוטב יהא אסור, אלא דע"כ כל שעומד בפני עצמו אין בזה לישא, והגרויפן כבר נידוכו ונילושו מערב שבת בשעת בישול, וכדרך שמתיר בסה"ת במורסן שנתן עליהם מים מערב שבת אליבא דרבי שמותרין בשבת ע"ש.

אבל קשה דבשלמא סה"ת פוסק כרבי דס"ל נתינת מים חייב משום גיבול, ושוב אין מוסיף חיוב אח"כ, לאפוקי הרמב"ם דאוסר ומחייב בבישול עד שיתבשל כולו כל צרכו, א"כ כל זמן שלא גמר בישולו ממש, האיך טורפין

לאכילת הגרויפן, ועוד דלפעמים יש גרעיני גרויפן שלא נדבקו עדיין, ובפרט במיני לפת כגון מייראן ריבין כשמטרח אותם הוי גיבול ממש, הלכך ע"כ נראה כיוון שאין מתכוין לשם גיבול רק לרכך המאכל ה"ז מותר, ואע"ג דהוה פסיק רישא דלא ניהא לי' מ"מ הואיל ואפשר לאכול בלא זה, התירו, כמ"ש המדרכי לענין מחליק פני המאכל, (הובא ברמ"א סוף הסימן), והמ"א ס"ק כ"ח שהניח דברי הרמב"ם בקושיא וכתב שמ"ש השמיטה בש"ע, תקשי עליו הרי הבי' לא הוקשה כלום על תשובת הרמב"ם, אלא שהי' פשוט בדעתו לתרץ כמו שכתבתי כאן, הלכך בצלים שבשומן דג הערינג אין לאסור מפני שאין מתדבקין יפה, ותינוק בן יומו יכול להפרידן, וא"כ מה לישא שייך בזה, מאחר שאינן נשחנין כקמח, והנך דש"ע בע"כ רבנשחנין כקמח מיירי, דומיא דקמח קלי ועפר ואפר שהזכיר בש"ס, לאפוקי כשהן חתיכות גסין קצת אין כאן דיבוק וגבול כלל ואין מדמין לגיבול כלל, ובלעדו יכול לאכול, ואינו רק ליופי ואחיות עיני האוכלים, הלכך אין בזה חשש איסור כלל, והכי מוכח ממאי דנקט הש"ס גבי חרדל וממחהו, הרי לך דאינו חשוב למעשה רק כשיש מיחוי, אבל אם כל חתיכה עומדת בפני עצמו אין בה משום לישא אפילו שופך עליהם מים, (או) [רק] כשנדכין לגמרי כקמח ונדבקין יחדיו כמו עיסה של קמח.

ועל מה שכתבתי לעיל שהביצים אין בהם איסור לישא, היינו עפ"י מה שכתב המ"א סימן שכ"א סק"י בשם התרומת הדשן לענין טחינה שאינו נוהג בבשר אפילו חתכו דק דק משום שאין טחינה אלא בגדולי קרקע, ובאמת בש"ס לא אשכחן האי כללא אלא בעימור ודישה אמרו בפירוש אין עימור אלא בגידולי קרקע ואין דישה אלא וכו', והתה"ד מסברא קאמר כי אין טחינה אלא בגידולי קרקע הואיל ונמנית במלאכת התבואה. והנה הרמב"ם (פ"ח ה"ח) כתב דחולב וחובל חייב משום מפרק, והקשה הרב המגיד הא מפרק תולדה דדש הוא, ואין דישה אלא בגדולי קרקע, ותרץ כי בהמה נקרא גידולו מן הקרקע, כדאיתא בב"ק ג"ד, דבקר וצאן הוה הוי גדולי קרקע ואינו ממעט רק דגים הגדילים מן המים, ובכסף משנה שם הביא כי הרמ"ך חולק על הרמב"ם וסובר דיש עימור ודישה אפילו שלא בגידולי קרקע, וזהו לפי גרסתו בסוגיא, אבל לפי נסחא דידן, הובא שם בהרא"ש והיא עיקר, ומה שהתיר תה"ד לחתוך בשר מבושל אפילו של בהמה נוכל לישבו מחמת שמצרף שם דעת הרבה פוסקים דסברי אין טחינה באוכלין, והא ראי' דבבשר חי גם הוא מסיק לחייב בו משום טחינה, וכדעת הרמב"ם דלעיל, נמצא מדין תה"ד הללו כי כביצים אין בהם משום לישא, הואיל ולא מגדולי קרקע נינה, אעפ"י שנמעט רק דגים, אבל עופות שנבראו מן הרקק אית לן לומר דשוה לבהמה, מ"מ יש לנו צירוף כשם שאין טחינה באוכלין כך אין לישא באוכלין, והתוס' דף צ"ה כתבו דחולב רק דרבנן, דחולב לאו גידולי קרקע הוא, לפי שהבהמה אינו בכלל גידולי קרקע, ובסימן ש"מ סתמו כל הפוסקים כי כל העוקר שער מבהמה הוי בכלל תולש מגידולי קרקע, ועכ"פ באוכלין סמך התה"ד על מ"ד רבשר לאו בכלל גידולי קרקע.

כל זה ראיתי בעניי, והעשיר בדעתו יוסיף חכמה ובינה כי תן לחכם ויחכם

עוד והחכמה תחי' בעלי' לאורך ימים ושנים.
(וגם מה שפי' רש"י ברף ק"ט על פיעפוע בצים אסור דהיינו לטרופ בצים מגולגלים בקערה עכ"ל, בשביל זאת אין להחמיר כיון דכל הפוסקים השמיטו דין זה³).

ובמה שכתבתי לעיל דהתוס' כתבו דהחולב אינו אלא מדרבנן, באמת תוס' גופא סבירא להו דהוה דאורייתא וכמו שכתבו דף ע"ג אלא ממה שכתבו שהחולב אינו חייב אלא לר' יודא, א"כ אנן דקיי"ל כרבנן שפיר לא הוה רק מדרבנן ומשום שבות, אלא שהתוס' פסקו כר' יהודא⁴).

מכתב מהרה"ק מוה"ר יעקב ישראל טווערסקי זצ"ל מטשערקאס¹

ב"ה. בעז"ה פה"ק זיטאמיר

כבוד כל אנשי שלומי הקבועים תוך עומק נפשי ולבבי אשר בקהל ק'
קמפון, לכל הבעלי בתים והנגידים והחסידים שבקהלתם קודש ולכל
בהן חיי רוחי ר' עליהם יחיו ולכב"ב שיח'.

ככל אשר תשמעון כעת מפה ידידינו היקר המ' ר' דובער מקהילתם ק' כך
עלה ברצוני מכבר לתת לכם פקודה עולמית בדבר הצדקה הזאת, מעתה ולדורות,
שירע כל אחד מאנשי שלומי את רבונו, ולמסור את הצדקה לידי דווקא, או ליד
משולחי, וכאשר אמירתי ואזהרתי פרוסה כעת על כל אנשי שלומי בכנף הארץ
להתנהג מעתה בדרך הזה ובוה יהי' לכם פתחון פה ליום הדין בזכות הצדקה
הזאת ובאופנים שדברתי אנוכי אטהר אתכם כזה ובכא ולהמשיך עליכם שפע
החיים בהצלחה ברו"ג ומבטחוני כי לא יסיר דבר אחד מדברי הנאמרים לטובת

(3) כנראה שהג"ה זו מקומה למעלה סוד"ה כתב מעכ"ת.

(4) כנראה שהג"ה זו מקומה למעלה בסוד"ה ועל מה שכתבתי.

(1) הוא בנו השלישי של הרה"ק מוה"ר מאטעלע מטשערנאבל זצ"ל, אשר נולד לו
בטשערנאבל בשנת תקנ"ד. עיקר חינוכו קיבל מאביו הרה"ק זצ"ל. ביום ו' שבט שנת
תקע"א נשא אשה בתו של הרה"ק מוה"ר דובער מליובאוויץ זצ"ל. אחר חתונתו
הסתופף בצל אבי חותנו הגה"ק בעל התניא מליאזנע זצ"ל, ואחר פטירתו נשאר אצל
חותנו, וכשנפטר חותנו שב לבית אביו למשערנאבל. בשנת תקצ"ד נתמנה למגיד
מישרים בעיר הארנסטייפל, ובשנת כת"ר תקע אהלו בעיר טשערקאס. נפלאות יספרו
ממדרגותיו הקדושות והנבואות, ורבים נהנו ממנו עצה ותושי'. נדפס ממנו ספר „עמק
תפלה" עה"ת. נפטר בטשערקאס בש"ק בעת רעוא דרעוין י"ג אלול שנת תרל"ו לפ"ק,
ושם מנ"כ.

מכתב קודש זה הגיע לנו מאוצרו של ידידנו הנגיד החסיד הנכבד והמפואר כש"ת
מו"ה שאול הטשערער נ"י מאנטווערפן. לישרים נאווה תהלה וברכה.
פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד נ"ב.

נפש כל חי ליהיות חלקם בחיים איתי במחיצתי. הנני באומ"ש ואזהיר אתכם על השלום והשלוח וחלילה לכם ידידי נפשי לבטל אפילו שעה אחת מתורה ודרך ארץ, ולהשיב נכוחות נגד כל העומד נוכח רצון ד' בכל פרטי פרטיות המסתבבים בקהילתם ק' קודש, גם שלא להתווכח ביותר עם זקן ביתם הנגיד הר' מיכל שי"ו בכל פרט כי רצוני אל השלום, ואקווה שאם יזכה לראות בחיים כברכתי אותו, לא ישים חלקו עוד עם יושבי קרנות שהם עמלים להסיר לב אבות מעל בנים חלילה ולהפריך לבבות ר"ל ויראה חיים אם יקיים כאזהרתי עליו אז, ובזה אסיים באומ"ש וכן יגידו לידידי זה הר' מיכל בשמי כדברים האלה להשיב ידו אל חיקו בכל פרט הנוגע לרצוני אשריו אם ידע את שמי ולא יחתה גחלים בידו ומכש"כ בראשו וכולי שלא יהיו מאתו שום גרם עגמת נפש לאנשי שלומי המקושרים אלי. דברי המעטיר בעדם ובעד כב"ב ככו"פ ברו"ג תכ"ה בכל עת מצא זו תפלה,

יעקב ישראל בהרב

בדין מי שצריך לחזור לראש התפלה אם מותר להפסיק

(קודם שחזור¹)

ובענין לבישת טלית גדול וטלית קטן

מהרב הגאון מוה"ר ארי' צבי פרומער אבד"ק קאזעגלוב הי"ד²)

יש להסתפק בשכח המלך הקדוש, או שאמר בברכת אתה גבור, גשם במקום טל, ונזכר כשכבר התחיל ברכת אתה קדוש דצריך לחזור לראש, אם מותר לענות שם קדושה ואיש"ר, וגם אם מותר להפסיק קודם שחזור לראש, מי אמרינן כיון דצריך לחזור לראש חשוב שעומד לפני התחלת התפלה ומותר להפסיק או לא. וי"ל דתלי בב' דיעות דתוס' ברכות כ"ו: בשכח יעלה ויבא בר"ח דצריך לחזור אם אין שם תפלה עלה כלל או שם תפלה עלה ומ"מ צריך לחזור בשביל חיוב יעלה ויבא במקומה, עי' בפנים³) סי' כ"ד שהארכתי בזה, ואם אין שם תפלה עלה כלל י"ל דמותר להפסיק דחשיב עומד לפני השמו"ע, אבל אם שם תפלה עלה א"כ נכון לחברה לשמו"ע השני, דהרי כל ברכות שמו"ע מעכבות זו את זו כמ"ש טו"ז סי' ק"ד, ואם יפסיק אין לתפלה ראשונה ח"י ברכות, וממילא נעשית תפלה לבטלה, אבל אם יחברנה להשני' חשוב כאילו יש גם לראשונה ח"י ברכות.

(1) הועתק מגוף כתי"ק ברף שבראש ספרו שו"ת ארץ צבי, ובראש הרף כתב: שייך לארץ צבי סי' כ"ד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ט'.

וקצת ראי' לזה, מש"ס נדרים פ"ג. ואין קרבן לחצאין, מיתבי האשה שנדרה כנזיר והפרישה בהמתה ואח"כ הפר לה בעלה מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף [פירש הר"ן שנשמאת שאז מביאה חטאת העוף] ואי אמרת אין קרבן לחצי נזירות אמאי מביאה חטאת העוף, ולכאורה ק' טובא למה פריך דוקא מהפר לה בעלה תקשי ל' בכל חטאת נזיר טמא דכתיב והימים הראשונים יפלו וצריך למנות מחדש וא"כ במה שמנה קודם טומאה ליכא ל' יום, ואיך משכחת לה קרבנות נזיר טמא הא אין קרבן לחצי נזירות, וצ"ל דכשלא הפר לה יש צירוף לימים הראשונים [אף שאין בהם בעצמם כשיעור] עם הימי נזירות של אח"כ, וע"כ לא הוי חצי נזירות, ה"נ כשאינו מפסיק יש צירוף לברכות שמו"ע הראשונים שטעה בהם עם ח"י ברכות שמתפלל אחריהם וחשיב כאלו הם ח"י ברכות. וכ"ת א"כ אפי' לדיעות דאין שם תפלה עלה כן, דהרי התם נמי כתיב והימים הראשונים יפלו, נראה דז"א דהתם אע"ג דכתיב יפלו היינו שלא יצטרפו לחשבון השלשים יום דנזיר, אבל מ"מ ודאי גם עליהם ח"י שם ימי נזירות דאל"כ איך מייתי קרבן על שנשמא, וע"כ צ"ל דחשיב שנשמא בימי נזירות, וזה דומה להדיעות דשם תפלה עלה ומ"מ מחזירין אותו, כנלע"ד בזה. ועי' בספרי' סי' ל"ו ד"ה וחזן לדרכנו בשם סידור נהורא דאם שכח ואמר מוריד הגשם בקיץ שמחזירין אותו אסור להתפלל תפלה זו השני' רק עד ד' שעות, הנה דכל תפלת חזרה ל"ח תפלה עצמיות רק מצורפת להתפלה שהתפלל לפני', וזה סמך גדול לדברינו⁴).

נלע"ד טעם לשבח לזה דנוהגין ללבוש טלית גדול וטלית קטן. דמצינו בשעטנז ב' לאווין וב' עשים, א' לא תלבש שעטנז, ב' כגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך, וכזה מצינו בציצית פסוק א' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, וסתם כגד היינו כדרך לבישה, עוד כתיב בפ' תצא גרילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה, ע"כ עושין ב' טליתים, ט"ג שאינו דרך לבישה והוא רק בכלל אשר תכסה בה, וט"ק שיש לו בית ראש ודרך לבישה ובזה מקיימין קרא דעל כנפי בגדיהם.

והנה בתשב"ץ כ' הטעם דרווק אינו מתעטף בטלית גדול משום דכתיב כי יקח איש אשה וסמוך ל' גרילים תעשה לך. וקשה א"כ ט"ק למה לובש, ולהנ"ל א"ש, דט"ק אינו מקרא דגרילים תעשה לך רק מקרא דעל כנפי בגדיהם דשם אינו סמוך לכי יקח איש אשה, וא"ש.

(3) כוונתו על ספרו שו"ת ארץ צבי.

(4) עיין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' קס"ט.

פלפול בענין מריקה ושטיפה בקדשים

מהגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי האלשטאק הי"ד אבר"ק
(אוסטראווצא)

יחזקאל הלוי

בלאאמו"ר זצוקללה"ה
האבר"ק אוסטראווצא

ב"ה. ב' במדבר מ"ג למסב"י ברכ"ת חי"ם

אריכות ימים ושנים טובים ארוכים לכבוד הדרת גאון ישראל כל רז
לא אניס לי' פאר ישראל והדרו וכו' הר"ר יוסף ראזין שליט"א
הגאבר"ק דווינסק.

אחד"ש כ"ג שי'.

שמעתי שהוציא לאור חלק ז' מס' צ"פ, אבקשו לשלוח לי והנני מרציף פה
א' דאלר וישלחני לידי במוקדם ואולי יש תח"י חלקי צ"פ על הל' קדשים נא
ושלחו לי ואשלח מחירו אי"ה.

חביב עלי להשתעשע אתו בד"ת אכתוב מה שהערתי עתה בהא דתענית
(י"ט ע"א) שאמר להם וכו' צאו והביאו תנורי פסחים משמע דהי' של חרס⁽²⁾
ולאבעיות הש"ס דבישול בלי בלוע בעי שבירה בכ"ח למה הי' להם תנור חרס
לשברו ולמ"ד דבישול דוקא, התם צ"ל דהי' נזהר שלא ליגע בחרס התנור, וכבר
הק' כן הכו"פ בס' ק"ג, והי' נ"ל דבר חדש בס"ד, דהנה צליית הפסח הי' גם
בלילה, ובע"פ שחל בשבת הי' דוקא בלילה, ולשי' הרמב"ם (פ"ח ממעה"ק הי"ד)
דעקב אכילה קודם שיעשה נותר, וא"נ דבישול בלא בלוע צריך מריקה ושטיפה
ושבירת הכ"ח, הי' צריך לעשותם בלילה (וא"נ דהמו"ש לאחר שנעשה נותר י"ל
דבלילה אסור המו"ש דהוי כביעור נותר וכמש"כ הר"ן בע"ז, אבל לשי' הרמב"ם
לא יתכן זה). והנה שבירת כ"ח הוי איסור דאו' ביו"ט לשי' הפוסקים דסתירה
גמורה יש גם בכלים, ומקלקל לא הוי דהוי תיקון מצוה, ואפי' לר"ש דתיקון מצוה
לא הוי תיקון מ"מ ל"ה מקלקל כיון דהכ"ח אסור להשתמש בו קודם שבירתו

(1) נולד בשנת תרמ"ז לאביו הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי זצ"ל אבר"ק
אוסטראווצא, וממנו קבל רוב תורתו. בהיותו צעיר לימים נתקבל כאב"ד בק'
אינוואלארז ואח"כ בק"ק נאשעלסק ובשנת תרפ"ח אחר פטירת אביו מלא מקומו
כאבר"ק אוסטראווצא, ושם הקים ישיבה על שם אביו „בית מאיר". חידו"ת נדפסו ממנו,
בקונטרס קדשי יחזקאל הנדפס בס' מאיר עיני חכמים מהר"ק, ובמהדו"ת בסופו
(הגרמ"ח) נספח שני קונטרסים ממנו, מראה יחזקאל ודברי יחזקאל. גם מפוזרים ממנו
חידושים בקובצים שונים. — נהרג עקה"ש יחד עם שבעה בניו בעיר ציוזמיר עשרה
בשבת שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד.

(2) כן הוא בהדיא שם בפירש"י.

כמש"כ התוס' בזבחים צ"ו, [וד' התוס' תמוהים לכאו' ויעי' בפנים מאירות שם] ושי' התוס' בסנהדרין דהיכא דלא הוי מקלקל אף דל"ה מתקן מחייב משום שבת ועי' במהר"ם שיף שם, וכ"כ התוס' יבמות ע"ב לענין נותר דהיכא דאסור ביו"ט ל"ה זמנו כ"א בוקר שני, וממילא ה"נ כיון דמה"ת אסור שבירתו ל"ה זמן שבירה כ"א לאחר יו"ט, אבל מו"ש דמה"ת מותר לעשות ביו"ט דהגעלה אינו אסור רק מדרבנן משום מתקן [ואפשר דאסור מה"ת לבשל המים לצורך זה שיהי' נשפך לאיבוד דאסור להשתמש באותן מים, אך אפשר לעשות בישול המים לצורך שתי' ומותר אח"כ לעשות בהם כל רצוננו] אבל מה"ת מותר לעשות המו"ש, דל"ה רק משום מתקן, דלשי' התוס' דאסור להשתמש קודם מו"ש בוודאי הוי מתקן עכשיו, ואפי' א"נ כשי' הפ"מ, מ"מ הוי תיקון שלא יאסר לבשל לאחר שיעשה נותר, ומד' הש"ס יומא נ' משמע דתיקון לאח"כ ג"כ הוי מתקן דלא כשי' הצ"ח בהזאה ג³), והארכתי בתשובה.

וכ"ק אאמו"ר הגאון הקדוש מאור הגולה זצ"ל העיר⁴) בד' התוס' זבחים צ"ב בדם שננטמא דאיירי דאינו על מצחו, דק' דהא יכול ללבוש הציץ, והעיר דם שננטמא כשלבוש הציץ מה"ת מותר לזרוק, אך חכמים אסרו לזרוק לכתחילה וכיון שכן אם ילבוש הציץ יתכשר דם מה"ת ואעפ"כ יבואו לבית הפסול דהא יש כח ביד חכמים בשוא"ת ונמצא דתבוא עכשיו דם טהור מה"ת לביה"פ שלא יזרוק, לכן אסור ללבוש הציץ דכשיפסל יהי' פסול גמור גם מה"ת. נמצא לפי"ז דהי' אסור לבשל בכ"מ בזמן שא"א לעשות תיכף המו"ש קודם שיהי' נותר דמה"ת הוי זמנו לבערו בלילה ואעפ"כ חכמים אסרו נמצא מביא קדשים לביה"פ. ויתיישב בזה הרבה קו'. גם מה שמק' התבו"ש בהא דחל ע"פ בע"ש דמקדמין משום צלייתו, הא יוכל לשלשל, די"ל דאין תקנה שיהי' הצלי' בלילה לבטל המצ"ע דמו"ש ושבירה דכ"ח, ורק אם אירע שהחשיך מותר לשלשל, וכתבתי בזה באריכות בחדושינו תלי"ת.

הנני מסתפק⁵) במנחת מאפה וחביתי כ"ג אם היו צריכים הכלים שנאפה בהם מו"ש, דמדברי הש"ס דמשני דאיכא שירי מנחות משמע דדוקא שירי מנחות שנאכל לכהנים אבל המנחת מאפה שהוא קודם קמיצה דלא קרינן כל זכר

(3) כוונתו על דברי הצ"ח בפסחים פ' ע"א ד"ה ואי לאו דמסתפינא שכ' רבהזאת יום שלישי ליכא משום מתקן דעדיין הוא בטומאתו כמו שהי'. ועיין בספר, "מקוה טהרה" (להג"ר חיים משולם קויפמאן אבר"ק פולטוסק) ברף כ"ד ע"ב שהביא שם תשובה מהנהג"ק מוהרמ"י מאוסטראווי צ"ל, ובא"ד שם האריך להביא רא' דהיכא שאין התיקון בא מיד לא הוי תיקון, עיי"ש בד"ה והנה אמרתי.

(4) כן כתב בהסכמתו לספר, "עשת שן" על המכילתא, והועתק משם לספר מאיר עיני חכמים מהדו"ק ח"א סי' כ"ה יעווי"ש.

(5) עיין בספר מקדש דוד (להג"ר דוד הכהן ראפאפורט) על עניני קדשים סי' ל"א ד"ה ומחבת, שגם הוא נסתפק בזה, ופשיט לי' ג"כ מדברי הגמרא דמשני דאיכא שירי מנחות, יעו"ש.

בכהנים יאכלנו כמש"כ רש"י דף צ"ו, או מנ"ח, לא בעי מו"ש דהוי כמו קודם זריקה וחטאת הפנימיות. ובוה תמוהים לי דברי הכו"פ סי' ק"ג עייש"ה. אבל מצאתי בקרית ספר להמבי"ט שכ' דחטאת הפנימיות וקודם זריקה א"צ מו"ש משום דלא קרינן אשר תבושל דא"ר עתה לבישול עיי"ש, וממילא הנך דהם בכלל בישול צריך להיות מו"ש, ועלה ספק זה כעת בדעת. אם רצונו לעיין בדברי ולהשיבני, מה מאוד ינעם לי להשתעשע בד"ת.

הנני ידירו דו"ש באהבה, המצפה לישועת ד' על תורתו ועמו.

הק' יחזקאל הלוי בלאאמו"ר זצוקללה"ה

החופ"ק אסטראווצא

ת"י יש הצ"פ ח"ר מהל' יסה"ת עד הל' תרומות, אבקש לשלוח כל החלקים מהל' תרומות ולהלן, ואשלם מחירם אי"ה כפי שידרוש מעכ"ג שיחי'.

הנ"ל

לאחר כתיבת מכתבי בא לירי ספרי צ"פ בהל' מאכ"א פ"ו ה"י שדעתו בדעת הרמב"ם (פ"ח מהל' מעה"ק הי"ד) דשונה ומשלש מיד ... דמשמע השמנונית הרבוק בכלים ומה שנשאר זה הוי כמו בלוע וכהא דנדה ס"ב, ולפי"ז גם ביו"ט הי' מותר המו"ש דל"ה רק כהרחת כלים, אבל מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן רק דלהרמב"ם בעי מריקת חמין — וגם אינו מוכן מה הפי' ומשלש דמהגמ' משמע דמבשל כל זמן אכילה כמו שכ' הכ"מ שם ולדבריו נאסר מחמת פעם הג'. — ובגוף הערתו דהוי בלוע, הארכתני כבר בזה, וכ"כ בזה הראב"ן והתה"ד בענין איסור בלוע, ובוה פלפלתי בד' הרמב"ם [שמחלק] בין כ"ח לכ"מ דאפשר להוציא הבליעה ע"י בישול, ובשו"ת הרי"ם פלפל בזה הרבה דהא בקדירות בפסח ישברו, ואכמ"ל.

בענין אם בנר חנוכה בעינן לכם

יצחק שטעררנהעלל

אבד"ק זאלצבורג

כעת רב דקהל שארית הפליטה בבאלטימאר

מח"ס כוכבי יצחק ג' חלקים

הנה בשו"ת בית שערים או"ח סי' שס"א פשיטא לי' דלקיים מצות נ"ח צריך השמן או הנרות להיות שלו כמו בד' מינים וכל שאינו שלו לגמרי כגון גזול ושואל אינו יוצא, וכ"ה דעת השואל שם הרב הגאון מוה"ר נפתלי סופר ז"ל. גם בס' זכר יהוסף להגאון משאוועל ז"ל עמ"ס שבת ר"פ במה מדליקין נדפסה תשובה בנר"ז עיי"ש באריכות גדול, ומסיק דלא בעי לכם. ובס' מקראי קודש על עניני חנוכה הנדמ"ח סי' כ"א דן בזה, ודייק כן מלשון הר"ן בפסחים דף ז' לענין

נוסח הברכה אם מברכין בעל או בלמ"ד שהחילוק הוא שאם הוא מצוה שאפשר לעשות ע"י שליח מברכין בעל, ואם הוא מצוה שא"א ע"י שליח מברכין בלמ"ד והקשה לעצמו מנר חנוכה שאפשר ע"י שליח ומברך בלמ"ד, ומתריך דאמרינן בגמ' דצריך לאשתתופי בפריטי „וכיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו" מיחשב שאין המצוה יכולה להתקיים על ידי שליח. ובס' זכר יהוסף הנ"ל בתשובת חותנו הגאון ר' מרדכי גימפעל ז"ל העיר ג"כ מדברי הר"ן, וחתנו הגאון משאוועל מרחא ראי"י זו מדברי הר"ן עיי"ש.

אמנם באמת אף בלא דברי הר"ן יש להוכיח מלשון הגמרא דבנ"ח צריך לכם, דאמרינן התם (שבת כ"ג ע"א) אכסנאי צריך להשתתף בפריטי, ולכאורה צריכין להבין למה נקט בפריטי, הלא ה' די לומר דצריך להשתתף, אך נודע דברי רש"י בסוכה דף כ"ז ע"ב דהיכא דצריך להיות שלו צריך להיות לו חלק עכ"פ בפרטה ובפחות לא מיקרי שלו, מש"ה נקט הגמרא דצריך להשתתף בפריטי. ובוזה יש לציין דבר תמוה בד' הקרבן נתנאל ע"ד הרא"ש שם בפסחים, שהביא ג"כ הקושיא מנר חנוכה, ותירץ משום דאורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס, וע"ז הביא הק"נ דברי הר"ן שמתריך משום דצריך להשתתף בפריטי בנר חנוכה ובשבת. והוא תמוה דלא מצאתי בר"ן שיקשה מנר שבת.

ובאמת ראיתי באבודרהם בסדר תפלת החול שהביא קושית הר"ן ומתריך כהר"ן וכתב, אי נמי דרך העולם הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס וכן נר של שבת עכ"ל. ונראה דכוונתו דהקושיא היא גם על נר שבת דאם אפשר גם ע"י שליח איך מברכין בלמ"ד, ועל זה מתריך כיון דגם נר שבת מדליק כל אחד בביתו מיחשב כאלו אינו ע"י שליח. — ולכאורה יש לתמוה מדוע אינו מתריך גם על נר שבת כתירוצי הראשון דבעי להשתתף בפריטי, אלא ע"כ דלא ס"ל דגבי נר שבת בעי לאשתתופי בפריטי, והוא רק חידושו של רבינו אליעזר ברבי יואל הלוי בראבי"ה פ"ב דשבת ומוכא בהג"מ שם, רק תימה שבראבי"ה כתב דאכסנאי משתתף בפריטי לנר של שבת כמו לנר של חנוכה ובמרדכי כתוב בשם ראבי"ה דהוא הדין לכל נר מצוה נר שבת ויום טוב, וכן הוא בב"י או"ח סי' רס"ז אבל בשו"ע כתבו המחבר שם רק אצל נר שבת. ומצאתי בס' אגודה בשבת שהביא דברי ראבי"ה בזה"ל כתב רבינו אבי"ה הוא הדין לכל נר מצוה כגון נר שבת ונר יום טוב דיו בשיתוף, עכ"ל. ובפוסקים לא הובא ג"כ רק לענין שבת, ובעה"ש באו"ח שם תמה שלא נהגו כן.

ויש לחקור אם אין לו רק פרוטה אחת והוא גם חנוכה אם משתתף לנ"ח או משתתף לנר שבת, והגם ראיתא בגמ' נ"ח ונר שבת נר שבת קודם משום שלום בית, שאני התם דנוגע לשלום בית, משא"כ הכא נוגע לחיובו י"ל דחיוב השתתפות לנר חנוכה קודם כיון דמוזכר בגמרא לענין חנוכה. ועיין מג"א סי' תרע"ח סק"ב, ועי' גם בס' יד יוסף על הל' שבת שחקר אם ב' בעלי בתים

שאוכלים במקום א' אם יכולין להשתתף בפריטי, ועי' במ"ב סי' רס"ג סק"ל דס"ל דיכולין להשתתף.

נחזור לדברי הבית שערים שכ' דצריך להיות שלו דומיא דר' מינים, דבאמת הוא מילתא דתמוה לומר כן, דשאני התם דכתבה התורה תיבת לכם, ולדעת ר"א בסוכה כ"ז. גם בסוכה הדין כן דילפינן לה מדכתיב חג הסוכות תעשה לה, אבל נ"ח אינו מן התורה רק מדברי קבלה דמחויבים לעשות שום זכרון לכל גם מק"ו דיציאת מצרים ומסרן לחכמים ותקנו להדליק נרות לפרסם הנם מממונו כמ"ש הב"ח בס' תרע"ו וסי' תרע"ז, וגם המצוה להסתכל בנ"ח, וכמו כן בפורים המצוה היא לקרות המגילה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, אבל שיהא נצרך שיהי' הממון שלו לגמרי כמו בד' מינים לא מצינו, ואין כוונת הר"ן לזה כלל, רק כוונתו פשוט, דכיון דאינו יוצא בהדלקת אחרים רק צריך להיות שותף בהשמן מיחשב כדבר שא"א לעשות ע"י שליח ומש"ה מברכינן בלמ"ד, וכלשון הר"ן כתב הרמב"ן בפסחים שם.

ועוד יש להביא ראי' לדברינו, דאם נאמר דבנר חנוכה בעי לכם אמאי קאמר הגמ' דאם משתתף בפריטי מהני והיינו דיוצא בשותפות וכן נפסק בשו"ע, הרי במקום דבעי לכם יש פלוגתא בין רש"י ותוס' אם יוצאין בשותפות, ולדעת התוס' בסוכה שם, אין יוצאין בשותפות, ובס' יד שאול על יו"ד סי' ע"ר כתב שגם אם יוצאין מ"ע דועתה כתבו לכם את השירה הזאת תלוי במחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל, ומסיק דיוצאין, ולבסוף העיר מתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"ג שכתב קצת כדבריו. וכן בשו"מ מהדו"ק ח"א סי' רס"ו פוסק דיוצאין. ובאמת דברי היר' שאול תמוהים, דהבית אפרים דייק מדברי התוס' להיפך דהיכא דכתיב לכם יוצאין בשותפות, והב"א מסיק דאין יוצאין בשותפות, ועי' בדע"ק שהביא דברי הב"א, ובגדולי הקדש פשיטא לי' דאין יוצאין. ועי' בתשו' חסל"א חיו"ד סי' פ"ד שהביא דברי הב"א ומסיק דהך דינא אם יוצאין בשותפות או לא תלוי במחלוקת הפוסקים אם כזה"ז איכא מצוה בכתיבת ס"ת. ומצאתי בספר יהושע סי' ל' שכתב שנשאל בשאלה זו מהגאון בעל בית אפרים ז"ל וכתב דמתוס' סוכה הנ"ל משמע דיוצאין בשותפות, וכתב שאף שכדברי התוס' יש לדחוק ולפרש כוונתם באופן אחר מ"מ בדברי הר"ן מפורש כוונתו כנ"ל, ולפי דברי הר"ן גם רש"י ס"ל כהתוס'. אך מסיק דמשיגרא דלישנא דהרמב"ם והמחבר נראה דאין יוצאין בשל שותפים, וכן מסיק נכדו הגאון במנחת חנוך, אך לא הביא מדברי זקינו. ובשו"ת באר יצחק סי' י"ט נשאל ג"כ אם יוצאין בשותפות והאריך בראיות דיוצאין, ובסופו העיר מתוס' סוכה הנ"ל דמשמע ג"כ דיוצאין בשותפות. ובפ"ת יו"ד שם מתחלה ציין בסתם לתשובת ב"א, ואח"כ הביא מספר פ"ד דיוצאין בשותפות, והגאון מהרש"ק ז"ל בכמה תשובות ס"ל דאין יוצאין בשותפות ומובאים בס' מנחת אברהם על דיני סת"ם, וכ"כ בס' ערוך השלחן על יו"ד, ובס' חדרי דעה על יו"ד הניח ד"ז בצ"ע, ובס' בית דוד על יו"ד ס"ל דאין יוצאין והביא שכ"כ גם בס' כרם שלמה, וכ"כ

בש"ו"ת מנחת ברוך או"ח ס"ס צ"ה, והאור שמח הל' ס"ת מסיק דיוצאין. ולפי"ז היכא דבעי לכם אם יוצאין בשותפות תלוי בפלוגתא, וגבי נר חנוכה כ"ע סבירא להו דמשתתפי בפריטי, ומה שפסק הרמ"א בס' תרנ"ח סעיף ז' כרשב"א בתשובה (מובא בה"ה פ"ח מלולב הי"א והובא גם בב"י) דיוצאין באתרוג בשותפות אע"ג דכתיב לכם, הוא משום דאמרינן דבשעה שמשתמש בו הוברר הדבר למפרע דבשלו הוא משתמש, א"כ בנר חנוכה דלא שייך לומר כן בודאי ל"ה יוצאין בשותפות.

וראה זה חידוש דבש"ו"מ מהר"ק ח"א סי' רס"ו הנ"ל (דף ק"ה ע"א) הביא דברי הרא"ש בתש"ו כלל ל"ה בשם רבינו אביגדור דמחלק בין קנו בדמים לשם מצוה דכשר שותפות משא"כ בקנו לסחורה לא יצאו. וכתב הש"מ שהוא פירוש חדש וצ"ח לכפות תמרים בסוכה דף מ"א שתמה עליו. ואני תמה על רב האי גאון שלא הרגיש שדברי רבינו אביגדור מפורשין ברשב"א המובא בה"ה ובב"י סי' תרנ"ח וכן פסק הרמ"א שם, ועוד יותר תמוה דלעיל בדבריו שם בדף ק"ד ריש ע"ב הביא בעצמו דברי הרשב"א המובא בב"י, רק נשמט ממנו שכן כתב גם הרמ"א להלכה.

ובעיקר דברי הרשב"א, עי' בבית מאיר על או"ח שם שהניחו בצ"ע, ובס' כף החיים על או"ח העיר מתש"ו הרשב"א סי' ס"ב שכתב כן להלכה ולא למעשה וכן בתש"ו סי' ת"י המובא בה"ה כתב שראה למקצת גדולי המורים הראשונים שכתבו בנדרון זה באתרוג שלקחוהו הצבור שצריך שכל יחיד ויחיד יתן ע"מ להחזיר, ולכן כתב המג"א ששוב להכריז שיתן כל אחד חלקו לחבירו במתנה, וכ"כ המ"ב, ועי' בס' חיים וברכה או"ח רפ"ט וכ"כ בעמק יהושע סי' י"א מובא בשד"ח מערכת ל' כלל קמ"א אות ל"ו.

עוד יש לומר בכוונת הרמב"ן והר"ן המובא לעיל במאי דנקטו הלשון דנר חנוכה צריך להיות משל עצמו דהיינו שהבעה"ב צריך להוסיף נר אחרת בשבילו. והוא עפ"י ד' ס' אשי ישראל עמ"ס שבת שהעיר דפרוטה זו למה, ומ"ש מכל הברכות כגון קידוש והבדלה דיכול להוציא את חבירו משלו בלא שותפות, ועוד למה לא הדליק בפני עצמו. ותירץ עפ"י ד' הס' גליא מסכת או"ח סי' ו' בענין דמהדרין צריכין נר לכל אחד בס' תרע"א שהשיג ע"ד הרמ"א שם שכתב לשיטת הרמב"ם דכל אחד בביתו מדליק ומכרך לעצמו, אלא דבעה"ב בעצמו מדליק כ"כ נרות לפי מספר אנשי ביתו ואותן הנוהגין לברך לכל אחד בפני עצמו הוא קרוב לברכה לבטלה, וזהו דקאמר ר' זירא דמריש הוי משתתפנא בפריטי כלומר שנתן פרוטה כדי שיוסיף לו נר אחרת בשבילו, והשתא לא צריכנא דמדליק עלי בתוך ביתאי, שמדליקין נר לכל אחד מאנשי ביתו ומוסיפין עוד נר בשבילו. וראיתי בס' אבודרהם שם בסדר תפלת החול שמפורש כדברי האשי ישראל, שכתב שם עוד תירוץ ליישב הקושיא הנ"ל מנר חנוכה שאפשר בשליח ומברכין בלמ"ד, וז"ל: וי"ל שהדלקה עצמה היא המצוה והוא „נותן השמן והפתילה

משלו" כדאמרינן בפ' ב"מ דצריך לאשתתופי בפריטי לא קרינן שאפשר לעשות ע"י שליח עכ"ל. ומשמע דס"ל דהאי משתתף בפריטי אינו פרוטה כמשמעו אלא מעות עבור נר אחרת בשבילו, (ובדברי ס' האגודה הנ"ל משמע דהאי משתתף בפריטי הוא להקל דא"צ נר בפ"ע), וכן כתב להדיא בס' א"ר על או"ח סי' תרע"ז סק"ב וז"ל, לכן נ"ל טעמא שהמדליק מחוייב ליתן כשיעור חצי שעה מממונו לכך צרך להוסיף כאילו דאל"כ לא הוא כדי חיובו, עכ"ל.

אבל באמת נראה דאף שמלשון הרמב"ן והר"ן לא מוכח להדיא שההשתתפות בפרוטה היינו שיהא לו חלק בהשמן, אבל מדברי המאירי בפסחים יש ללמוד שהבין בדבריהם שמה שכתבו שאינו יוצא אלא בשל עצמו היינו שצריך להיות ממש שלו, שכתב וז"ל: אלא שהם דוחקים שמאחר שצריך שיהא השמן שלו הרי הוא כגופו וכמה חלוש טעם זה, ומה ענין כשהשמן צריך שיהא שלו שיהא נידון כאלו צריך לעשות בגופו והרי שחיטת פסחו וקדשים הן על ידי עצמו והן על ידי שלוחו צריך שיהא שלו, עכ"ל. ובס' תמים דעים ס"ס קפ"ו משמע דרי בפרוטה כמשמעו, שכתב ג"כ על הקושיא מנר חנוכה וז"ל: משום דא"א ג"כ אלא (בזמן) [בשמן] שלו או לאשתתופי בפריטי עכ"ל, ומדמחלקו לשתים, משמע דהאי משתתף בפריטי הוא כמשמעו. וכן משמע בפסקי ר"י אחרון ז"ל (הנרמ"ח) במס' שבת וז"ל, אכסנאי חייב בנ"ח ומשתתף במעות עם בעל ביתו לקנות נר של שמן ולהיות משותף במצוה עכ"ל, וכן באלפסי זוטא להרמ"ע בפסחים שם כתב, אבל חנוכה מברכין עלי' בלמ"ד משום דבעיא לפחות אשתתופי בפריטי ודמאי למצוה שבעצמו עכ"ל, ומשמע ג"כ שדי בפרוטה כדי שיהא שלו, ועכצ"ל בדברי הראשונים אלו דמש"כ דבעינן שיהא שלו, אין הכוונה דצריך שיהא שלו רק שלא יהי' משל אחרים.

ומדברי המאירי הנ"ל שמדמה נ"ח לפסח משמע ג"כ קצת דבנ"ח לא בעי לכם, כמו בפסח, וכמ"ש בתשו' הרי בשמים מהדות"ל סי' ע"ז בארוכה מכ"ד בש"ס וירושלמי.

וכן מצאתי בספר החיים להגאון מהרש"ק ז"ל בס' תרע"ז (ברף ע"ו) דבנר חנוכה לא בעי לכם שכתב וז"ל, ודבר תמוה אמר להיות צריך בנ"ח דין ממון להיות משלו דודאי בנ"ח אין צריך להיות בו דין ממון דבזה ודאי לא בעינן שיהי' שלו להיות בו זכו' רק אם מדליק בשל הפקר אף אם אינו מכוון לזכות בו ולא עשה בו קנין רק מצא נרות מופקדין מונחין יכול הוא להדליק לנ"ח ויוצא בו, רק דבשל חבירו אינו יוצא בו' ובפרט די"ל דנ"ח הוי החיוב על האדם בעצמו לעשות כמו תפילין ולא שייך בזה שליחות כמו דלא מהני בתפילין, רק אם משתתף בפריטי מהני דאז נעשה כשותף ושותף עדיף משליחות עכ"ל, הרי שס"ל דבנ"ח לא בעי לכם. ומש"כ דמשתתף בפריטי אינו מטעם שליחות, כיוון בזה לדברי הראשונים הנ"ל. אך סותר עצמו עם מש"כ בריש הסימן שם וז"ל, א"כ ה"נ ס"ל דבאמת אף אם משתתף בפריטי אינו מקיים מצוה מן המובחר כיון דסוף סוף הוא

אינו מדליק בעצמו רק השני והוא אינו יוצא רק מטעם שליחות דשלוחו כמותו ואנן קיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, וכן מה שאשתו מדלקת בשבילו הוי ג"כ רק מטעם שליחות דאשתו נעשית שלוחו עכ"ל, הרי דס"ל דהוא מטעם שליחות. ובאמת מש"כ שאשתו מדלקת עליו מטעם שליחות ומצוה בו יותר מבשלוחו הם דברי המג"א שם סק"ז בשם הב"ח.

שוב ראיתי בתשו' בית יצחק חיו"ד ס"ס קמ"ה שנסתפק בנ"ח אי בעי לכם והעלה בקיצור דלא בעי לכם. וכן בשו"ת פני מבין חאו"ח סי' רכ"ג כתב ג"כ דבנ"ח לא בעי שיהי' שלו רק שיהא נקרא על שמו והעיר מדברי הישי"ע: אך מה שמחלק בין המדליק שיוצא אף בגזול לבין המשתתף דצריך שיהי' שלו, לפי דברינו אין חילוק ושניהם שוים. וכן ראיתי עתה בס' יומין דחנוכה סי' ל"ז שהאריך להוכיח דלא בעי לכם בחנוכה.

בדין ביטול חמץ בפסח לענין אכילה

משה דוד שטיינזארצעל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין

במס' ע"ז דף ע"ד ע"א איתא, אמר ר' חייא בר אבא ואי תימא ר' יצחק נפחא האי תנא תרתי אית לי' דבר שבמנין ואיסורי הנאה, ופרש"י דאיכא תרתי לחשיבותא דבר שבמנין ואיסור הנאה הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וחתיכת נבלה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלאו אסור הנאה הוא בטיל ברובא וחרא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה, נמצא דבכדי שדבר חשוב לא יבטל בעינן תרתי דבר חשוב ואיסור הנאה ורש"י ס"ל דבכל ביטול ברוב צריך להשליך אחד, והנה הרא"ש הק' על רש"י דמדוע כתב ונותן לכלבו גבי חמץ אי ס"ל דחומרא דחמץ דפסח במשהו אף ביבש ביבש א"כ הי' לו לאסור אף בהנאה ואי ס"ל דהאי סוגיא לא ס"ל כהך חומרא או דאינו נוהג ביבש ביבש א"כ מדוע כתב ונותן לכלבו על הנשאר בחמץ, הי' לו לומר ואוכלו, כמ"ש גבי נבלה ואוכל השאר ע"ש, ואפשר לומר דרש"י ס"ל כדעת הראב"ד שהובא בר"ן דחומרא דמשהו לא הוי רק לענין אכילה ולא לענין הנאה, אבל ע' היטב ברש"י דלא פי' הסוגיא כדעת הראב"ד, ע"ש.

ונראה לומר על דרך הפלפול, דהנה ידוע דעת האחרונים דביטול פועל רק לסלק דינים אבל לא לחדש ולהוסיף דינים על החפץ דהיינו אם נתערב חוט שנשטוה שלא לשם ציצית עם הרבה חוטין שנשטו לשם ציצית לא חל דין לשמה על החוט הזה, דביטול כחו רק לבטל ולסלק שם מעל החפץ אבל לא להטיל ולהוסיף, ודין לשמה הוא חלות מחודשת וזה לא יופעל על ידי ביטול, וכן כתבו דהיתר לא בטל באיסור משום דאיסור הוא שם מחודש ויוכל להסתלק ע"י ביטול אבל להוסיף שם איסור על דבר של היתר על ידי ביטול זה א"א [וע' בנחלת יעקב להנתיבות ב"מ ז', וקובץ הערות בפרק הערל, ובתשו' עונג יו"ט חאו"ח סי' ד']. עור נקדים דברי האבני נזר חאו"ח סי' שע"ז בביאור שי' בעה"מ שהק' מדוע מברכים על סוכה כל ז' ימי החג ועל מצה אין מברכים רק בלילה ראשונה של פסח, ותי' בסוכה א"א ליפטר ממנה בשאר ימי החג דא"א בלתי שינה ג' ימים, ולפיכך בע"כ ישב בסוכה, אבל לענין מצה אפשר לאכול דברים אחרים ולא פת ולפיכך אינו מברך רק בלילה ראשונה. ודבריו צריכים ביאור, דהלא אין כאן קושיא כלל, דבסוכה אין כאן רשות בשאר הימים דאם עושה מעשה דירה כגון אכילה או שינה מחויב לעשות זה בסוכה ורק דאינו מחויב לאכול או לישן אבל אם רוצה לעשות כן מחויב לעשותו בסוכה, ולפיכך מברך אבל בשאר ימות הפסח אין כאן מצוה של אכילת מצה כלל אלא איסור אכילת חמץ, ובאם אוכל מצה אין כאן שום מצוה רק מניעה מאיסור כמו שדרשו חז"ל ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת וכתוב אחר אומר שבעת ימים תאכל מצות מה שביעי רשות אף שאר הימים רשות ואין כאן מצוה כלל ואיך יברך ומדוע הוצרך לדחוק גדול כזה דבסוכה מברך מצד שא"א בלתי שינה ג' ימים.

ומוכרח מזה דבעה"מ ס"ל דבפסח מצות אכילת מצה נוהגת גם בשאר הימים, ולא רק כהגר"א דהוי רק מצוה קיומית, אלא דהוי מצוה ממש, וביאור המצוה הוא כך, אם אדם רוצה לאכול פת דיכול להיות חמץ מחויב לאכול בתורת מצה ואם אוכלו חמץ מבטל מצות עשה ועובר בלא תעשה וכתב וגם נ"מ בהמ"ע, לו יצויר פת שהיא איננה חמץ אבל גם מצה איננה כמו שאור בפ"ק דחולין להך מ"ד דאינו חמץ וגם מצה איננה, הגם דלא עבר על איסור אכילת חמץ מ"מ לא אכל מצה וביטל מצות עשה ונמצא דמצה היא מ"ע כמו סוכה כמו בסוכה אם רוצה לעשות מעשה דירה מחויב לעשות בסוכה ולא בבית, כ"כ אם רוצה לאכול פת מחויב לאכול רק מצה ולא חמץ, א"כ הוי מ"ע ממש, ולפיכך הק' מדוע אינו מברך על אכילת מצה בשאר הימים, ותי' דמצוה שיכולים לבטל עשייתה לגמרי אין מברכים עלי', ולפיכך הגם דכשרוצה לאכול פת מחויב לאכול מצה אבל יכול להיות בלי אכילת פת כלל וא"כ אין כאן שום חיוב, ולכן א"א לברך על מצוה כזה, הגם דכשאוכל פת מחויב לאכול מצה, אבל יוכל ליפטר בלתי אכילת פת כלל, משא"כ בסוכה הגם דאם אינו רוצה לעשות מעשה דירה יכול להפטר מן הסוכה אבל כיון דא"א בלתי שינה א"כ הוי מחויב, וצריך לברך, אבל גבי מצה כיון דאין

כאן שום חיוב כלל אם אינו רוצה לאכול פת אין שייך לברך על מצוה כזו. ורבים שאלו ע"ז, דא"כ גבי ציצית נמי יהי' כן דיכול ליפטר ולא ללבוש בגד ר' כנפות ויכול להסתלק מחיוב ציצית לגמרי, וא"כ מדוע מברך, ונראה דלק"מ רשם לאחר לבישת הבגד מחיוב לתת ציצית, וציצית הוי דבר נוסף על הלבישה שמחויב רק מצד המצוה, משא"כ גבי מצה כיון דאינו עושה דבר נוסף, רק אוכל מאכל זה דהיינו מצה, וזהו המצוה לאכול הפת באופן זה, ואין כאן שום דבר נוסף על האכילה ויכול ליפטר מאכילת פת לגמרי, א"כ אין שייך ברכה במצוה כזו, ופשוט. תמצית דברינו, דיש מצוה כשאוכל פת לאוכלו דוקא בתורת מצה, ולו יצויר שיהי' פת שאינו חמץ, אבל גם מצה אינה, מחויב לאכול דוקא מצה, ואם אוכל מה שאינו מצה הגם שאינו חמץ, מקרי מבטל מצוה ממש.

ולפי שתי הקדמות האלו נוכל ליישב דעת רש"י שהבאנו דלפיכך כתב גבי חמץ ונותן לכלבו ולא כתב דיכול לאוכלו דכיון דאמרנו דרק לבטל ולסלק שם מהני ביטול ולא להוסיף ולהטיל שם, נמצא דכשבטל החמץ במצה נסתלק השם חמץ אבל לא חל השם מצה, וא"כ הגם דמצד איסור אכילת חמץ אין כאן איסור מ"מ איכא ביטול מצות אכילת מצה דביטול אינו משים שם מצה על החתיכה, וא"כ עבר על מצות אכילת מצה והוי כמו שאוכל חוץ לסוכה בשאר הימים, ולפיכך כתב דנותן לכלבו, אבל לעצמו אסור מצד ביטול מצות אכילת מצה, ודו"ק.

והנה הגם דדברינו נכונים בעצם, אבל לתרץ כן דעת רש"י יש להעיר בשני דברים. (א) דמשמע מרש"י בשתי מקומות דביטול יכול גם להטיל דינים על החפץ, דבבכורות כ"ב ע"א כתב רש"י גבי ציר שיש על זה דין מי פירות ואינו מטמא וערב בה מים טמאים ואח"כ מוסיף מים טהורים על הציר דחוזר וניעור כ' רש"י דהמים רבים על הציר ומטמאים אותו ותוס' כ' שם שלא הי' לו לומר כן ולא דק דציר לאו בר קבולי טומאה אלא דהמים טמאים שנתבטלו מקורם חוזרים וניעורים ע"ש, משמע דרש"י ס"ל דע"י דהציר בטל במים גם הציר נתהפך למים ומקבל טומאה, אבל התוס' ס"ל דא"א להטיל דינים חדשים על הציר. ובזבחים ע"ח ע"א כ' רש"י גבי פסול נותר וטמא שנתערבו זב"ז דחייב על השם של הרוב, למשל אם מיעוט פיגול נתערב ברוב נותר חייב מצד נותר והמיעוט פיגול משלים להשיעור, והתוס' שם הק' עליו „ועוד ק' היכא מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלים השיעור“, חזינן ג"כ דרש"י לשי' בבכורות דמיעוט הבטל ברוב חל עליו השם המחודש, ותוס' לשי' שם דאינו חל ואינו מצטרף להשלים שיעור האיסור, וא"כ ק' לפרש בדעת רש"י כאן בע"ז דס"ל דביטול רק מסלק דינים ולא מחדש שם, שהוא דלא כשיטתו בזבחים ובבכורות.

עוד יש להעיר דהנה בכתבי הגר"ח מבריסק על הש"ס ביאר בדברי רש"י ע"ז דצריך להשליך אחר, והרא"ש הק' עליו דאינו כן ואינו צריך להשליך כלום,

דרש"י לשי' דפסק דמב"מ לא בטל מה"ת וגם ס"ל ביבמות פ"ב דגם כיבש ביבש לא בטל מין במינו, וא"כ בע"כ צריך להשליך אחר דלא יהי' קבוע ושוב מותר התערובת מטעם הלך אחר רוב ע"ש, נמצא דההיתר הוא מצד הלך אחר רוב היכא דמשליך אחד וא"כ אנו אומרים דאוכל המצה וא"כ גם המ"ע מקיים, וא"א לומר כדברינו רק אם ההיתר מצד ביטול, ולא כשההיתר מצד הלך אחר הרוב, דבביטול י"ל דרק מסיר שם חמץ אבל אינו מטיל שם מצה, אבל אם ההיתר מצד הלך אחר הרוב, אנו אומרים דאוכל המצה וא"כ גם המ"ע אינו מבטל, ומותר אף באכילה.

ואולי יש לתרץ הקו' האלו חדא בחברתה, דבאמת אם משליך אחד מדוע נימא דהשליך האיסור דלמא השליך ההיתר, ובע"כ דגם ע"ז יש שם ביטול דאימתי אמרי' דאינו בטל מב"מ כיבש כשיש שם האיסור בודאי, אבל לא כשיש ספק שנסתלק משם האיסור, אבל אינו מצד הלך אחר הרוב גרידא, אלא שהוא ג"כ מצד ביטול, כיון דאין כאן ודאי איסור וכל חתיכה עומדת בפני עצמה ונוכל לומר על כל אחד דהיא היתר, וגם בכל התערובת אינו ברור דיש כאן איסור אזי בטל ויכול לאכול הכל, אבל ביטול גרוע כזה גם רש"י מודה דאינו מטיל דינים. ועוד דאפשר דבכל ביטול יבש כיבש לא נוסף שם על החתיכה, ורק בלח נעשה כל התערובת אחד ויש עליו שם הרוב, אבל כיבש א"א לחול עליו שם הרוב, רק שם של המיעוט נסתלק, וא"כ עדיין דברינו נכונים, ודו"ק.

וע' בערוך השלח ה' פסח ס' תנ"ג מסעיף כ' עד כ"ג דס"ל שם בדעת הר"י"ף והרמב"ם דמחוייב לאכול שמורה כל ימי הפסח ואולי הוא כדברינו דמצוה לאכול מצה אם אוכל לחם וא"כ צריך להיות גם שמור מחימוץ. והנה נר' דאף אם נסבור דציר בטל במים וגם מקבל טומאה או דהיתר נתהפך לאיסור מ"מ י"ל שזה דבר בעצם החתיכה אבל גם הם יודו דאם נשווה חוט שלא לשמה ונתערב ברוב חוטין שנשוו לשמה שאינו חל עליו שם לשמה דלשמה הוא דבר הנוסף על החתיכה ואינו בעצם החתיכה, וזה בודאי לא יחול ע"י ביטול, רצוני, דעצם של המיעוט נתבטל בעצם הרוב ונתהפך לדיון הרוב, אבל מה שיש על הרוב שם מבחוץ כמו לשמה, זה בודאי אינו חל על המיעוט מצד דיני ביטול ברוב, וא"כ כיון דיש מצות אכילת מצה ובעינן לשמה א"כ ע"י ביטול לא יחול הלשמה גם לדעת רש"י דנתוסף שם ע"י ביטול על המיעוט, וא"כ יכול החמץ להתהפך למצה אבל לא להדין לשמה, ושפיר אסור לאכול. אבל עי"ש בערוך השלח דהביא דעת רש"י אינו כן, ולא בעינן לשמה לכל ימי הפסח, וע"כ צ"ל כמ"ש מקורם, ודו"ק היטב בכ"ז.

עולת שבת כשבתו

וירא

ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים. יש לפרש כוונת הפסוק, דהנה אמרו חכמז"ל צדקה מארכת ימיו של אדם, ועוד אמרו חכמז"ל (כ"מ דף פ"ז) ראשה עיני צרה באורחים, וא"כ לכאורה יוקשה תינה אברהם אבינו האריך ימים ובא לימי הזקנה שהרי ה' עמוד החסד, אבל שרה שהיתה אשה שדרכה להיות עיני צרה באורחים, איך זכתה לימי זקנה, על זה ממשיך הכתוב, חדל להיות לשרה ארח כנשים, שלא היתה כשאר נשים אשר עיניהם צרה באורחים, ולכן זכו שניהם להיות זקנים באים בימים.
(הגאון בעל חתם סופר זצ"ל)

ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'. — במס' בבא קמא (דף צ"ב ע"א) תנן במתני', אע"פ שהוא נותן לו (דמי בושת) אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנא' ועתה השב אשת וגו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנא' ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'. ופירש"י שם, סתמא היא ולא רבי עקיבא קאמר לה עכ"ל. וי"ל דהנה להלן בגמרא (באותו עמוד) איתא, מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, שנא' ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו' וכתיב ור' פקד את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר אברהם אל אבימלך. ולכאורה עפ"ז יש להקשות על מתניתין מנ"ל שלא יהא אכזרי מלמחול דילמא הא דהתפלל אברהם על אבימלך ה' לטובתו כדי שיהא הוא נענה תחילה, אמנם יש לרחות דמשום זה לא הוצרך להתפלל דאיתא במדרש עה"פ ור' פקד את שרה כאשר אמר, כאשר אמר בתורה ואם לא נשמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע, זו שנכנסה לביתו של פרעה ולביתו של אבימלך ויצאת טהורה אינו דין שתפקוד.

אכן כל זה ניחא לר' ישמעאל (ברכות ל"א ע"ב) דס"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת, אבל לר"ע דס"ל התם שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח וכו', הדרא קו' לדוכתי, דילמא התפלל אברהם על אבימלך כדי שיהא הוא נענה תחילה על הפקידה להריון, לזה פירש"י, סתמא היא ולא ר"ע קאמר לה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר שמחה זצ"ל אב"ר דק"ק לובלין²)

(1) מכת"י אחד מתלמידיו.

(2) הובא בשמו בס' עמודי עולם (להג"ר שמואל אבד"ק שטרים) דף ט' ע"א, (והוא הג"ר שמחה ב"ר נחמן הכהן ראפפורט אביו של הגאון מוה"ר חיים הכהן ראפפורט. ה' אבד"ק דובנא, הורדנא, לובלין, ולבוב. נפטר ז' אב שנת תע"ז לפ"ק ומנ"כ בשעברעשין).

כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם. אני אבאר עפ"י משל כפשוטו, מלך בו"ד א"א לבוא אליו אם לא עפ"י השתדלות המליצים, ומכ"ש שאר בני המדינה אשר רחוקים ממנו, ואם איש א' אהוב לכל, ופ"א חטא למלך אזי ע"י המליצים פועל שלו, גם אם צריך איזה טובה מהמלך פועל ע"י המליצים כי כולם אוהבים אותו ויבואו. דבריו לפני המלך ויפעול מה שירצה כי מדרך המלך שיהא רחמן, משא"כ איש רע מעללים מריע לבריות וסני שומעני' שצורך לו טובת המלך, ... שא"י להשיג ע"י המליצים, וכ"ש להמליץ, אם חטא, ואם יצק עד למחר אין עונה, כי המלך אין שומע כי רחוק הוא ממנו. משא"כ אם יפגע במלך יחירי ויפיל עצמו לארץ ויבכה בדמעות שלישי, ויאמר, אנא אדוני המלך שא נא לפשע עבדך ומה פעלתי כך, כי אתה מלך ואני שפל כו', מיד ימחול לו. וממ"ה הקב"ה מלא כל הארץ כבודו בכל מקום אשר אזכיר את שמי וכו', וז"ש וישמע ה' קול הנער, באשר הוא שם, קאי על הקב"ה, בלי מליצים, שע"י מליצים ישמעאל ה' פרא אדם רובה קשת והמלאכים השטיניו עליו כידוע.

(הגאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרמ"ג זצ"ל³)

חיי שרה

בזוהר פ' חיי שרה ביאר על פסוק לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו וכו' אנכי היינו השכינה יתעלה, ועי' מקדש מלך שם, כי הכונה כי השכינה מתלבשת בס"א כביכול להכניעם ואם תקח לבני אשה מהם תתן להם כח ע"ש. ואילו דבריו ה' נ"ל כי בקרבו קאי על בני, היינו כי השכינה שורה בו, לזאת לא תקח לו אשה מארורים האלה, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל⁴)

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ב' במסורה, הכא, ואידך והי' לפנות ערב ירחץ במים (דברים כ"ג). וי"ל ע"ד המוסר, דהנה כשמגיע האדם לפרק הנושא צריך להתפלל לר' שינצל מעצת היצה"ר, וכמאה"כ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, ודרשו חכמז"ל (ברכות ח' ע"א) לעת מצוא זו אשה, והעצה להינצל ממנו הגידו לנו חכמז"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תכלין. והנה היצה"ר מכונה בשם ערב ע"ד אוז"ל (מר"ר ריש פ' מקץ) עה"פ קץ שם לחושך זהו היצה"ר, והתוה"ק נקראת מים כאוז"ל (ב"ק פ"ב ע"א) עה"פ הוי כל צמא לכו למים.

וזאת תורת המסורה, ויצא יצחק, כשיוצא האדם לישא אשה, לשוח בשדה, צריך לשפוך שיחו לפני ד', ועל מה צריך להתפלל, לפנות ערב, לפנות ולחסיד ממנו היצה"ר המחשיך עיני הבריות, ובאה המסורה ליעצו עור, והי' לפנות ערב,

(3) מכת"ק באמצע דרוש לר"ה. נמסר לנו ע"י ידידנו האברך היקר מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י חבר בהנהלת „מכון פרי מגדים" בניו יארק. תשואח"ח לו.

(4) הועתק מכת"ק.

ירחץ במים, שאם רצונו באמת לבקר ולפנות היצה"ר מקרבו, ירחץ במים, ואין מים אלא תורה, ואז אם אכן הוא נימוח כמאה"כ אבנים שחקו מים. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תולדות

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלכש את יעקב בנה הקטן ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו. בנה הגדול החמודות גימ' כנז"ל לקח"ם מנמרו"ר: הלבישה על גימט' בתי"ם רמז לבתים של תפילין ורצועות שמצותה מן המובחר לעשותם של גדי: ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו, אלו רצועות של יד: ועל חלקת צואריו, אלו רצועות של ראש:

(מקדמון אחד')

ויהי אך יצוא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו. הרמז בזה, שאם יעקב יוצא מדרכי בית אביו, תיכף בא לו עשו מן הצד, אל תקרי מצידו אלא מצדו (עי' ליקו"ת להאריז"ל). שתיכף עומד עשו מן הצד מוכן לקלקלו ח"ו. (הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זצ"ל')

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

לך לך

קאפ' י"ב פסוק י"ז.

ואת ביתו, כתרגומו ועל אינש ביתי. (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו, ברש"י ישן). לפי נוסחה זו משמע קצת שהמדרש חולק על התרגום ומפרש ואת ביתו בית ממש. רק לפ"ז למה אמר „לרבות", אם זהו פירוש הפסוק אינו צריך רבוי, והול"ל ומדרשו כותליו וכו'. ועוד שבמדרש תנחומא שה"ה המקור לדברי רש"י הביא ג"כ פירושו של התרגום שכתב, ואף אפרכין והשרים וכב"ב לקו עמו, א"כ אין לפרש כלל שהוא חולק על התרגום, ע"כ הנכון הוא כמו נוסחת דפה"ר, ואת ביתו, ועל אינש ביתי, ומדרש ואת, לרבות כותלים ועמודים וכלים. לפי נוסחה זו אין המדרש חולק, רק שמתיבת את, שהוא בא לרבות, הוא מרבה כותלים ועמודים וכלים.

(5) הועתק מכת"י ישן נושן.

(6) בקובץ „תפארת ישראל" דף ל', בשמו.

קאפ' י"ג פסוק י"ח.

ויאהל אכרם, שחזר לאשתו כשראה שאינו מוליד פירש ממנה כיון שאמר לו הב"ה ושמתני את זרעך חזר לה: כן הוא בדפח"ר, ואינו בספרים שלנו. והוא ע"ד שדרשו עה"פ שובו לכם לאהליכם שהתיר להם תשה"מ (ביצה דף ה'), וכן דרשו עה"פ וילכו לאהליהם, שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה (מו"ק דף ט'), וכן בכ"מ.

קאפ' ט"ו פסוק ב'.

הולך ערירי. מנחם בן פרוק פירשו לשון יורש וכו' ול"נ ערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו. וברמי' י"ז-ז' עה"פ והי' כערער בערבה, פירש"י כערער כעץ יחיד, לשון ערירי. הרי זה פירוש שלישי על תיבת ערירי, יחיד.

קאפ' י"ז פסוק י"ז.

בא"ד וצא ולמד מעשרה דורות שמנח עד אברהם שמיהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע'. ובדפח"ר הנוסחה היא: בני שלשים ובני שבעים. והנראה שהוא רק טעות בספרים שלנו שבמקום שלשים נשתבשו לכתוב ששים, שהרי כולם הולידו בשנות השלשים חוץ מתרח שהוליד לשבעים ולא מצינו לאחד מהם שהוליד לששים. ובספר יוסף דעת הגיה שצ"ל בני ס'. כנראה שהיתה הנוסחה לפניו בני שלשים, ולא ידעתי כוונתו בזה.

וירא

קאפ' י"ח פסוק כ"ד.

אולי יש חמשים צדיקים וגו'. רש"י לא פירש כאן משמעותו של אולי ומתרגום אונקלוס משמע שהוא לשון שמא שתרגמו מאים, כמו שמתרגם אולי לא תאבה האשה (לקמן כ"ד ל"ט), אבל לקמן בפ' ויחי (נ' ט"ו) בפסוק לו ישטמנו יוסף כתב רש"י שתבת לו משמש בלשון שמא והוא לשון אולי כמו אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא, ויש אולי ל' בקשה כגון אולי יראה ה' בעניי, אולי ישיב ה' אותי הרי הוא כמו לו יהי כדברך, ויש אולי לשון אם אולי יש חמשים צדיקים, הרי שחולק רש"י בזה על התרגום שאין פירושו כאן שמא, ולדברי רש"י יש לתרגמו, אם אית חמשיין זכאין.

קאפ' כ"א פסוק ט"ו.

ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. אחד השיחים יש לפרשו בשני פנים (א) אחד מן השיחים (ב) המיוחד שבשיחים, כמו שפירש רש"י לקמן (כ"ו י') כמעט שכב אחד העם המיוחד שבעם זה המלך. וכן פירש כאחד שבטי ישראל (מ"ט ט"ז) המיוחד שבשבטים זה דוד. והי' מקום לפרש כן פה שבחרה במיוחד שבאילנות שענפיו מרובין וצלו נאה שלא יצטער מחום השמש. אכן מן התרגום שתרגם חד מן אילניא ולא דמיוחד באילניא כמו שתירגם להלן על אחד העם דמיוחד בעמא, נראה שמיאן בזה, והוא מאחר שאברהם כל תקוה שיוכל עוד לחיות, כמו שאמרה ואל אראה במות הילד, הרי שהוברר אצלה שהוא מת, ומה לה תחת איזה אילן

ימות, על כן השליכה אותו תחות חר מן אילניא. וכן פרש"י בישעי' (ל"ו ט') עה"פ אחד עברי אדוני, אחד מעברי אדוני כמו אחד השיחים. הרי שפירשו אחד מהשיחים, ולא המיוחד שבשיחים.

שם פסוק י"ז.

כא"ד והיכן המית את ישראל כצמא כשהגלם נבוכדנצר שנאמר (ישעי' כ"א י"ג) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכים אותם וכו' שנאמר אורחות דודנים אל תקרי דודנים אלא דודים וכו'. בישעי' שם כתב רש"י שהי' ענין הזה בגלות-אשור ולא בגלות נבוכדנצר, אמנם במדרש איכה (ב' ר') ובמדרש תנחומא (פ' יתרו) ובילקוט, איתא שמנים אלף פרחי כהונה בקעו בחיילותיו של נבוכדנצר וכו' והוא כמ"ש רש"י כאן. אך מה שכתב רש"י כאן א"ת דודנים אלא דודים, ליתא בכל המדרשות וגם בדפח"ר ליתא, ואולי צ"ל א"ת דְּדָנִים אלא דודנים.

חיי

קאפ' כ"ג פסוק ט'.

בכסף מלא, אשלם כל שווי' וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא: הנה רש"י בא לפרש תיבת בכסף מלא ופירשו שהיינו כל שווי' ולמה לו להוסיף תיבת אשלם. אבל בדפח"ר הנוסחה, בכסף מלא, שָׁלַם, כל שווי': וכתב ע"ז בספר זכרון לפי שבכסף לא שייך לשון מלוי, אמר ז"ל שר"ל שלם, ואין פירושו שלם במשקלו ולאפוקי שלא יהי' המטבע עצמו חסר [במשקלו] אלא כלומר כל כסף שוויו' בשלמות. וכן נראה מפירוש המזרחי שהיתה לפנינו נוסחה זו הגם שנעתק שם בד"ה אשלם כמו שהוא בנ"ש, אבל מהמשך דבריו נראה להדיא שהי' לפנינו הנוסחה כמו בדפח"ר.

קאפ' כ"ד פסוק י"ד.

ובה אדע, לשון תחינה הודע לי בה: כי עשית חסד, אם תהי' ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד:

מה שעשו נקודות הפסק אחר תיבות הודע לי בה, ותיבות כי עשית חסד עשו דיבור המתחיל, אינו נכון, רק הכל בדיבור אחד נאמר, הודע לי בה כי עשית חסד, וע"ז קמפרש רש"י היאך יודיעו, כי לא התחנן אליעזר שיודיעו בדרך נבואה כי לא הי' נביא, רק שאם תהי' ממשפחתו והוגנת לו בזה ידע. וכן הוא בדפח"ר.

שם פסוק כ"ה.

מספוא, כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון תבן ושעורים: ובדפח"ר הנוסחה היא, מספוא, כל מאכל הגמלים כגון עצה שעורים:

ונתקנו בנוסחה זו כמה דיוקים, הא', שמנוסחתנו משמע שרק מאכל הגמלים קרוי מספוא ובאמת מצינו לקמן (מ"ב כ"ז) לתת מספוא לחמורו, הרי שגם מאכל החמורים קרוי מספוא וכן בכ"מ. ועוד שאין התבן מיוחד לגמלים רק העצה

כמו שמצינו במשנה (שבת דף ע"ו) המוציא תבן כמלא פי הפרה, עצה (מפרש שם כגמרא תבן של קטניות) כמלא פי גמל. ובפרט בפסוק זה אין לפרש שהמספוא הוא תבן שהרי אמרה גם תבן גם מספוא רב עמנו הרי שפרטה את התבן ולמה לה לכללו בתיבת מספוא, וכן בפסוק לקמן כתיב ויתן תבן ומספוא לגמלים, וכן בספר זכרון הביא כנוסחת דפה"ר, ופירשו ע"פ גמ' הנ"ל.

שם פסוק ל"ב.

ויפתח הגמלים, התיר זמם שלהם, שהי' סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים.

כפירוש מלת ויפתח הביא רש"י מחלוקת התרגום יונתן ומנחם בן סרוק עיין בירמ' (מ"ד) בפסוק הנה פתחתך היום מן האזיקים וגו', פרש"י פתחתך, ל' ויפתח הגמלים וכן תרגם יונתן הא כען שריתך, ומנחם פתר כולם לשון פתיחה ממש עכ"ל. הרי דליונתן פירושו מלשון התרה ולמנחם מלשון פתיחה. ומדברי רש"י כאן שפתח התיר זמם שלהם הרי שאזיל כשיטת היונתן הו"ל לסיים שהי' קושר, או אוסר, את פיהם דלגבי סתימה שייך פתיחה והרי פירשו מלשון התרה ולא מלשון פתיחה, והנה הרכיב רש"י ב' הפירושים. ובאמת בכל מקום שפירש מלשון התרה הביא לדוגמא את הפסוק שלפנינו עיין (ישעי' ה' כ"ז) בפסוק ולא נפתח איזור חלציו, כתב נפתח מלשון ניתר כמו ויפתח הגמלים, וכן בתהלים (ל' י"ב) בפסוק פתחת שקי, פירש"י כמו ויפתח הגמלים, הרי שפשוט לו שכאן פירושו מלשון התרה. וצריך לדחוק ולפרש שהי' סותם את פיהם לא מוסב אל העבד רק אל הזמם, שהעבד התיר את הזמם שהי' סותם וכו'. אך מהמשך הלשון אינו נראה כן.

ואנב ראוי לעורר שהגם שבכל המקרא פרש"י כפירושו של יונתן מ"מ באיוב (מ"א ו') בפסוק דלתי פניו מי פתח שתרנמו מאן שרי כפירושו של יונתן, בכ"מ, רש"י נמה שם מפירושו ופירושו מלשון פתיחה, והטעם פשוט שאצל דלתות שייך יותר לשון פתיחה. ולעומת זה בתהלים (ק"ה כ') בפסוק שלח מלך ויתירהו, מושל עמים ויפתחהו, שכפילת הלשון מורה שהוא לשון התרה וכמ"ש שם המצודות, אבל התרגום תרגמו ופתח לי' מלשון פתיחה. אמנם אין זה תרגומו של יונתן כידוע.

תולדות

קאפ' כ"ו פסוק ה'.

עקב אשר שמע. רש"י לא פירשו כאן וכן לעיל בפ' עקרה עקב אשר שמעת בקולי (כ"ב י"ח). ומה שפירש בפ' עקב (דברים ז' י"ב) והי' עקב תשמעון, אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון, אין לו ענין לכאן. אמנם בתהלים (י"ט י"ב) עה"פ בשמרם עקב רב, כתב נזהרתי בשמירתה בשביל רב טובך אשר צפנת, ול' הזה עקב כמו עקב אשר שמע אברהם בקולי ע"כ, הרי שפירשו בשביל ששמע אברהם, וכן פירושו לעיל בשביל ששמעת בקולי, והוא קרוב למה שת"א חלף.

שם פסוק ז'.

לאשתו, על אשתו, כמו אמרי לי אחי הוא: כוונתו דאין לפרש דשאלו לאשתו כמשמעות הלשון, דא"כ יקשה מש"כ ויאמר אחותי היא, דאם שאלו אותה למה השיב הוא, ע"כ צריך לפרש ששאלו על אשתו, אבל עדיין לא נתקן למה השיב הוא, מה שלא שאלו אותו.

אבל בדפח"ר הנוסחה היא, וישאלו אנשי המקום לאשתו, וישאלו אותו על אשתו וכו'.

קאפ' כ"ז פסוק כ"ח.

ויתן לך, יתן ויחזור ויתן. (ב"ר) ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה כריח שדה וגו' ועוד ויתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים, כמשמעו, ומ"א יש להרכבה פנים.

ונוסחת דפח"ר היא, ולפי פשוטו מוסב לענין ראשון ריח אשר נתן לך הקב"ה כריח שדה ועוד ויתן לך, מטל השמים, כמשמעו ומדרשי אגדה יש הרכבה לכמה פנים. נוסחה זו מדויקת, שהרי רש"י בא לתרץ וי"ו המוסיף של ויתן דלא שייך בהתחלת הענין וי"ו המוסיף, וע"ז הביא דרשת המ"ר וכתב דלפי פשוטו הוי"ו הזה מוסב לענין ראשון, ריח אשר נתן לך הקב"ה כריח שדה, זהו כבר נתן לך, ועוד ויתן לך, ודו"ק.

שם פסוק ל"ז.

ולכה אפוא מה אעשה, אי' איפה אבקש מה לעשות לך. בהכלעה פירש תיבת לכה שהוא כמו לך, הגם שכתוב בה"א אינו מלשון הליכה. כמש"כ בתהלים (פ' ג') עה"פ ולכה לישועתה לנו, אין זה לשון הליכה אלא כמו ולך, וכן הוא במסורת ולכה אפוא דיעקב (ואולי צ"ל ריצחק) ולכה אין בשורה (ש"ב י"ח) שמלה לכה (ישעי' ג') עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

תמי' בדברי רבינו ירוחם

הרמב"ם פ"א מהל' אבות הטומאה הל' י"ז כתב, נבילה שנתערבה בשחוטה אם רוב מן השחוטה בטלה הנבילה בשחוטה ואין הכל מטמא במגע אבל אם נשא הכל נטמא שאי אפשר לשחוטה שתחזור נבילה וכו'. והשיג עליו הראב"ד ז"ל כיון דהלכה כרבנן דאפי' מב"מ בטל למה לו לרבינו לתלות הטעם משום דא"א לשחוטה שתחזור נבילה. והנה ראיתי בכנסת הגדולה ליו"ד סי' צ"ח בהגב"י סעיף כ"ב הביא מ"ש רבינו ירוחם בנתיב ט"ו אות כ"ט דהרמב"ם כרש"י ס"ל דמין במינו לא בטל, א"כ מיושב שפיר קושית הראב"ד. — אמנם באמת דברי רבינו ירוחם תמוהים, דמבואר להדיא בדברי רבינו בהל' מאכ"א שסובר דמב"מ בטל, וצ"ע.

(הרה"ג מוה"ר חיים ישכר גראסס הי"ד אבד"ק פעטריווא*)

תמי' בגליון הש"ס

בסוטה כ"ב ע"ב. ת"ר שבעה פרושין הן וכו'. ומציין הגאון האדיר ר' עקיבא איגר ז"ל בנהש"ס, עיין ירושלמי פ"ט דברכות עלה דמתניתין חייב אדם לברך על הרעה וכו', ע"כ. ופלא דנעלם מעיניו הברולחים לפי שעה שהתוס' כאן ד"ה פרוש מביאין את הירושלמי פ' הרוואה הנ"ל, ומה מוסיף. וצ"ע ג.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

ישוב לדברי הערבי נחל

במה שתמה הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א בקונטרס ח' (שנה ב') על דברי הערבי נחל פ' ויחי שהביא שהגיהנם א' מס' בגן וגן א' מס' בעדן, ובגמ' פסחים צ"ד ע"א מבואר להיפך שעולם א' מס' בגן וגן א' מס' בעדן ועדן א' מס' בגיהנם נמצא כל העולם כולו כניסוי קדירה לגיהנם, עכ"ל. נראה שהע"נ סמך על היוצא ממסקנת הגמ' תענית י' ע"א שהביא ג"כ ברייתא זו והוסיפה המשך לזה וגיהנם אין לה שיעור וי"א עדן אין לה שיעור. [כן הוא גירסת הדפוסים הישנים והעין יעקב, והיינו שיש רק שתי דיעות, ובדפוסים חדשים הדפיסו וי"א גיהנם אין לה ... כאילו חולק על הקודם שעדן א' מס' בגיהנם ויש ג' דיעות, והוא טעות] וכונת הברייתא שלגיהנם אין שיעור במה שנאמר שהוא ס' פעמים יותר ממנו, ולי"א עדן אין לו שיעור היינו שעדן הוא הגדול מכולם ואין במה לשער בו, כמ"ש

(*) הועתק מקונטרס כת"י שלו המונח ברשותו של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

המהרש"א ע"ש. וא"כ לשיטתם נ' שהסדר הוא כמו שהעתיק הערבי נחל. ואולי י"א אלו הם בעלי המדרש (שהש"ר פר' ו' פסוק ט') שכתבו ז"ל ארכו של עולם מהלך ת"ק שנה . . . והוא אחד מארבע מאות (שנה) לגיהנם, ומוצא הילוכה של גיהנם שני אלפים מאה שנה, [היינו ת"ק פעם ת' עולה ב' אלפים פעם מאה] מצינו שכל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם, ועולם [צ"ל ועולה — עין יוסף] אחד משישים בעדן, ועדן אין לה שיעור עכ"ל. [ואולי ג"כ צריך לתקן ועולה א' מס' בגן וגן אחד מס' בעדן, ונשמט מפני הרומות].

ובגוף דברי הערבי נחל אמרתי להעתיק מ"ש בספר כבוד הבית על אנדות הש"ס מהגאון רבי שמעון וואלף מפנינשוב (האמבורג תס"ז) שב' הרעות אי גיהנם גדול או ג"ע פליגי בפלוגתא בפ' חלק אי יש לחסירי א"ה עה"ב, וכן מ"ד כלם יהי' להם חלק עה"ב, ע"כ לדידהו ג"ע גדול כי לכ"א יש לו חלק בג"ע, וכמו בגיהנם ומדה טובה מרובה, אבל מ"ד פה גיהנם גדול ה"ט משום שסובר כסתם מתני' שם וככל מ"ד שמחמירין מאוד וסוברים שגם חסירי א"ה אין להם חלק לעה"ב, א"כ ג"ע אינו רק לישראל וגיהנום הוא לע' אומות ע"כ גדול, עכ"ל.

יצחק ישע' ווייס

בני ברק

ישוב על תמי' בגמרא סוכה לו:

בקונטרס א' שנה ג' במדור ה"תמיהות וישובים" הקשה ש"ב ר' יוסף חיים לערנער נ"י על הא דאמרין בסוכה לו: דבהרס של מצוה אסור להריח דכשאקצי' מריחי' אקצי', והקשה מהא דשבת דבנר המטפטף כתבו התוס' דלא אסור לשלטל מטעם הוקצה למצותו שאין ביטול מצוה במה שמלטלו, וא"כ גבי הרס נמי אין ביטול מצוה כמה שמריח ולמה יהא אסור, זהו תוכן קושיתו. ולענ"ד נראה דלא קשה מירי, דשנא ושנא, דהיסוד דהוקצה למצותו הוא, דכיון דהחפץ עומד לתכלית מצוה אסור להשתמש בו לתכלית אחר דהרי מה שהוא משתמש בו לתכלית אחר מנגד להמצוה, והרי זה הוקצה למצותו להשתמש בו רק לתכלית המצוה והוקצה מכל השתמשות שיעשה בו תכלית אחר ומש"ה אסור להריח בהרס של מצוה, כיון דעומד להשתמש לשם נטילת לולב הוקצה להשתמש בו לשם ריח, משא"כ בשלטול שמן המטפטף, דאין בשלטול חפץ דבר שיוורה בו תכלית אחר כיון דיכול לשלטול לשם תשמיש מצותו, לכך אין זה מנגד לתשמיש דמצוה ולא הוקצה לשלטול כ"א כשיש ביטול מצוה בשלטולו כמו שכתבו בתוס' הנ"ל, דאז מנגד לתשמיש דמצוה משא"כ כשמריח בהרס מורה שיש תכלית אחר להרס [אף שיוכל להריח וליטול הלולב ברגע אחר]. ובזה מוסבר היטב ג"כ החילוק בין אתרוג להרס, דאתרוג כיון דעומד לאכילה א"כ מה שמריח בו אין זה תכליתו ולכן אין זה מנגד למצותו, ולא הוקצה לריח.

נפתלי צבי זאפערן

לונדון

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש תש"ה לפ"ק).

הערות שונות מהאברך החו"ב בנש"ק מו"ה מנשה מייטלבוים הי"ד מטארנא⁽¹⁾

(א) התוס' בפסחים (דף ל"ח ע"ב) ד"ה נאכלים, כתבו דבכורים אע"ג דהוה חובה הקבוע לה זמן מעצרת ועד החג מ"מ מיקרי חובה שאין לה זמן קבוע כיוון שאם אין לו פירות אינו מביא בכורים. ולפי"ז קשה על הא דאמרינן להלן בפרק אלו דברים (ס"ו ע"ב) דקרבן פסח מיקרי חוב שקבוע לו זמן, הרי מי שאין לו קרקע פטור מפסח כמבואר בתוס' פסחים (ג' ע"ב) ד"ה מאלי⁽²⁾.

(ב) במס' סנהדרין (ל"ג ע"א) טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ובתוס' שם הקשו לפי הס"ד דלא מוקמינן לה בעירבן עם פירותיו, אמאי בטיהר את הטמא ישלם הא לא הפסידו כלום. ויש לתרץ עפ"י הא דקיי"ל (חגיגה כ"ב ע"א) שאם הטביל כלי בתוך כלי אם גם החיצון טמא אמרינן דמינו דסלקא טבילה לכלי החיצון סלקא נמי טבילה לכלי הפנימי אבל אם החיצון טהור לא עלתה טבילה לכלי הפנימי יעו"ש. א"כ שפיר משכחת לה שהפסידו כמה שטיהר את הטמא, כגון שטיהר את כלי שהוא טמא, והטבילו בתוכו כלי טמא, וע"י שטיהר את הכלי החיצון לא עלתה טבילה לכלי הפנימי וטהרות שעשה בתוכו נשמאו לפי דבריו, ושפיר הפסידו, ולכן צריך לשלם⁽³⁾.

(1) נולד בשנת תר"ע לאביו הרה"צ מוה"ר נפתלי מייטלבוים זצ"ל מברניצל. הי' תלמיד מובהק להרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאוו, ולמד בישיבת עץ חיים רבאבוב — סניף טארנא. עודו צעיר לימים התחיל לחדש חידו"ת ועמד בחליפת מכתבים בתדירות עם הרב הגאון מוה"ר שלו' יוסף הלוי פייגענבוים אבד"ק לאקאטש. ג' תשובות אליו נדפסו בספרו שו"ת משיב שלום כסי' ע"ה, ק"ג, רפ"ח. (ממש"כ שם כסי' ע"ח נראה שר' מנשה הי' ג"כ תלמיד הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל). בשנת תרצ"א נשא אשה, והי' מהאברכים החשובים בעיר טארנא. כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד השתשעשע עמו וכבדהו מאוד.

נהרג עקה"ש יחד עם אשתו וששה ילדיו בער"ה שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד ותנצב"ה.

(2) בס' גור ארי' יהודא (בקונטרס המועדים דיני פסח סי' ד' אות ה') הביא בשם אביו הגאון מוה"ר מנחם זעמבא הי"ד שמצא בס' יד יוסף דבר חדש, דמי שאין לו קרקע דפטור מפסח היינו מאכילת הפסח אבל בהקרבת הפסח חייב אף שאין לו קרקע יעו"ש. ולפי"ז לק"מ דשפיר מיקרי חוב שקבוע לו זמן, כמובן.

(3) עיין בס' שירי טהרות (להגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל) בקונטרס אחרון דף קס"ה ע"ג מרפה"ס ד"ה ובהך, שהביא לתרץ כן בשם בנו מוה"ר דוד אריק ז"ל. ועיין עוד בישוועות יעקב חידו"ר סי' קי"א סק"ו.

ג) הטורי אבן במס' ר"ה (דף יג.) כתב לחדש דבהמת הפקר חייבת בבכורה⁴, וקשה ע"ז מדברי הרא"ש בריש פ"ב דבכורות שכתב דישאל שקנה בהמה מעכו"ם בכסף פטורה מן הבכורה עד שימשוך, ואמאי הא עכו"ם מכי מטא זוזי לירי' איסתלק והו"ל בהמת הפקר וכדאי' בבבא בתרא דף נ"ד ע"ב, וא"כ יתחייב בבכורה.

ד) הרמב"ם בפ"ו מאבות הטומאה הל' ט"ז כ' דאין הטמא נטהר במקוה רק בעלייתו ולא בעודו בתוך המקוה עיי"ש בכסף משנה⁵. ולפי"ז קשה על מ"ש ברב"ז חלק ה' (והוא חלק הנקרא ללשונות הרמב"ם) בסו' אלף ת"כ, בשם מי שכתב דמי ששם כתוב על בשרו טובל טבילה של מצוה כדרכו אם לא מצא גמי לכרוך עליו כמ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' יסודי התורה, משום דעדל"ת כיון דא"א לקיים שתיהן. והרי לא הוי בעידנא, רבשעה שהוא במים נמחק השם, ועדיין לא נתקיימה העשה.

כרוז משנת תקמ"ט בק"ק מיץ

ב"ה

אתם בית ישראל האזינו קולנו, הקשיבו אמרוננו, נעירה אוזן עמנו, מהמעשה הרע הנעשה בסכיבותינו, זה שנה ומחצה אשר דרך עובר אורח בארצינו, ויקרא שמו גבריא'ל פירדא סופר סת"ם, ובירו ספר חתום, מהרב דנסיך אב"ד רמדינת לוטרינגן וממ"ץ דסארלווי וממ"ץ דסארגמין, כי הוא מוסמך, ועליו ראוי' לסמוך, מראהו כמראה איש ממוצע, לא אריכא ולא גוצא, שערות ראשו וזקנו שחורות, הראה שלפיו כאלו הוא מהטהורות, וברעיונו מחשבות זרות, יכהו ה' בשאת ובהרת, עשה עצמו כחרש וחרש זמות לחבל ענוים, להטות בתוהו תמימים וישרים, לא חדל פשע ברוב דבריו מעשה ידיו להתפאר, כי הוא סופר מהיר, ובהשוטטו על המדינה, ששו לקראתו כגיל ורינה, כי מצאו פועל אשר אליו יסבו בלכתם, לתקן מלאכתם מלאכת שמים, נתנו לו להגיה ספרי תורת, לברוק תפילין ומזוזות, אין איש שם על לב להביט אחריו, היראת ה' בלבבו, או און ועמל בקרבו, והלך מכפר לכפר ומעיר לעיר במדינה זו ובכל מדינות לוטרינגן, ובאלה מסעיו, שימא כזב בהכרעיו, ויהי כי ארכו לו הימים והשלים פעלו אשר פעל ועשה

(4) עיין בזה בשו"ת שו"ט מהר"ג ח"ב סי' קמ"ב, ובשו"ת עין הברלח (להג"ר חיים צבי מאנהיימער אב"ד ק' אונגוואר) סי' ל"ה.

(5) עיין בזה בשו"ת בי"צ חיו"ד ח"ב סי' ל"ח ול"ט, ושו"ת בנין דוד סי' ה' אות ז' ואות ח'.

(*) כרוז זה נכתב שנת תקמ"ט בק"ק מיץ על אודות סופר סת"ם שעשה מלאכת שמים ברמי'. לא מצאנו בהעתקה שלפנינו שמות החתומים וגם אינו מוזכר שמות המשתתפים „בהתועדות זו של מורי הוראות ובראשם הרב דבה"מ". וקרוב לוודאי שהרב דבה"מ הוא הגאון מוה"ר אורי פייביש הכהן מח"ס הלכה ברורה (נפטר שנת

עשייה שלא לשמה, נשא רגליו למדינות אחרות להחטיאם גם המה, ובחדש אב העבר שב למדינה זו ושנה ברשעו לספות חטאת על חטאת כמעשהו בראשונה, כך מעשהו באחרונה, ומאז ועד עתה לא נודע לשום ברי' שבלבו טינא, לחשוב מחשבות כהנה, אך עתה נבעה מצפוני, עלה צחנותו ובאשו, כי הגדיל לעשות רשעו, בדרן אחריו ומצאו, כי לא לבד אשר שם בכסף מחסו, כי אף נקל לו להכעיס בוראו, כי גנב הפרשיות מהתפילין אשר נבדקו על ידו כדי להראותם לאחרים את יופי כתיבתם, כאלו הוא עשאם, ומילא חסרונם בפספסים קטנים ובקלפים חלקים, יש מהם חתך גליונותיהם, מלעיל ומלתחת עם שורות מפרשיותיהם, הפרשיות מהמזוזות שם בכליו ושם תחתיהם עור חלק בשפופרת של קנה סתום, ועל גבו נכתב השם, על זאת ידו כל הדרוים, ולבם ישתבר בקרבם, הנמצא כזה איש אשר העיז פניו לשחת דרכו, ולהפר בריתו, לשלוח ידו באות ה' אשר בו תלוי יחוד וקדושת השם, וקבלות עול מלכות שמים, ראוי לדונו במארה, יבער בו אש תבערה.

ויהי כאשר שמענו הקול ענות הזה פרסמנו הדבר בשתי בתי כנסיות שלנו וחרמנו אותו כדת וכראוי, לעושי מלאכת ה' ברמי', והזהרנו את העם שמי ומי אשר נכשל במכשלה הזאת תחת ידו כי יהי' מהתפילין ומזוזות של התועב ההוא אף אם תהי' כראויים, גנוז יגנום, כי המה מטמאים במשאם, ולפרסם הדבר להיות קרן נשמע לרבים העלינו על הדפוס לעשות כיון מלאכת המוע"ד הזה שישוט בכל ארצות, קול זדונות ופריצות וכל מקום אשר ידרוך כף רגל טמא הזה, רדוף ירדפו אותו ברדיפה מלא יקראו אחריו קולי קולות, ירימו עליו בכל הקהילות, לפרסם קלונו, נפול יפול כנכול עלה מגפן וכנבלת מתאנה, פגרו יעלה באשו, תעמיקי ותרחיבי שאול מדורתו, באשר נפל שרוד שם תהא קבורתו, וכל בר לבב ישמע לנו לרחק ולא לקרב אל המלאכה מלאכת ה' לאיש אשר לא נודע טבעו ומהותו, שלא יצא עליו שם רע בילדותו, וממנו תראו וכן תעשו, לדורות שלא ליתן עדותו, לשום אדם שאין מכירין אותו, כדי שלא להשחית נחלתו, נחלת ה' עמו ישראל, וראוי לגרור גדר זה לדורות, ובזה יבארו הקוצים מן הכרם כרם ה' צבאות, וכל בית ישראל יהי' נקיים וזכים, וה' יכפר בעדם על שגגתם, ויסיר לב האבן שלא יעלה עוד על לב אדם לסלול במסלול עקום, עד כי גואל צדק יקים. נעשה פה מיץ בהתוועדות מורי הוראות ובראשם הרב דבה"מ נר"ו בצירוף הרוזנים הקצינים פו"מ י"ץ, ובפקודתם באנו אנחנו נאמני הקהלה על החתום פה מיץ.

היום יום ב' ח"י אדר והיו **לטמפת לפ"ק**.

תקס"ו) שהי' דרכו לחתום עצמו רב דבה"מ במיץ (עיין בהסכמה הנדפסת בסוף שו"ת קרית חנה, מיום כ"ג אלול שנת תקמ"ה, ובהסכמה הנדפסת בס' מאורי אור חלק ראשון, מיום וי"ד אלול שנת תקמ"ט). הריינים ומורי הוראות שהתוועדו אתו עמו, יש לשער שהם, הג"ר מאיר שרלוויל, הג"ר יוסף גונגהיים, והג"ר אהרן ווירמס (מח"ס מאורי אור י"ב חלקים. — נולד שנת תקי"ד, וסוף ימיו נתקבל לאבר"ק מיץ, נפטר שם בשנת תקצ"ו).

מחמת יופי הסגנון ונועם המליצה בחרנו להדפיסו, להנות בו בני אדם.

מכתבים אל המערכת

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

באתי לעורר בזה כמה שנרפס בכר"ש שנה ב' חוברת י' עמוד ה' בשורה האחרונה שהרה"ק בעל נועם אלימלך זצ"ל אמר עה"פ אז תשמח בתולה במחול, שקאי על חורש אלול ששמחים בו במחילת עונות. — דבר זה צריך תיקון, כי אין זה מדברי הנועם אלימלך רק מבנו הרה"ק מוה"ר אלעזר מליזענסק זצ"ל, שהרי בספה"ק נועם אלימלך לא נרפס ד"ו, ובספה"ק בני יששכר במאמרי חורש אלול מאמר א' אות ה' הביא דבר זה בשם „ש"ב הרב החסיד הקדוש מהר"א זצ"ל מ"ב בליזענסק" — וכוונתו על בנו של הנועם אלימלך זצ"ל, כי הנועם אלימלך ה' דודו. בכבוד רב, יידיכם עוז,

אברהם אהרן לעזער
ברוקלין, ניו יארק

כבוד המערכת.

בכרם שלמה שנה ג' קונטרס א' דף ל"ב בדברי האברך ר' שמרי' ציטראנענבוים שהקשה על המבי"ט שכתב דשיבת סוכה לא נהג במדבר שהרי היו מסובבים בענני כבוד ואיך יעשו סוכה תחת סוכה, וע"ז העיר ממש"כ הנאון בעל אור שמח (נרפס בשו"ת זרע אברהם סוף סי' ו') דהענן ה' מלמעלה רק בעת נסיעתם אבל בחנייתם ה' הענן קפול על המשכן, ולפי"ז היו יכולים לקיים מצות ישיבת סוכה במדבר בעת חנייתם, עכ"ק. — ונראה לי דכוונת המבי"ט היא, דלכן לא היו עושין סוכה במדבר משום דענני הכבוד היו מנינים עליהם וזהו בחינת סוכה, ולכן מיקרי סוכה תחת סוכה, אבל באמת אין שום נפק"מ אם הענן ה' מלמעלה או מן הצד, דהענן הגין עליהם בכל מקום שהוא. תרע, דמבואר בסוכה דף כ"ג. דסוכה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' לאו כלום היא, וביבמות דף עב. איתא דלכן לא מלו בני' במדבר משום דלא נשבה להם רוח צפונית, ומ"ט לא נשבה להם רוח צפונית אבע"א דלא נבדור ענני כבוד, הרי מבואר דענני הכבוד לא היו יכולין לעמוד ברוח מצוי' דהא רוח צפונית רוח מצוי' היא עיי"ש ברש"י ד"ה רוח צפונית ובתוס' ד"ה דלא נבדור, וא"כ איך קורא לענני הכבוד סוכה, אלא ע"כ כדאמרינן דענני הכבוד נקראו סוכה ע"ש שהנינו על בני', וא"כ אפי' ה' הענן קפול ע"ג המשכן, עריין נקרא סוכה כיון שהגין עליהם.

ועוד י"ל, דאפי' אי נימא דבעת חנייתם לא מיקרי סוכה תחת סוכה, אעפ"כ לא ה' יכולין לקיים מצות סוכה אז, שהרי מבואר בסוכה כג. דבעינן סוכה הראוי' לשבעה, והנה בילקוט פ' במדבר סי' תרפ"ז ובתנחומא פ' במדבר איתא בזה"ל סימן ה' למשה בענן כיון שה' רואה שנסתלק ה' אומר נסתלק הענן ה' כולם מתקרבים ליסע, ובתנחומא גרים ה' כולם מתקעים ליסע, ופי' העץ יוסף וז"ל, ה' משלפין יתירות האהלים התקועים בארץ וא"כ היו מפרקים אהליהם ומישבים כליהם, עיי"ש, א"כ לא ה' יכולים לעשות סוכה בעת חנייתם שהרי לא היו יודעין בתחלה מתי יסתלק הענן, וכמה פעמים לא ה' אלא י"ב שעות בין מסע למסע, וא"כ לא ה' סוכה הראוי' לשבעה, ולכן שפיר כתב המבי"ט דלא היו עושין סוכות במדבר, ודו"ק.

(ב) בקונטרס ח' שנה ב' דף ל"ו מובא דבר נפלא מהאברך המפואר חו"ב מו"ה נפתלי מעהר ה"ד מטארני, שהעלה עפ"י גמ' ברכות י"ט דמה שת"ח עובר עבירה בלילה אמרינן ודאי עשה תשובה, דרוצה לקיים מצות תשובה שהוא אחד מתרי"ג מצות לכן

עושה עבירה לשמה, אבל זהו דוקא כלילה, אבל ביום צריך למיחש שמא יכריע את העולם לכף חובה דאין דנין את ישראל כלילה אלא ביום. ולפי"ז נראה לי לתרץ הדיוק בהפסוק (בפרשת קרח) וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בוקר ויודע ד' את אשר לו, ודקדקו המפרשים למה הוצרך להמתין עד הבוקר, ולהנ"ל אתי שפיר, שהרי קרח תלמיד חכם הי' לכן הי' אפשר להצדיק את מעשיו שרוצה לקיים מצות תשובה לכן עובר עבירה כלילה וכלשון רש"י עה"פ ויקהל עליהם קרח את כל העדה, כל הלילה ההוא הלך אצל השכטים ופתה אותם וכו', לכן אמר משה בוקר ויודע ד' את אשר לו, שאם יחזיק במחלוקתו גם ביום אז לא נוכל להצדיקו עוד שעובר עבירה כדי לקיים מצות תשובה וכו"ל.

(ג) בקונטרס ח' שנה ב' דף ל' הובא דברי הגמ' (נדרים י" ע"א) שאין לומר לר' קרבן דלמא אמר לר' ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה, והביא הנאון בעל ישועות יעקב בשם הירושלמי הטעם דחיישינן שמא ימות בין אמירת ד' לאמירת שם הקרבן. (ובכר"ש שנה ג' קונטרס א' דף ל"ו האריך למצוא מקור לטעם זה). ועפי"ז י"ל הכוונה בדברי הפייטן בזמירות לשב"ק, נעשה ונשמע אמרו כאחד, ופתחו וענו ד' אחד, שהרי מבואר בגמ' שבת דף פ"ח דבשעה שהקרימו ישראל נעשה ונשמע נעשו כמלאכים ופסקה מהם מיתה, ושפיר יכולים להקרים תיבת ד', וזהו נעשה ונשמע אמרו כאחד, לכן יכולים לומר ד' אחד, דלא חיישינן שמא ימות, ודו"ק.

(ד) אנב מכתבי אציע מה שהערת על דברי התוס' במס' שבת דף ה' ע"ב ד"ה בשלמא, שכתבו בדירושלמי פריך על דעת' דבן עזאי דסובר דמהלך כעומד דמי אין אדם מתחייב על ד' אמות ברה"ר לעולם דיעשה כמי שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר ומשני משכחת לה בקופץ, והש"ס דידן לא חשיב לה פירכא כדאמר בהזורק (דף צו: דר') אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה ולהכי לא מקשה עלה וכו' וריב"א מספקא לי' אם חייב לבן עזאי כשעמד לפוש תוך ד' אמות ברה"ר כיון דלבן עזאי בעלמא מהלך כעומד דמי אפילו הכי בד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה דחייב א"כ אפשר דאין נפק"מ ואפי' עומד לפוש גם כן יהי' חייב, יעו"ש. ונראה לי דיש חילוק גדול, דבקרבן נתנאל כאן (אות ז') כתב הטעם דבן עזאי סובר מהלך כעומד דמי משום דמהלך חשבינן כל רגל זה אחר זה כשהוא מצינו על הארץ. הוי כעומד לפוש ברגל אחד. ועיין תשובות אבני נזר חאו"ח סימן ר"מ שמביא מקור דעמירת רגל אחד הוי עמידה מגמ' שבת צ"ג ע"ב רגלו אחת על הרצפה ורגלו אחת על האבן רואין כל שאלו ינטל האבן ויכול לעמוד ברגלו אחת על הרצפה כשר, הרי דעמירת רגל אחת חשוב עמידה, וזהו סברת בן עזאי. לפי"ז י"ל במעביר ד' אמות ואינו עומד לפוש שפיר הוי הלכה למשה מסיני שהוא חייב כיון שאינו עומד רק על רגל אחת, משא"כ בעומד לפוש על שתי רגליו חשוב עומד ממש ועל זה לא נאמרה הלכה למשה מסיני שיתחייב, ודו"ק.

דוד גוטסער-מייזליש

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום א' פ' נח א' רר"ח מרחשון תש"מ לפ"ק.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

(א) ב„כרם שלמה“ לחורש סיון כתב האבך החשוב ר' יהושע פיהרער נ"י בסוגיא דברי' לתרץ שיטת התוס' שהם יסברו דאם היה איסור אחר עליה מתחלה אע"ג דאיסור זה לא היה עליה מיקרי שפיר נאסר מתחלת ברייתא מחמת האיסור הראשון וחילי' דילי' מדברי התוס' שם (דף צ"ו) דתרומה מותר עד שימרח וק' הא תרומה אינה אסורה עד שיפרש, אלא כיון שימרח חל עליה שם טבל הוה נאסר מתחלת ברייתא. ולא ידעתי מאי קאמרי רבנן דהאיך בונה יסוד לומר שהתוס' סברי דתרומה מקרי נאסר מתחלת

ברייתה מחמת איסור טבל להיפך מדברי התוס' שם דהא כל דברי התוס' שם הם באים לתרץ האיך תרומה עולה בק"א לדברי ר"ש דחשיב חטה בריה ותיצו תרומה לא נקרא נאסר מתחלת ברייתה. ועי' בתוס' רעק"א למס' מכות (אות י"ג) דהק' דלפי דברי התוס' תרומה לא מיקרי נאסר מתחלת ברייתה דלא נאסר עד שימרח א"כ גם טבל לא יהי' ברי' דקודם מירוח לא חל איסור טבל וא"כ לא מיקרי נאסר מתחלת ברייתה ונשאר בצע"ג. ועי' ברש"ש מה שתי' תמיהת הגרעק"א לפ"מ שגס בדברי התוס' עד שיפרש במקום עד שימרח. מ"מ זהו מלתא דפשיטא דהתוס' סברי דמחמת איסור אחר לא מיקרי ברי' נאסר מתחלת ברייתה.

(ב) ב"כרם שלמה" להחדשים תמוז-אב כתב הרב יחזקא' דוד הכהן שלאף נ"י לבאר שיטת הר"מ מרוטנבורג דאנון במוצ"ש חייב בהבדלה ביום ראשון אחר הקבורה וכל יום ראשון נחשב כמוצ"ש ולא הוה תשלומין של מוצ"ש דכיון דיום אחר הלילה כל יומא מוצ"ש הוא. ורצה לבאר כזה דברי המחבר כיו"ד ס' שמ"א ס"ב. ותמ' לי טובא דאיך יעמים סברה זו בדברי הר"מ מרוטנבורג, דשיטת הר"מ מר"ב הוא דלא ביום הראשון לבד צריך להבדיל אלא עד יום ד' צריך האונן להבדיל, ודבר זה מבואר בדברי הר"מ מר"ב שהובאו ברא"ש במס' ברכות שהוא בעצמו ציין, וז"ל שם: וביום המחלת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל דהא קי"ל בערבי פסחים טעם מבדיל ואמר' נמי מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה וכו' וא"כ בנדרן זה כיון דזמן הבדלה כל יום המחלת וכל השבת כולה וכו'. הרי מפורש שיטת הר"מ מר"ב דאינו תלוי ביום ראשון לבד. ועי' בטור יור"ד שמ"א שכתב וז"ל ובענין ההבדלה איכא פלוגתא הר"מ מר"ב כ' שצריך להבדיל דקי"ל מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה. הרי להדיא שכן הבין הטור בפשיטות שיטת הר"מ מר"ב. ועי' בט"ז שם עמ"ש המחבר דיבדיל אחר שיקבר המת (ומצוין שם שהוא דעת מהר"מ) דהיינו עד סוף יום ג' (ועי' בערוך השולחן שם ס' ק"כ"ה מה שמבאר פלוגתת הר"י והר"מ מר"ב ומש"כ ברעת הכה"ג). ועכ"פ שיטת הר"מ מר"ב ברור שאין נפק"מ בין יום ראשון לשאר הימים עד יום ד' לענין הבדלה.

(ג) במדור "תמיהות וישובים" ב"כרם שלמה" לחודש תשרי ראיתי מה שתמה הרב שמריהו ציטראנעבובים נ"י על ספיקת הישועי"ק והפמ"ג דאם אין הסכך רחוק מהרפנות ג' טפחים דאז שייך לבוד אי מודה הר"ן דאמר' דופן עקומה דהא הר"ן כתב מפורש דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי. ולחומר הנושא דלא לשווי' הישועי"ק והפמ"ג כטועים אפשר לומר שהם מפרשים דברי הר"ן שם לא כמו שפי' הגרעק"א והאבנ"ז אלא כמו שרצה לפרשם בקהלות יעקב עמ"ס סוכה סי' ד' דהא דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי שם, משום דדופן עקומה עושה להסכך פסול שיהיה לו דין דופן דכך הללמ"ס, מ"מ אין לו שם מחיצה, ועיקר טעמא דמ"ד אין לבוד באמצע משם דדין לבוד לא נאמר אלא במחיצה ומשו"ה במן הצד שייך לומר לבוד דהמחיצה נמשכת לסכך אבל אא"ל לומר דופן עקומה ואח"כ לבוד דאין כאן מחיצה לומר לבוד. וזהו דוקא למד"א דל"א לבוד באמצע, ומיעט את האויר מצד הדופן כצויר הר"ן שם, ולפ"ז באופן שמסופק בו הישועי"ק והפמ"ג אפשר דיודה הר"ן דאמר' דופן עקומה ולבוד דכאן ע"י לבוד נמשך המחיצה עד הסכך הפסול ואז נתעקם (ובפרט דקייל"ן כמ"ד דאמר' לבוד באמצע).

(ד) באותו מדור שם ראיתי מה שתמה האברך החשוב ר' יוסף חיים לערנער נ"י על התוס' במס' שבת דף מ"ב שכתבו דל"א דמשום הוקצה למצותו יש איסור לשלטול לפי שאין ביטול מצוה כמה שמלטול מש"ס סוכה ל"ז: דא"ר הרס של מצוה אסור להרית בו וכו' מ"ש הרס דלריחא קאי כי אקצי' מריחא אקצי' אע"פ דאין ביטול מצוה כמה שמריח ההרס. וכמו שכתבו התוס' שם כן הוא להדיא שם בתוס' ברף כ"ב. ד"ה אבותון וברף מ"ה: ד"ה אמר. ובאמת כבר האריכו האחרונים בד"ז. עי' בשו"ת עונג יו"ט סי' מ"ט

שכתב שהתוס' לא כ"כ לדינא ומביא רא' לזה מדברי הש"ס לגבי הדם ועיי"ש שהאריך בד"ז ועי' ברע"ת תורה להג' מהרש"ם או"ח סי' תרל"ח ס"ק א' וסי' תרל"ט ס"ק ג' ועי' שם בהג' נכדו שהק' על דברי העונג יו"ט מדברי התוס' שם ברף מ"ב שכתבו מפורש כן לדינא. וכן הוא בט"ז סי' תרל"ח ס"ק ג' כדברי התוס' דדוקא ביטול מצוה אסור. ועי' בהעמק שאלה להג' נצי"ב על השאלות שאילתא קכ"ו ס"ק ב' שכתב לחלק דהרם אסור להריח בו דאקצי' אע"פ דאין בזה ביטול מצוה, דכלל הוא דכל מצוה שעיקר תשמישה הוא בהנאה (דהיינו קיום מצותה) כמו סוכה ונר שבת לא נאסר ליהנות ממנה אפי' שלא בשעת מצוה אפי' תשמיש שאינו כדרך מצותו שרי, אם לא שיהא באופן המבטל המצוה, משא"כ הרם שאין תשמישה בהנאה. ובאמת נלענ"ד דחילוק זה מבואר בט"ז שם סי' תרל"ח שכ' וז"ל דשאני הדם שכלול שהוא צריך למצותו ואי אפשר בו אלא לריחיה שהוא עומד אקצי' עיי"ש דהיינו דכיון דמצות הרם אינו ע"י הנאת ריחיה א"כ כשאקצי' למצותו אקצי' לריחי' דאם מריח בו הוה כמו שמבטלה ממצותה דעושה עם ההרם היפך ממה שצריך לעשות כשעושה מצותה משא"כ הדם שתלה אותה לנוי סוכה אז מצותו ע"י הנאה וע"י מה שמריח בה אינו מבטלה ממצותה, והוה כמו סוכה ונר שבת, ודו"ק.

ואסיים בברכה כמו שזכיתם להיות אכסניא של תורה כן תזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה.

שלום יעקב גרינשטיין
ברוקלין, ניו יארק

ב"כרם שלמה" שנה ב' קונטרס י' סוף עמוד כ"ו הובא מש"כ בס' לקח טוב (סוף כלל ז') מטעם למה נשים פטורות ממ"ע שהז"ג, דהנה כמעשהז"ג, הקדושה הוירדת מן השמים בעת ההיא, גורם החיוב למצוה שבאותו זמן, והנשים מקבלות הקדושה מן האנשים וממילא בא להן ברגע מאוחרת ולכן ראוי לפטרן מטעם דיהוי, דרגע ראשונה הן פטורות, רק בלאוין אין דיהוי, אבל במ"ע שפיר פטורות מטעם דיהוי. רק שהקשה ע"ז דא"כ אשה העושה מלאכה ברגע ראשונה של יו"ט ושבת תיפטר, עיי"ש באריכות. — ועל זה תמה שם, דהא הוא בעצמו כתב לעיל דלגבי לאוויין לא שייך דיהוי, ואיסור מלאכה אית ב' לאו. ובאמת אין כאן קושיא, דקושיית חלק טוב היא על "רגע הראשונה" ואז פטורה מטעם שלא קבלה עדיין הקדושה המחייבת אותה, ואין זה ענין לדיחוי, רק לפטור אח"ז מחמת שרגע הראשונה נדחה, וע"ז כ' דאין דיהוי בלאוין, והוא פשוט.

יחיאל מאסיער
כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון מרדכי הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב מרדכי פישער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים שמעון ברוינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שלום העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' לוי יצחק זעליחאווסקי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ניסן גינזבורג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פייוויל בערגער נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
 להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א בן האדמו"ר מסטריזוב להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה שלמה גאלדשטיין נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שמואל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט
 מתוך רב נחת והרחבת הדעת לאויט"א

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ווינער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' זאב אלי' הכהן מייער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי ראדינסקי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יודל לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יונה באראן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יהודא הערכסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל העסקעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב פיהרער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' שלאמאוויץ נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי יהודא קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להרב מו"ה משה אליקים כריעה הלברשטאם שליט"א רב דקהל חסידי באבוב
באנטווערפן להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה יצחק כרינער נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל פנחס רומפלער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמחה פנחס שטראהלי נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרבני הנה"ח מו"ה אלי' שארף נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י
לאירוסין נכדתו-בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אהרן קעספלער נ"י לאירוסין בנו הב' הח' כמר פסח נ"י תלמיד
ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר ישעי' אלעזר שטאהל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסין

להב' החתן הנעלה כמר מרדכי קאוואלענקא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסין

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השו"ת

שמחה במעונו יודיע נא אל המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
18 Rondale Blvd.
Toronto, Ont. M6A-1H5, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA
c/o Safern
2 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

Printed in the U.S.A. by
Simcha Graphic Associates
4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקנאדע = 15 דאלער לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בבעלגיע = 500 פראנק לשנה

כשאר ארצות מעבר לים = בדואר רגיל 15 דאלער לשנה ובדואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

m:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

WARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

הקובץ הזה מוקדש
לשמחת הנשואין בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א

שנה ג' קונטרס ג' כסלו תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

ברכת תודה

לירדינו האחים היקרים והנכבדים

מו"ה שלום וויינרייך נ"י

ומו"ה חיים וויינרייך נ"י

אשר נדבה לבם אותם לסייע בדבר מצוה
בתרמם סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביהם

הרה"ח מו"ה שרגא ברוך במו"ה יוסף צבי ע"ה
נפטר ח' כסליו שנת תשי"ז לפ"ק

ולעילוי נשמת אמם החשובה

מרת שרה בת מו"ה משה ברייט ע"ה

נפטרה ד' כסליו שנת תשי"ג לפ"ק

ת . נ . צ . ב . ה .

בזכות המצוה יברכם ד' בכל ברכות האמורות בתורה, ויזכו
לישב בצל העושר והכבוד ברוב עוז ושלום, לאורך ימים
ושנים, ויזכו לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה, אמן.

המערכת

בהזדמנות זו רואים אנו לחובה נעימה להביע רגשי תודתנו ומיטב ברכותינו
לירדינו הדגול הנ"ל מו"ה שלום וויינרייך נ"י בעל הדפוס, "נאבל אפסעס" ולבנו
היקר והנעלה כמר שרגא ברוך נ"י העומד לימינו, על התמסרותם בלב ונפש
בהדפסת קובצנו, "כרם שלמה", להוציא מתחת ידם דבר מתוקן ומהודר בתכלית
היופי והשלימות, כראוי לכבוד התורה.
יברך ד' חילם ופועל ידם ירצה.

ברכת תודה

לידידנו הנה"ח הנכבד הרגול והמרומם
מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י
אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת בנו
האברך היקר והנעלה שלשלת היוחסין
מו"ה אלכסנדר זיסקינד בנימין ביינוש ע"ה
תלמיד חביב בישיבתנו
שנקטף לדאבונו באבי ימיו
ביום ד' לחודש כסלו שנת תשל"ב לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלמה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך לנצח בכל מילי דמיטב בהרחבת הדעת
וישבע רב נחת מכל יוצ"ח לאורך ימים ושנים, אכי"ר.
המערכת

ברכת תורה

לידידנו הרגול והנכבד, שמו מפארים
הרב משה קעססלער נ"י
מנהל דשיבתנו בני ציון רבאבוב
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום חשוב מאוד
להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אמו החשובה
מרת מינדל חיה בת מו"ה משה יאראסלאוויטש ע"ה
נפטרה כ"ב כסליו שנת תש"ב לפ"ק

ת . נ . צ . ב . ה .

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך בכל מיני השפעות טובות ולשבוע רב נחת
מיוצ"ח, ויזכהו ד' לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה
לאורך ימים ושנים, אכ"י"ר.

המערכת

לראבוננו נפלה טעות בשם הנפטרת בקונטרס הקדום, לכן הרפסנוהו כאן עוד הפעם.
וטעות לעולם חוזר.

התוכן

מדור אמרי קודש

- ו לפרשת וישלח ונישואין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

- ח דרוש לנישואין הגאון בעל שב יעקב זצ"ל
י בקידושין דף י' ע"א הגאון מוה"ר זרח איידליץ זצ"ל
טו לסיום מס' כתובות הגאון מוה"ר שמעלקי אבד"ק סעליש זצ"ל
יב נשואי בת כהן לת"ח הגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל

מדור אגרות קודש

- טז בענין איחור זמן הנשואין הגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

- יז בסוג' דהמקדש במלוה . הגה"צ מוהר"ח הלברשטאם רומ"ץ סאטמאר זצ"ל

מדור פלפול והלכה

- יח בענין ברכת אירוסין . . הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

עולת שבת בשבתו

- כה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
כז לקט דברים נחמדים וענינים שונים לנישואין המערכת
כט נוסחאות והערות כרש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

- לה הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

- לו בריש מס' קידושין הב' מאיר ראטה הי"ד

מדור זכור ימות עולם

- לז חברה קדישא של משמורת דק"ק קראטשין יע"א

- מג צילומי כתבי קודש

- מא מכתבים אל המערכת

- מד ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת וישלח ולנשואין

וירץ עשו לקראתו וישקוהו, ובמדרש רבה (פרשה ע"ח) א"ר ינאי למה נקוד עליו, אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שיניו של אותו רשע, ומה ת"ל ויבכו, אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו, ר' אבהו בשם ר' יוחנן מיייתי לה מן הכא דכתיב (שיר השירים ז') צוארך כמגדל השן וגו'. ולכאורה יש לתמוה למה בכו שניהם, הלא אדרבה ה' לו ליעקב לשמוח ולהודות ולהלל לר' על גודל הנס שנעשה לו שניצל מנשיכת עשו, וגם על עשו קשה למה זה הלך ילך ובכה, אם לא ה' יכול להוציא מחשבתו הרעה מכח אל הפועל. עוד צריך ביאור, מה שהוסיף ר' אבהו בשם ר' יוחנן מן הפסוק בשיר השירים צוארך כמגדל השן, ועמדו בזה המפרשים, שהרי פסוק זה לא קאי על יעקב אבינו ע"ה.

וכרי להבין ולהשכיל דברי חז"ל, נראה בהקדם דברי העוללות אפרים (מאמר שפ"ב) עה"פ בפרשתו, ויבא יעקב שלם, ופירש"י שלם בגופו שלם בממונו ושלם בתורתו, ומפרש דמש"ה הזכיר הכתוב את זה בכואו מפרן ארם דייקא, לפי ששם נשא אשה והעמיד תולדות, ועי"ז זכה לשלש אלה, שלם בגופו, ע"ד שאמרו חכמז"ל (יבמות ס"ג ע"א) כל מי שאין לו אשה אינו נקרא אדם רק נקרא פלג גופא, ולכן דייקא עתה אחר שנשא אשה נעשה שלם בגופו, וגם נעשה שלם בתורתו ע"י הנשואין ע"ד שארז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, וגם שלם בממונו כארז"ל שם, שרוי בלא ברכה, כי כל כך גדלה מעלת זיווג ישראל שבעת הנשואין נעשה שלם בגוף בתורה ובממון. ומבאר שם עוד במעלת זיווגי ישראל, דהנה איתא במדרש עה"פ ויבן ר' את הצלע כמד"א ולצלע המשכן, וגם אחז"ל ויבן את הצלע עשאה כבנין, הרי שדימו חז"ל הזיווג לבנין המשכן, והענין הוא עפ"י ארז"ל (ברכות ו' ע"ב) כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, ומדקאמרו, "אחת" מחורבות ירושלים, למדנו דכוונתו על החורבה המיוחדת בירושלים, והיא בית מקדשינו ותפארתנו, שהזיווג בישראל מקרב גאולתינו ופדות נפשינו, ולכן ארז"ל כל מי שמתה אשתו ראשונה כאלו חרב ביהמ"ק בימיו, ולהיפך ע"י שמחת חתן וכלה יבנה חומות ירושלים ובית המקדש. ויתכן לתת טעם ע"ז, דהנה כל זיווג בישראל המיוסד על דרך הסלולה מרבתינו הקדושים נ"ע בטהרת הקודש, הוא בחינת בנין ביהמ"ק, כי בונים עי"ז בית ומכון לשבת השכינה הק', כארז"ל (סוטה דף י"ז) איש ואשה שזכו שכינה שרוי ביניהם, דבאיש יש אות יו"ד, ובאשה יש אות ה"א, לרמוז על שמו ית' ששורה ביניהם, וכיון שע"י זיווגי בני' בונים בית לשכינתו ית', לכן ממחר עי"ז את בנין בית המקדש השלישי שעתיד הקב"ה להשרות שכינתו בתוכו לנצח. והנה על הפסוק כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות (שה"ש ד'), אמרו במדרש

רבה, זה ביהמ"ק שהוא תל שכל פיות פונים בו. ובספר קול יעקב האריך בביאור דברי המדרש, ותמצית דבריו, שתכלית כל הבקשות היא שיבנה ביהמ"ק, כי אז ממילא יתמלאו כל משאלותינו לטובה, וזהו שאמרו, כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות זה בית המקדש שהוא תל שכל פיות פונים בו, הכוונה שכל פרטי משאלות בני ישראל כולם תלויים בו ומתמלאים ע"י בנין ביהמ"ק, ולכן הוא תכלית המבוקש מכל התפלות, עיי"ש באריכות.

והנה בפ' ויגש בהתוודע יוסף אל אחיו, כתיב, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו, ומקשה שם במדרש (סוף פ' צ"ג) וכי שני צוארים היו לו לבנימין, אלא אמר ר' אלעזר בן פדת, יוסף ראה ברוח הקודש ששני בית המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחבר, ובנימין בכה על צוארו ראה שמשכן שילה עתיד להעשות בחלקו של יוסף ועתיד ליחבר, עכ"ל המדרש. הרי דהצואר רומז על בית המקדש, ובמהרש"א במגילה (דף ט"ז ע"ב) כ' דבהמ"ק נקרא צואר עדה"כ כמגדל דוד צוארך, וצוארך כמגדל השן, דכמו שהצואר בגובה של האדם והודו, כן בית המקדש בגובה ארץ ישראל והודו של ישראל.

ועפ"ז יבואר היטב המדרש שלפנינו, וירץ עשו לקראתו וישקהו, מלמד שבא לנשכו ונעשה צוארו שיש וכו' זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו. ולהג"ל י"ל בכוונת המדרש, דצווארו של יעקב רומז על בית המקדש, שעשו הרשע וכל האומות מבקשים לנשכו ועיניהם כלות ומייחלות כל היום להחריבו ולהשוותו תל עולם, והנה בשתי בתי מקדשות הראשונות הצליח מעשה שמן בעוה"ר ועלתה ביד עשו לנשכו, אולם בבית המקדש השלישי שיהי' בנוי ומשוכלל בזכות יעקב אבינו לא יהי' להם שום שליטה כלל, רק אדרבה בעת ההוא כמה יכלו ויאבדו ויתמו מן הארץ. ולזה נעשה צוארו של יעקב שיש, לרמז שבית המקדש השלישי שהוא כנגד יעקב, יעמוד בעמוד שיש וכבצורה חזקה ולא יכלו לשלוט בו ידי זרים. ולזה בכו, שניהם, יעקב אבינו עומד בזוית זו ובוכה מאין הפוגות עבור צוארו, כלו' בשביל ב' בתי המקדש שעלתה בידי עשו להחריבו, ועשו הרשע עומד בזוית זו ובוכה בשביל ביהמ"ק השלישי אשר אין לו היכולת להחריבו, כי הרשעים כאשר אין עולה בידם להוציא זממם הרע מכח אל הפועל לכלות את עם ישראל ח"ו אז הם מתאבלים ובוכים. וזהו שמוסיף ר' אבהו בשם ר' יוחנן ומייתי סיעתא לדבריו מרכתיב צוארך כמגדל השן, דמשם יש להביא ראי' ברורה דצואר רומז על בית המקדש, וכמו כן הכא הכוונה על ביהמ"ק השלישי שהי' עשו מתאוה להחריבו ח"ו, לולא ד' עזרתה לנו שעשה צוארו של יעקב שיש כמגדל השן.

ובזה יש להבין סמיכת הפרשה, דאחר פגישת יעקב עם עשו כתיב, ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית וגו' ויבא יעקב שלם וגו', דאחרי פגישת יעקב עם עשו שרצה לנשכו, צפה אז ברוח קדשו שעתיד עשו להחריב את ביהמ"ק, ולכן תיכף הי' יעקב אבינו משתדל לעשות פעולות המקרבות את הגאולה שלימה ובנין

בית המקדש השלישי, שזהו תכלית כל הבקשות כמבואר לעיל, וז"ש ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית, ע"ד אוז"ל (פסחים פ"ח ע"א) לא כאברהם שקראו הר וכו' אלא כיעקב שקראו בית, וזהו ויבן לו "בית", ר"ל שהיתה עיקר עבודתו עבור בנין בית המקדש השלישי הנקרא בית, ובאיזה אופן, ויבא יעקב שלם, היינו ע"י הזיווג, וכאמור לעיל, דע"י הזיווג זוכה האדם להיות שלם בגופו בממונו ובתורתו, והזיווג מקרב את גאולתנו ובנין בית מקדשנו בביאת משיח צדקינו בב"א.

דרוש לנישואין

מהגאון מוה"ר יעקב כ"ץ אבד"ק פראנקפורט דמיין
מח"ס שו"ת שב יעקב⁽¹⁾

איתא במס' קידושין פרק עשרה יוחסין דף ע"א ע"א בימי רבי פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל אמר להם לעבדיו כשאני אומר שני דברים בבית המדרש טלוני בעריסה ורצו (פירש"י שלא יפשפשו אחר דבריו ויהא צריך לנלות משפחות והוא הי' זקן ולא הי' יכול לרוץ), כי עייל אמר להם אין שחיטה לעוף מה"ת, אדיתבי וקמעייני בה אמר להו, כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל, נטלוהו בעריסה ורצו, רצו אחריו ולא הגיעוהו וכו'. ויל"ד רמהלשון בימי ר"פ משמע דענין זה הי' לו שייכות דוקא עם ר"פ, וצריך להבין מהו השייכות.

ויש ליישב עפ"י מה דאי' בגמ' (סוטה ב' ע"א) אר"י אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. והקשה היפ"ת א"כ אמאי הזהירו חז"ל בפרק עשרה יוחסין להרחיק ממשפחה שאינה מיוחסת, הלא אין ביד האדם לישא אשה כרצונו אלא כפי מזלו, ומתרץ עפ"י אומרים ז"ל (ברכות ד' ע"א) ר' יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרום החטא, ואם החטא יכול לבטל את ההבטחה שהבטיח הקב"ה בעצמו, כ"ש שיכול לבטל את הבת קול, ולכן שפיר צריכין לדייק להתרחק ממשפחה שאינה מיוחסת דהא יכול לשנות זיווגו ע"י מעשיו. אמנם לכאורה יש להוכיח דאין יכולין לשנות דברי הבת קול, דאמרין התם במס' סוטה דקשה זוג של איש ואשה לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, וכתבו המפרשים דהקושי בקרי"ס הי', דמדת הדין קטרגה לפני הקב"ה הללו ע"ז והללו ע"ז ומה זכו אלו להינצל, נמצא שמצד הדין לא הי' ראוי לקרוע לפנייהם הים, רק שבקע ים ויעבירם מחמת תנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שיקרע הים לפני ישראל, הרי דלא רצה הקב"ה לשנות מתנאו אף שלא היו ראויים לכך בשעה שיצאו ממצרים, וזהו הענין שקשה לזווגן כקרי"ס, שגם בזיווגים אין משתנה מהבת קול אפי' אם אינו ראוי, ולכאורה לפי"ז הדרא קו' הנ"ל לדוכתא, דכיון

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — ר"ז הועתק מכת"י תלמיד

דהבת קול שמכרזת מ' יום קודם יצירת הולד בת פלוני לפלוני אינה משתנית, מדוע מדקדקין להרחיק ממשפחה שאינה מיוחסת.

אמנם יש להוכיח מגמ' דתנאי יכול להשתנות, דאיתא בגמ' (חולין ז' ע"א) רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין פגע בי' בגינאי נהרא א"ל גינאי חלוק לי מימך ואעבור בכ א"ל אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה (פירש"י שמא לא יתנו לך בפדיון), אני ודאי עושה א"ל אם אי אתה חולק נזורני עליך שלא יעברו בכ מים לעולם, חלק לי'. והנה זה ווראי דאם לא הי' תנאי כמעשה בראשית גם על גינאי נהרא שיחלוק, לא הי' חולק, דהא סוף כל סוף הי' רק ספק מצוה דרילמא לא יהא סיפק בידו לפדות, וע"כ דהי' תנאי שיחלוק, רק שבתחלה לא רצה לחלוק דשמא אינו ראוי לכך, הרי דיכול תנאי להשתנות אם אינם ראויים לכך, א"כ גם גבי זיווג נחא, דאף שב"ק יוצאת מ' יום קודם יצירת הולד יכול להשתנות אם אינם ראויים, ולזה שפיר אמרו חז"ל דצריכין לבדוק אחר היחוס.

ולפי"ז אתי שפיר, דרוקא בימי ר' פנחס התחילו להקפיד על היחוס, דקודם ימי ר' פנחס היו סוברים דאין להקפיד על היחוס מאחר דבת קול יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני, ומנס דקריעת ים סוף הוכיחו דכן הוא, דאין תנאי משתנית כיון דנקרע הים לפנייהם אעפ"י שלא היו ראויים, אבל מאחר שראו בימי ר' פנחס העובדא בגינאי נהרא, שגינאי לא רצה לחלוק דשמא אינו ראוי, הוכיחו מזה, דתנאי שפיר משתנית כשאינם ראויים לכך, ומש"ה התחילו לדקדק על היחוס, ובקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל, ואמר להם ר"פ אדרבה א"י עיסה לבבל. ואגב יש לפרש במה שאמר להם ר' פנחס טלוני בעריסה ורצו, דלכאורה לאיזה תועלת אמר להם שירצו, הלא בוודאי אם ירדפו אחריו ושיגוהו, דיותר קל לרוץ למי שאין עליו משאוי ממי שיש עליו משאוי. אמנם יובן, עפ"מ"ר בגמרא (ברכות ו' ע"ב) אמר ר' חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביו לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט, ודקדק המהרש"א שם מה הוסיף אביו, הלא רב הונא נמי לא אמר אלא על היוצא, ומתרג' המהרש"א דאביו הכי קאמר, לא אמרן אלא היוצא ע"מ למיפק, דהיינו לילך לדרכו לעשות שם צרכיו, אבל היוצא מב"ה ודעתו לחזור לב"ה מצוה למירהט אפי' ביציאתו עיי"ש. ולפי"ז ו"ל דזה הי' כוונת ר' פנחס, דידע דאם ילך לבה"מ לדרוש דא"י עיסה לבבל ירדפו אחריו ויבקשו ממנו לגלות יחוסייהו וזהו עבירה גדולה להוציא דבה על משפחות בישראל, לכן צוה לעבדיו שירצו עמו, ואז יסברו הרואים מדקא רהיט ש"מ דרעתו לחזור לבה"מ, ולא ירדפו אחריו⁽²⁾, דאי אין דעתו לחזור איך שרי לרוץ, אבל באמת לא הי' דעתו לחזור, והא דקא רהיט, דמותר למרהיט מבה"מ כדי שלא להוציא דבה ח"ו, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

(2) ולפי"ז צ"ל דמה שאיתא בגמ' שרדפו אחריו, זה לא הי' תיכף, רק אחר שראו שאינו חוזר לבה"מ, ועפ"י שפיר מובן מדוע לא השיגוהו באמת, אף שלהם הי' קל לדרוך, דלא רדפו אחריו תיכף.

בקידושין דף י' ע"א

מהגאון מוה"ר זרח איידליין זצ"ל מפראג¹

במס' קידושין דף י' ע"א איבעיא להו תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה וכו' אמר אממר משמי' דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה. ובתור"ה כל הבועל הקשו מהא דילפינן במס' יבמות (דף נ"ה ע"ב) ראשה נקנית לבעלה בהעראה והעראה היינו תחילת ביאה והכא מסיק דסוף ביאה קונה, והריב"ם תירץ דהתם מיירי במפרש שרוצה לקנות בהעראה אבל בסתם גומר דעתו על גמר ביאה, ורבינו נסים גאון תירץ דהתא דבבמות איירי אחר קידושין ואז ע"י העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קידושין, עיי"ש. והנה הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות ה"ה כתב, והמקדש בביאה מסתמא דעתו על גמר ביאה וכשיגמור ביאתו תהי' מקודשת, ושם בפרק י' ה"א כתב, והבא על ארוסתו לשם נישואין אחר שקידשה משיערה בה קנאה ונעשית נשואה וכו', הרי דפסק הרמב"ם כהנך ב' תירוצים בתוס' כהריב"ם וכרבינו נסים גאון, ורבים תמהו ע"ז דבשלמא הא דכתב הרמב"ם דמיירי בסתמא דמשמע אבל במפרש ואומר שרוצה לקנות בתחלת ביאה מקודשת, הכריח שפיר הרמב"ם מלשון הגמרא דמשמע דמיירי דוקא בסתמא, אבל אידך דינא דהעראה גומר אחר קידושין מנ"ל להרמב"ם, הלא כיון דפסק דבמפרש קונה, תו לא קשה מהך דיבמות, ושוב אינו צריך לומר כתיובין הר"ן גאון. (עיי' בלח"מ פ"ג ה"ה מהל' אישות).

וכדי לתרץ דברי הרמב"ם, נקדים דברי הגמרא בסמוך, איבעיא להו ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה וכו' ת"ש וכבר שלח יוחנן בן בנא אצל ריב"ב לנציבין שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שלח לו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני כך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בק"ו אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, היכי דמי וכו' בביאה שלא ע"י חופה, וכסף שלא ע"י חופה, אא"ב נשואין עושה מש"ה פשיטא לי' דאלימא לה ביאה מכסף אלא אי אמרת קידושין עושה מ"ש הכא דפשיטא לי' ומ"ש הכא דמספקא לי', ארנב"י לעולם אימא לך בביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה ודקאמרת הכא תרתני והכא חדא ק"ו מיהא אית' וכו'. עיי"ש. ובתוס' ר"ה זו הקשו על הק"ו דנימא דיו דלא יאכיל כסף אלא אחר חופה, ותירצו דסברי כר' טרפון דאמר לא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו. והקשה בס' עצמות יוסף כיון דר' טרפון הוא דלא כהלכתא איך שלח לו, לדרוש

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד א', המונח אצל ידידנו הנכבד המשובח והמפואר הרבני הנגיד החסיד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. תח"ח לו, ושלומו ישנה לעד.

בק"ו אי אתה יודע וכו', דילמא סבר כרבנן דאמרינן דיו אף היכא דמיפרך ק"ו וכקושיית התוס'.

אמנם יש ליישב קו' זו, דהנה לעיל דף ה' ע"א אמר רב הונא חופה קונה מק"ו וכו' ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומרת אינו דין שתקנה ובתור"ה חופה מקשי ג"כ דנימא דיו אסוף דינא ולא תקנה רק לאחר כסף, ומתרצי דאתיא כר' טרפון דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו עיי"ש. נמצא דלדידן דקיי"ל כרבנן דר"ט דאמרינן דיו אף היכא דמיפרך ק"ו ליכא ק"ו וממילא לא ידעינן דחופה קונה. ולפי"ז קשה מה פריך הגמ' הכא אי בביאה שלא ע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה מ"ש הכא דפשיטא לי' ומ"ש הכא דמספקא לי', הלא איכא לתירוצא דבשלמא בביאה איכא ק"ו מחופה שאינו קונה, כמו שאמרנו עתה לרבנן דר"ט, ואפ"ה מאכיל בתרומה, כ"ש ביאה שקונה אינו דין שיהא מאכיל בתרומה, ואין להקשות מה לחופה שכן גומרת, דהא ביאה נמי גומר לשיטת ר"ן גאון הנ"ל, וא"כ על ביאה איכא ק"ו מחופה, אבל כסף לא אתיא מהאי ק"ו דאיכא למיפרך מה לחופה שכן גומרת תאמר בכסף שאינו גומר, וא"כ מאי פריך הגמרא מאי שנא וכו', וצ"ל דכוונת הגמרא להקשות הכי, דמה שלח לו לדרוש בק"ו אי אתה יודע, דילמא ס"ל כר"ט דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו וא"כ חופה קונה, וממילא ליכא ק"ו על ביאה שתהא מאכיל בתרומה, וכעין קושיית העצמות יוסף הנ"ל, וע"ז משני רנב"י ק"ו מיהא אית'.

ועפ"י מתורץ קו' העצמות יוסף על נכון, די"ל דשלח לו בדרך מ"נ, אי ס"ל כר"ט איכא ק"ו מביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה כתירוצו של רנב"י, ואי ס"ל כרבנן וליכא למימר הק"ו דרנב"י כקו' התוס' דנימא דיו אסוף דינא, מ"מ איכא ק"ו מביאה שלא ע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה, ואין להקשות ע"ז כקו' הגמרא דמ"ש הכא דמספקא לי' ומ"ש הכא דפשיטא לי', דהא לרבנן דר"ט שפיר פשיטא לי' בביאה דאיכא למילף מחופה דהא חופה אינו קונה לרבנן, וכסף לא מצי למילף מחופה דמה לחופה שכן גומר, ועל ביאה ליכא להקשות כן, דהא ביאה נמי גומר כר"ן גאון הנ"ל, נמצא דשפיר מיושב קו' העצמות יוסף. אמנם כל זה ניחא אם נימא כשיטת הר"ן גאון דביאה גומר, אבל אם נימא דביאה אינו גומר, הדרא קושיית העצמות יוסף לדוכתי, מה שלח לי' לדרוש בק"ו אי אתה יודע וכו', א"כ שפיר הוכיח הרמב"ם מגמ' זו, מחמת קו' העצמות יוסף, דביאה נמי גומר, ודו"ק.

נשואי בת כהן לת"ח, וגדר ת"ח

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן שוואדראן זצ"ל¹⁾
אבד"ק בערזאן

ב"ה. יום ד' בלק כת"ר לפ"ק זלאטשוב
אבן שיש טוהר, כעצם השמים לטוהר, יפה פרי תואר, ה"ה כבוד
מחותני יד"נ האברך המופלג חרוץ ושנון זית רענן משכיל מפואר
כ"ש מו"ה משה ישכר לנדא נ"י.

היום קבלתי מכתבו, ראה ראיתי כי ללא יועיל החל רו"מ לשבר, ויהי מה, בא
להתווכח עמי על אשר כתבתי ראסור לשרך בת כהן לע"ה ואדרבא בעי"ת ת"ח,
ותמה מדברי ב"י יו"ד [סי'] ר"ה ואגודה פ"ק דחולין דאין ת"ח בזמנינו וכ"ע
כע"ה דייני' להו, ודיבר קשות כאלו מצא מציאה, הלא דברי אגודה וב"י הנ"ל
הובאו בש"ך יו"ד סי' י"ח ס"ק כ"ט ובר בי רב דחד יומא יודע מזה. ויעוין
ברמ"א יו"ד סי' רמ"ג וכמה דוכתי לענין לישראל דרהבא דאין ת"ח בזמנינו ועיי'
תוס' שבת דף קנ"ד א' ובש"ך חו"מ סי' א' בסופו שהביא תשו' מהרי"ט שחולק
ע"ז יעו"ש, ועיי' בש"ע או"ח סי' שי"ד סעיף י"א ובמג"א שם ובסי' של"ט
מג"א ס"ק י"ג בשם המ"מ שכ' ג"כ דאין דין ת"ח בזמנינו להקל יעו"ש. והנני
מראה לו כמה מקומות אשר לא ידעם כלל כבודו, ואולם אין למדין מהכללות,
ואראה לו כמה מקומות בד' חלקי ש"ע להיפוך, אשר גם בזמנינו דנין דין ת"ח.
בעט"ז בא"ח קל"ה מ"ש בשם המרדכי ועיי' בסי' קל"ו, בש"ג הובא במג"א
סי' קצ"ט מוכח ג"כ דאין דנין לכל העולם כדיון ע"ה, במג"א סי' רל"ט בסופו
יעו"ש, בסי' תע"ב גבי הסיבה, בש"ע יו"ד סי' קכ"ד סעיף כ"ד בהג"ה בדין מגע
ע"י דבר אחר מותר ואין לגלות בפני ע"ה יעו"ש, וביו"ד סי' ק"ס גבי ריבית ע"י
שליח עיי' ברמ"א, ויעוין כיוצא בזה ברש"י תענית י"ז גבי מלאכה בליל ט"ב
ולא הובא בש"ע, ובסי' רמ"ג לענין מס, ובסי' רמ"ד, ובסי' ש"מ ת"ח פטורים
מקריעה זו. בחו"מ סי' ט"ו וי"ז מבואר כן, ובסי' ל"ד סעיף י"ז, ובסי' ע' סעיף י"ז
ת"ח שהלוו זה לזה יעו"ש, הרי דגבי איסור ריבית הקילו בה. בש"ע אהע"ז סי'
ב' עם הארץ לא ישא כהנת, ועיני רו"מ טחו מראות דמפורש כן בש"ע, ובסי'
ל"ח סעיף כ"ז יעו"ש. ולדברי רו"מ נתבטלה עשה דמפני שיבה תקום בת"ח
צעיר, ובכל מקומות שציינתי לא הניחו האחרונים דבזה"ז ל"ש זה, ומוכח כמ"ש.

1) נולד ביום כ"ז ניסן שנת תקצ"ה לאביו מו"ה משה הכהן מולאטשוב. בימי נעוריו
למד אצל הג"ר יואל אשכנזי אבד"ק זאלטשוב מח"ס שו"ת מהר"י אשכנזי. אחר חתונתו
נשאר בק"ק זאלטשוב כמה שנים עד שנתקבל לאבד"ק פאטיק, ומשם נתקבל לאבד"ק
יאזלאוויץ ואח"כ הו' אבד"ק בומשאטש, ולבסוף עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק
ברעזאן יע"א. הסתופף בצל צדיקי דורו, דהיינו אצל הגה"ק מוהר"ש מבעלזא, זצ"ל,
הרה"ק מהר"א מסרעטין זצ"ל, והרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זצ"ל. הו' עמוד ההוראה
בימיו, והשיב הרבה אלפים תשובות לכל קצוי תבל. (בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קל"ה

ועתה הראיתי לדעת דלאו כללא היא, ודברי הב"י דסי' ר"ה אין להם ענין כלל לזה, דמשום לא פלוג החמירו כמבואר למעיין ברמ"א ובגוף תשובת הרשב"א שם, והארכתי בזה במ"א בדין שבועה בכתב שכ' בשו"ת טט"ו דצריך התרה מטעם דכ"ע כע"ה דייני' להו, והבאתי חבל נביאים דס"ל דשב"כ ל"ב התרה כלל, ופלפלתי בזה בפלפול רב מכמה דוכתין סגיאין, וסוגיות עמוקות, ואכ"מ. — ולא פסק חוכא מפומי כולא יומא שרוצה רומ"מ לעשות כל העולם לע"ה, הלא ירגמו אותו אבן, הלומדים היגיעים יום וליל בתוה"ק, ויאמרו הכי לריק יגענו ותדר שינה מעינינו, הלא בוז יבוזו לו.

וע"ד הלציו ועפ"י הנ"ל יתכן מה דאי' בש"ס דשבת פ' כמה אשה דאמר רב כהנא כד הוינא בר י"ח שנין הוי גמירנא לכולא הש"ס, והיינו, כי רב כהנא נשא אשה כהנת וכמ"ש תוס' קידושין ח' א' דבשביל אשתו לקח מתנות יעו"ש, ובן י"ח לחופה, ולכן רצה לגמור הש"ס שלא יהי' בכלל ע"ה²). — ובדברי תוס' קידושין הנ"ל יעויין בפנ"י שם שנעלם ממנו דברי הרא"ש סוף בכורות³) ודברי הרא"ה בס' החינוך פ' קרח סי' שצ"ב ויעוין בטו"ד סי' ש"ה, ובש"ע יו"ד סי' ס"א בזה.

ואף בזה"ו ווראי יש להקפיד שלא יהא ע"ה, רק בוודאי לא נמצא בעולם עלם לת"ח, רק צריך שיהי' לו יד עכ"פ בגפ"ת וש"ע⁴), ומעולם לא עלה על דעתי שיהי' בקי בד' ש"ע, רק שיהי' בקי בסדר לימוד ד' הש"ע, ורומ"מ הוסיף מדילי' ועבר על כל תוסף כי לא הבין כוונתי כלל, ובמקום אשר עמד לא ישב ולא חשב.

בתשובתו להגאבד"ק פרעמישלאן כתב בזה"ל: זה ימים הגיעני קונטרסו בין המון חבילות מכתבים ואז ישב בכיתי רב א' ממדינת פולין גדול, וספר ומנה המכתבים הבאים, ובמשך ח' ימים נקבצו וכאו במספר מאה וחמשה עשר מכתבים מכל קצוי ארץ וכו'). בעיקר הצטיין בבקיאותו הנפלאה בכל מקצועות התורה, וד"ו ניכר גם ממכתבו הלז, שמשוטט בד' חלקי שו"ע בבקיאות נוראה עד להפליא כאשר יראה המעיין, ובכתבו מכתב זה, הי' אברך בן כ"ה שנה. חיבר הרבה ספרים, ורובם נדפסו. שו"ת מהרש"ם ז' חלקים, משפט שלו' על חומ"מ, דעת תורה על או"ח ויו"ד, דרכי שלום — כללים, תכלת מרדכי עה"ת, ועוד. — נפטר ט"ז שבט שנת תרע"א בברעזאן ושם מנ"כ.

גוף הכתיב"ק מונח בכית עקר ספרים הגדול בירושלים באוצר הכתבי"ד (אוסף לאנדא). ותורה נתונה בזה לר' מרדכי נדב נ"י מנהל אוצר הכתבי"ד שהרשה לנו להדפיסו. הפאקסמיליא נדפס להלן בעמוד מ"ג.

(2) יש להעיר ע"ז מדברי הגמרא (פסחים מ"ט ע"א) אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי, ועיי"ש במהרש"א דמשום ענותנותו לא החזיק עצמו לת"ח לכן חשש שאין זיווגו עולה יפה שהוא ישראל ונשא כהנת. ועיין עוד בזה בשו"ת צמח צדק (להגה"ק מליובאוויץ זצ"ל) חאהע"ז סי' י"א שרוצה לומר דרב כהנא חולק על הא דא"ר יוחנן דאע"ג דבת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה היינו בישראל עם הארץ אבל בת"ח כש"כ שתורה וכהונה מעשרתן, עיי"ש מש"כ בטעמו של רב כהנא שחולק ע"ז.

(3) כבר תפס על הפנ"י בזה בחידושי רעק"א על יו"ד בס' ס"א, ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ש"א ד"ה ודאתן. ועיין בדעת תורה (להמהרש"ם) על יו"ד סי' ס"א סעיף ח', שהביא דברי הפנ"י, והרא"ש והחינוך, וציין גם לשו"ת החת"ס הנ"ל. ועיין עוד בהגהות אמרי ברוך על יו"ד ריש סי' ש"ה.

וכבר ציינתי לו דברי שו"ת חו"י בזה"ז ליכא ע"ה, ושו"ת חו"י אינו ת"י, רק נהירנא שהובא באחרונים באיזה מקום ונשכח מלבי אי' איפה מקומו. — והנה לשלוח זה ע"י פאסט אינו כדאי להוציא הוצאות, לכן הנני שולח המכתב תיכף ליד גיסו נ"י, והוא ישלח ליד ר"מ, והאמת אניד ולא אכחד שלא הי' ברצוני להשיב לו כלל על דבריו כי חרה אפי עליו כמה שדיבר גבוהות כאלו הראה בקיאות עצום, אך אח"ז תיכף אמרתי להשיב מפני הכבוד, והשבתי על אתר כמו רגע כל הנ"ל. ומהיום והלאה לא יראה ולא ימצא בגבולינו שום דברי קנטור, רק אדרבא את והב בסופה כמו שדרשו חז"ל, ויעוין בשו"ת נו"ב חאו"ח סי' ל"ג⁵).

כ"ד ידירו דוש"ט וחפץ בהצלחתו,

הק' שלו' מרדכי הכהן

ואם יתחדש לו איזה ענין בלימוד גפ"ת, ויודיעני דבר מה, הנני מוכן לקבל דבריו באהבה וחיבה עזה, רק זאת אבקשהו לכל יציין קושיות ותירוצים בציוני לשון דייטש הנהוגים בזה"ז בעוה"ר, כי בהרי הוצא לקי כרבא, ויש לי חשש בזה משום בחוקותיהם לא תלכו [ע"ד גוזמא], ויעוין במד"ר פ' שמות שלא שינו לשונם. ודי לחכימא ברמיזא.

כ"ד ידירו הנ"ל

הן ראיתי מליצתו אל גיסו נ"י והוטבה בעיני, אך את אשר דרש דרש משה בסוף מכתבו בשולי היריעה, יפרש בשלו' אשתו, נעלם ממנו דין מפורש בש"ע אהע"ז סי' כ"א סעיף ו' יעו"ש בשם הב"ח דבסוף המכתב אסור לשאול אף ע"י בעלה, יעו"ש בח"מ וב"ש. ויעוין בש"ס קידושין בעובדא דר' יחזקאל, ר' שבסקאל יעו"ש⁶).

-
- (4) בשו"ת צמח צדק הנ"ל סי' י"א אות ז' כתב בזה"ל: אין להחמיר כל כך בהתלמיד חכם שיהי' ממדרגה הגדולה, רק כל שידוע מסכת אחת, עכ"ל. (ועיין עוד בענין ת"ח בזה"ז בשו"ת אמרי דוד להגאב"ד סטאניסלאוו, בריש סי' צ"ב).
- (5) צ"ע מה כוונתו בציון הלז. ואולי צ"ל סי' ל"ז, יעו"ש בסופו בד"ה אמר יחזקאל.
- (6) עיין בקידושין דף ע' ע"א, בעובדא דר' יהודה בר יחזקאל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

לסיום מס' כתובות

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקי קליין זצ"ל אבד"ק סעליש¹

בשילחי מס' כתובות, אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות שנא' כי עץ נשא פריו וגו'. — הדרן עלך מס' כתובות. וכדי לקשר ולנעוץ סוף המסכת בתחילתה נקדים מה שפירשו המפרשים על מאמר הנ"ל, שקאי על פושעי ישראל שהמה כאילני סרק שאין עושין פירות, ולעתיד גם הפושעים הללו יטענו פירות, ע"י שיחזרו בתשובה. והנה לכאורה יש להקשות איך מהני תשובת הרשעים הלא מבואר בשו"ע אהע"ז סי' ט' סעיף א' ברמ"א דאשה שנתגרשה שני פעמים אין לישא אותה, וא"כ אנחנו בני"ה שהקב"ה קידש אותנו בעת מתן תורה, ואח"כ גירש אותנו בעת עשיית העגל, וחזר וקידש אותנו בעת שהכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה, ואח"כ כשחוטא האדם, ומתגרש מאת פני הקב"ה, הלא כבר נתגרש ב' פעמים, וא"כ איך מהני תשובה אח"כ². אך זה לא קשה, דהא מוכן מאליו דאם היו הקידושין הראשונים בע"כ לא שייך דין זה, ורק אם נתגרשה ב' פעמים אחר קידושין גמורים, אז אין לישא אותה, וא"כ ה"ה הכא, כיון דקבלת התורה ה' בע"כ דכפה עליהן הר כניגית (שבת פ"ח ע"א), לכן שפיר מועיל תשובה.

והנה התוס' בריש מס' כתובות ד"ה נשאת, הקשו על הא דקתני בתולה נשאת ולא קתני נושאין את הבתולה, ותירצו דאי תני הכי הוי אמינא אפי' בעל כרחא כדמשני בריש קידושין על הא דפריך התם וליתני האיש קונה. — ולפי"ז מקושר היטב סוף מס' כתובות עם תחילתה, דבשילחי המסכת אמר רב דעתידין כל אילני סרק שיטענו פירות, דהיינו שהפושעי ישראל יחזרו בתשובה, וקשה קו' הנ"ל, איך מהני תשובה הא נתגרשו כבר ב' פעמים, ע"ז אמר, הדרן עלך מס' כתובות, דקתני בתולה נשאת, ולא קתני נושאין את הבתולה, והטעם הוא דבא להורות דקידושין לא מהני בע"כ, וא"כ מתורץ קו' הנ"ל, וא"ש.

(1) נולד בשנת תקס"ה לאביו מו"ה יוסף. רבו מובהק ה' הג"ר שלמה זלמן אולמאן מח"ס יריעות שלמה, שה' לו ישיבה גדולה ומפוארה בלאקענבאך. בשנת תקצ"ג נתקבל לאב"ד בק' בולקאן, ומשם נתעטר ככתר הרבנות בק"ק חוסט, ואח"כ בשנת תר"כ נתישב על כסא הרבנות בק"ק סעליש, ושם יסד ישיבה גדולה אשר יצאו ממנה תלמידים רבים מופלגים בתורה. אחר פטירתו נדפס ממנו ספר צדור החיים על סוגיות הש"ס. גם יש אליו איזה תשובות בשו"ת דברי חיים חלק שני. — נפטר ביום ט' אדר שני שנת תרל"ה בק"ק סעליש ושם מנ"כ. — ד"ז הועתק מכת"י א' מתלמידיו.

(2) באמת מבואר בס' נתיבות לשבת על אהע"ז שם סי' ט' סעיף א' סק"ג וכ"כ בספרו הפלאה בכתובות דף מ"ג ד"ה בא"ד, דבעל אחד שגירש את אשתו ב' פעמים מותר לישא אותה פעם שלישית עי"ש שכ' דהכי מוכח ביבמות דף ק"ח ע"א.

מכתב מהגה"ק מזהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל⁽¹⁾

בעה"ת.

אל כ"ק מחו' הרב הגאון הקדוש בנש"ק חסו"פ
בנש"ק הר"ר נתן⁽²⁾ שליט"א האבד"ק בארדיוב.

מכתבו קבלתי. והנה גם אנחנו מסכימים שהחתונה תהי' למזו"ט בעה"ת
ברוב רחמיו וחסדיו בצאנו, ושלחתי זה שבוע מאה דאלאר, ואי"ה בשבוע זו
אשלח עוד מאה דאלאר על הוצאת החתונה. וח"ו כל ישנה מהנבלת זמן החתונה
רק יעשה ברוב רחמי' החתונה ביי"ב אלול אי"ה, ירחם השי"ת עלינו לישועה,
ויראה תיכף להשיב תשובה.

ונבהלתי משתומם שכ"ק שליט"א רצה לאחר זמן החתונה בשביל המעות,
הלא דבר זה לאחר ח"ו זמן חתונה אינו דבר קל, ושמעתי מאדמו"ר הקדוש
ממאגליניצא זצ"ל⁽³⁾ שאמר בשם המגיד הקדוש זצ"ל⁽⁴⁾ שיותר טוב להבע"ד לאחר
זמן חתונה יום אחד מלהביא את צדיק גמור לעבירה גדולה ח"ו⁽⁵⁾, ע"כ נא
שיראה שלא לאחר מועד זמן החתונה אי"ה.

חק' מאיר יחיאל הלוי
והש"י ירחם ע"ז.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קנט' ד' עמוד י"ג.

(2) הוא הגה"צ מוה"ר יחיאל נתן הלברשטאם אבד"ק בארדיוב, בנו של הגה"צ
מוה"ר משה הלברשטאם זצ"ל אבד"ק בארדיוב. נולד בשנת תרכ"ה. הי' אב"ד בק"ק
צאנו ישן, ואח"כ בק"ק מושינא, ובשנת תרס"ד מילא מקום אביו כאבד"ק בארדיוב.
חידו"ת ממנו נדפס בראש ספר גן דוד (להג"ר דוד שליסעל ראבד"ק מונקאטש) בדף כ"ד
ע"ב עיי"ש. גם יש אליו תשובות, בשו"ת כנף רננה ח"ב על יו"ד בסי' ז' ובשו"ת מהר"ש
ענגיל הרבה תשובות בחלק ז' ובחלק ח', עוד נדפס ממנו חידו"ת בקובץ „החיים" שנה ב'
חוברת ב' סי' י"ב. — נפטר ביום ז' ניסן שנת תרצ"ד לפ"ק.

מכתב זה נערך לרגלי נשיאת בתו הרבנית מרים עם הג"ר ישראל משה סולמאן
הי"ד רומניץ בבארדיוב בנו של הג"ר דוד סולמאן אבד"ק גאסטינין שהוא הי' חתנו של
הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל.

(3) הוא הרה"ק מוה"ר חיים מאיר יחיאל אבד"ק מגאליניצא זצ"ל בן בתו של המגיד
מקאזניץ זצ"ל. — מובן מאליו שאין כוונתו ששמע בעצמו מפ"ק, שהרי נולד אחרי
פטירתו, ושמו נקרא עליו.

(4) הכוונה על הגה"ק מוה"ר ישראל המגיד מקאזניץ זצ"ל.

(5) בס' מאה שערים (דף ה' מדפה"ס) נדפס מכתב מהגה"ק בעל התניא זצ"ל,
וזה"ק: קבלה בידנו מרבותינו קדושי עליון נ"ע, שלא לבטל השירוק בעבור שום דרא
דממונא, ויש חשש סכנה כזה ח"ו, וגם שלא לאחר עוד זמן הנשואין ח"ו. ועיין עוד כזה
בספר מדרש פנחס להרה"ק מוה"ר פנחס מקאריץ זצ"ל בפרק ד' אות כ"ב. (ועיין גם בס'
מכתבי קודש לכ"ק רבותינו מבאבוב זצ"ל ח"ב מכתב מ' ומ"א).

פלפול בסוגיא דהמקדש במלוה

מהנה"צ מוה"ר חיים הלברשטאם זצ"ל
דומו"ץ דק"ק סאטמאר¹⁾

גרסינן בגמרא קידושין (דף מ"ז). אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להוצאה ניתנה, נימא כתנאי המקדש במלוה מקודשת, וי"א אינה מקודשת מאי לאו בהא קמיפלגי, דמ"ס מלוה להוצאה ניתנה ומ"ס לאו להוצאה ניתנה, ומקשה על רב ותסברא ושווין במכר שזה קנה, ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה אמאי קנה. ותמהו המפרשים מכאן על הרמב"ם שפסק גבי אשה אינה מקודשת, ובמכר קנה, והוא נגד הש"ס דידן דאמרינן דשוין.

ונלענ"ד בס"ד לתרץ על נכון, ונקדים קו' הפנ"י שהק' מאי קאמר הגמ' מאי לאו בהא קמיפלגי, הא איתמר בפירוש דפליגי במקדש במלוה יע"ש, עוד הקשו המפרשים לעיל דף ו: דאמר אב"י המקדש במלוה אינה מקודשת, אמאי לא קאמר הגמ' נימא כתנאי. גם הקשיתי אמאי לא קאמר הגמ' נימא כתנאי על ר' אמי (לעיל מ"ו ע"ב) דאמר ש"מ המקדש במלוה אינה מקודשת, וראיתי בעצמות יוסף שהעיר בזה. ונלע"ד לתרץ הכל, דהנה הרי"ם והאבני מילואים סי' כ"ח הקשו מאי פריך הגמ' ושוין במכר שזה קנה, דמהרי"ל בתשובה כ' דכשם שאמרינן בגיטין טלי מעל גבי קרקע לא מהני כך אמרינן בקידושין יע"ש, והרשד"ם והרש"ך ז"ל כתבו דלא הוי אלא ספק, יעיי' במל"מ ובח"ס סי' פ"ב באה"ע שהאריך לבאר דברי המהרי"ל, ועיין באבני מילואים סי' ל' שהאריך לחלוק על דברי מהרי"ל עיי"ש. (ויש לי ת"ל להאריך בזה אך אכ"מ). והנה הקשו איך מהני בפקדון, ותרצו דחשבינן נתינה ראשונה כאלו יהיב עכשיו, ועיין בח"ס הנ"ל שהקשה ע"ז, וכתב דפקדון הוי ברשות המפקיד יע"ש באריכות, א"כ קשה הכא במלוה דעיקר המלוה לא יהיב עכשיו כלל, דלהוצאה ניתנה, והמחילה הוי טלו מע"ג קרקע ולא מהני, וא"כ במכר, דטלו מע"ג קרקע מהני, שוב מאי פריך הגמ' יע"ש, ולכאורה קשה לי על רב אמאי צריך לטעם דמלוה להוצאה ניתנה, נימא דהטעם משום טלו מע"ג קרקע, רק י"ל שרב ס"ל דמהני כמו שיטת החולקים על מהרי"ל, או דס"ל כשי' הרשד"ם והרש"ך הנ"ל שס"ל דהוי ספק, ורב קמ"ל

(1) נולד בשנת תרמ"ה לאביו הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם זצ"ל הי"ד מראצפערט. (אחותו הרבנית הצדיקת מרת ח' פראדיל ע"ה היתה אמו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א). זקנו (אבי אמו) הנה"ק מהארנסטייפל זצ"ל השתעשע עמו עד למאור, ונרפס חליפות מכתבים ביניהם בסוף ספר שושנת העמקים להנה"ק הנ"ל. גם נרפס חידו"ת ממנו בקובץ עץ חיים שיצא לאור ע"י תלמידי מתיבתא עץ חיים דבאבוב (בקובץ השני — עמוד י"ד). וסנן א' באגדה נרפס בכר"ש שנה א' קונטרס ד' עמוד ל"ב. כיהן בדומו"ץ בק"ק סאטמאר. נפטר שם י"ט כסליו שנת תש"ב ושם מנ"כ. — ד"ז הועתק מכת"י מעתיק א'.

דאינה מקודשת ודאי, משום דמלוה להוצאה ניתנה. א"כ שפיר מיושב קו' הפנ"י הנ"ל דאם לא הו' אמר הגמרא מאי לאו וכו', הוי אמינא דבהא קמיפלגי, דמ"ד מקודשת ס"ל דטלו מע"ג קרקע קידושך מהני, ומ"ד אינה מקודשת ס"ל דלא מהני, ע"כ צריך שפיר הגמ' לומר מאי לאו וכו', דלרב ליכא למימר דבהא קמיפלגי כנ"ל, ומתורץ ממילא קו' המפרשים הנ"ל על אבוי ורב אמי, דהם אמרו סתם אינה מקודשת, ואיכא למימר טעמם משום טלו מע"ג קרקע קדושך, א"כ לא קשה כלל נימא כתנאי, כמובן.

ולפ"ז ממילא ניהא דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל, שדווקא בקידושין לא מהני טלו מע"ג קרקע, אבל במכר מהני, א"כ מחלק שפיר, וא"ל א"כ למה להרמב"ם ז"ל טעם משום מלוה להוצאה ניתנה נימא משום טלו, י"ל דהרמב"ם מתרץ הקו' מפקדון דחשבינן נתינה ראשונה כנ"ל, א"כ מוכרח לטעם דמלוה להוצאה ניתנה כנ"ל, אבל הגמרא אזלי לשיטת החולקין כנ"ל, וא"ש דהא דקאמר הגמ' ושוין, היינו לשיטת רב כנ"ל, אבל להרמב"ם דהטעם משום טלו, שפיר מחלק כנ"ל, וא"ש בעזה"ש ע"ד פלפול.

בענין ברכת אירוסין

ברוך אברהם צבי הורוויץ

חבר"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

א) בשו"ע אהע"ז סי' ל"ד כתב המחבר, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח מברך אקב"ו על העריות והתיר לנו את הנשואות וכו' ואחר שיגמור הברכה יקדש, עכ"ל. ובב"ש וח"מ שם מבואר דאם לא בירך קודם הקידושין יכול לברך בדיעבד גם אחרי הקידושין, אבל זה מבואר דדוקא אם הוא תיכף אחר הקידושין, אבל לאחר זמן רב אינו יכול לברך עוד, וכן ראינו בהדיא מהא דהביא המחבר בסעיף ג' מחלוקת אי יכול לברך בשעת נישואין, משמע מזה דדוקא כיון שהוא עכ"פ בשעת נישואין, אבל בלא זה לא הו' יכול לברך.

וראיתי בשו"ת האלף לך שלמה להגרש"ק זצ"ל חלק אהע"ז סי' ק"ט שהקשה ע"ז דלמה לא יכול לברך אפי' אחר זמן רב, דמאי שנא מהא דפסק הרמב"ם פ"א מהל' ברכות והובא במג"א או"ח סי' רי"ד דכל מצוה שיש לה משך זמן מברך כל זמן שהמצוה נמשכת, כגון אם שכח ולא בירך על טלית או תפילין, מברך כ"ז שהם עליו, וא"כ ה"נ יהא רשאי לברך כל זמן שהאשה יושבת תחתיו כיון דהמצוה נמשכת תמיד. ותירץ הגרש"ק זצ"ל וז"ל אך י"ל דבשלמא אם היו מברכין על מצות נישואי אשה או לישא אשה, באמת הוי מברכין ברכה זו לעולם שהרי המצוה נמשכת תמיד, אבל כיון שאין מברכין ברכה זו, ומטעם שכתב ברא"ש דיכול לקיים פו"ר בפלגש ועיקר הברכה רק על הקידושין,

והקידושין כבר היו מקודם, והוי כאילו כבר כלה עשיית המצוה, עכ"ל. וכדי להבין דבריו נביא בזה דברי הרא"ש כלשונו בפ"ק דכתובות וז"ל, ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פו"ר היינו קיום המצוה, ואם לקח פלגש וקיים פו"ר אינו מחויב לקדש אשה וכו', וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו. והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מהערויות עכ"ל הרא"ש. היוצא מדברי הרא"ש, דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה, אלא הוא ברכה כללית לשבח להקב"ה שהבדילנו מן העמים וגו', וחכמים תיקנו הזמן לברכה זו בשעת קידושין אבל אין ברכה זו מיוחדת לקידושין אלו, וכעין מה שכתבו התוס' בפסחים ז' תור"ה בלבער לענין ברכת אקב"ו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו, דאין ברכה זו מיוחדת למילה זו, רק שהוא ברכה כללית לשבח להקב"ה והזמן לברכה זו נתקנה בשעת המילה, והא דכתב הגרש"ק זצ"ל ועיקר הברכה על הקידושין, ר"ל בשעת מאורע הקידושין אבל אין הברכה מיוחדת לקידושין אלו, וע"כ מובן שפיר למה אם קידש אינו חוזר ומברך, דבשלמא אם ה' הברכה על המצוה שעושין בשעת הקידושין, אפ"ל דכיון שהמצוה נמשכת יכול לברך כל זמן שנמשך המצוה, אבל כיון שאין הברכה מיוחדת להמצוה שעושין בעת הקידושין, אלא הוא ברכה כללית שתקנו חז"ל לאומרו בשעת קידושין, ע"כ אם עשה הקידושין אינו חוזר ומברך.

אך לכא' עדיין לא נתיישב קושייתו, דבשלמא לפי שיטת הרא"ש ודעימי' דס"ל דלא הוי ברכת המצוה כנ"ל, מובן שפיר למה אם בירך אינו חוזר ומברך, אבל עדיין יקשה לן לשיטת הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הכ"ג וז"ל כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואח"כ מקדש כדרך שמברכין על כל המצוה, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחרי הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה עכ"ל הרמב"ם, הרי מבואר להדיא מדבריו דס"ל דברכת אירוסין הוי ברכת המצוה, כמו שאמר כדרך שמברכין על כל המצוה, וא"כ היאך כתב דאם קידש אינו חוזר ומברך, והא כיון שהמצוה נמשכת, הרי ס"ל להרמב"ם כהל' ברכות הנ"ל דמברך כל זמן שהמצוה נמשכת, וכן קשה גם לשיטת החינוך מצוה תקנ"ב דיני קידושין עיי"ש בסוה"ד וז"ל, וחייבנו חכמים לברך על מצוה זו, הוא או שלוחו והוא עונה אמן כדרך שמברכין על כל המצוה, עכ"ל, הרי מבואר להדיא דס"ל דהוי ברכת המצוה, ואח"כ מביא מחלוקת אם קידש אי יכול לחזור ולברך, ומשמע מלשונו דהמחלוקת הוא רק אי יכול לברך תיכף אחרי הקידושין, אבל לאחר זמן רב פשיטא דאינו מברך, ולכא' כיון שהמצוה נמשכת למה לא יברך כל זמן שנמשך המצוה.

(ב) ובפשוטות ה' אפשר ליישב קושייתו בהקדם לבאר מהו המצוה שעושים בשעת הקידושין שמברכין עליו לשיטת הרמב"ם והחינוך, אם הוא נכלל במצוה פו"ר, או דמצוה קידושין נחשב למצוה בפ"ע, ומדברי הרמב"ם בסהמ"צ מצוה רי"ג מוכח להדיא דהמעשה קידושין הוי מצוה בפ"ע חוץ ממצוה פו"ר, דבמצוה רי"ב מנה מצוה פו"ר, וז"ל שם שצונו לפרות ולרבות לקיום המין, והוא מצוה

פז"ר וכו', ובמצוה רי"ג כתב וז"ל שצונו לבעול בקידושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה וזו היא מצות קידושין והרמז עליו כי יקח איש אשה ובעלה וגו' עכ"ל. הרי מוכח להדיא דס"ל להרמב"ם דהמעשה קידושין הוי מצוה בפ"ע, וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א מהל' אישות ה"א וה"ב וז"ל קודם מתן תורה הוי' אדם פוגע אשה בשוק וכו' וכיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנא' כי יקח איש אשה ובא עלי', וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הן וכו' עכ"ל, משמע להדיא דקידושין הוי מצוה בפ"ע מקרא דכי יקח איש אשה, ולפי"ז לכאור' מה שכתב הרמב"ם דברכת אירוסין הוי ברכת המצות ר"ל על המצוה של קידושין, וכן לשיטת החינוך הנ"ל ג"כ צ"ל דהברכה הוא על עצם הקידושין ולא על פז"ר, שכתב שם בתחילת דבריו שנצטוונו לקנות האשה באחת משלשה דרכים קודם הנישואין וכו' ועז"נ כי יקח איש אשה וגו' כלומר אם ירצה איש ליקח אשה שיקנה אותה תחילה, ובסוה"ד כתב וחייבנו חכמים לברך על מצוה זו המקדש או אחר בעבורו וכו' הרי מוכח להדיא מלשונו דהברכה הוא על עצם הקידושין ולא על פז"ר. ולכאור' לפי"ז נתיישב שפיר קושייתו דבשלמא אם הברכה הוי על מצות פז"ר אפ"ל דהמצוה נמשכת תמיד, אבל כיון שהברכה הוא על מצות קידושין, ומצות הקידושין הרי אינה נמשכת, ע"כ מובן שפיר דאינו חוזר ומברך. אבל באמת זה אינו דהנה מלשונו בסהמ"צ וגם במשנה תורה מוכח להדיא דס"ל להרמב"ם דהמצוה של קידושין מיתלי תלי בהמצוה של פז"ר, דהיינו שמה שיושבת האשה תחת רשות בעלה יהי' ע"י קידושין מקודם, כמו שמדוקדק מלשונו במשנה תורה, שנצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה שיקנה אותה תחילה לפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה עכ"ל ולכאורה למה צריך הרמב"ם להוסיף ואח"כ תהי' לו לאשה, כיון דאיירי כאן ממצות קידושין ולא ממצות פז"ר, ומוכח מזה דס"ל להרמב"ם דזהו גופא המצוה של קידושין, שיקיימו ישראל מצות פז"ר ע"י עשיית קידושין מקודם, ומשו"ה הוסיף הרמב"ם ואח"כ תהי' לו לאשה, וגם מלשונו בספהמ"צ מוכח כך שכתב שם, מצוה רי"ג הוא שנצטוונו לבעול בקידושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה עכ"ל ולכאור' הלשון שצונו לבעול בקידושין הוא משולל הכנה, דוודאי שאין ר"ל שיקדש בכיאה דהרי אח"ז כתב ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה, ולפי דברינו מובן מאד, דהיינו שציווי התורה הוא לקיים מצות פז"ר, ע"י עשיית קידושין מקודם, רק שחלקן הכתוב למצות נפרדות לשיטת הרמב"ם והחינוך. ודברינו אלו נשמעין גם מלשון השאלות פר' נצבים קס"ה, וז"ל שאילתא דמחייבין דבית ישראל למינסיב אשה ואולודי בנים ומיעסק בפז"ר דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות עכ"ל, ודייק הנצי"ב בפירושו העמק שאלה במ"ש השאלות למינסיב אשה ואולודי בנים, וז"ל ביאר רבינו דעיקר מצות פז"ר הוא ע"י חופה וקידושין, כדרך נישואי אשה עכ"ל, ור"ל דמשו"ה הרכיב השאלות אלו ב' הדברים למינסיב אשה ואולודי בנים, משום דהא בהא תליא דהקידושין הם אופן לקיום מצות פז"ר כנ"ל, והביא הנצי"ב ראי' נפלאה לשיטה זו מדברי הרמב"ם פט"ו מהל' אישות

ה"ב שכתב וז"ל האיש מצווה על פו"ר ולא האשה ומאימתי האיש נתייב במצוה זו מבין שבע עשרה וכיון שעברו עשרים שנים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, עכ"ל הרמב"ם, הרי ראינו מזה דס"ל להרמב"ם דבעבר כ' שנה ביטל מצות פו"ר, ולכ' בגמ' קידושין כ"ט לא נזכר זמן זה אלא לענין לישא אשה, וז"ל הגמ' אמר רב וכן תדבר"י עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' שנה ולא נשא וכו' וא"כ הרי מבואר בגמ' הזמן של כ' שנה רק לענין לישא אשה, ומהיכן לקח הרמב"ם זמן זה לענין פו"ר, כיון שהרמב"ם ס"ל דהם מצות נפרדות כנ"ל, ומוכיח מזה הנצי"ב דעיקר מצות קידושין הם אופן קיום מצות פו"ר כנ"ל, ומשו"ה אומר הרמב"ם דביטל מצות פו"ר.

היוצא מדברינו דמצות קידושין הוא אופן לקיום מצות פו"ר ונמשכת תמיד כל זמן שדר עם אשתו ומקיים מצות פו"ר, וע"ז מברכין ברכת אירוסין לשיטות הרמב"ם והחינוך, וא"כ הדרא לנו קושיית הגרש"ק זצ"ל דכיון שהמצוה נמשכת למה לא יברך אפי' אחר זמן רב, רק שהוא הקשה דהמצוה של פו"ר נמשכת, ולפי דברינו הקושיא הוא דהמצוה של קידושין נמשכת, כיון דעיקר הברכה הוא על הקידושין כמו שביארנו לעיל.

ג) ונראה דהנה בנימין דף מ"א תנן, מי שחציו עבד וחציו ב"ח וכו' ב"ש אומרים וכו' לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו ב"ח, לישא בת חורין א"י שכבר חציו עבד וכו', ובתוס' שם בד"ה לישא שפחה א"י הקשו וליתי עשה דפרו ורבו ולירחי ל"ת דלא יהי' קדש ותירצו בתירוצי הב' דכי מעקרא לאו לא מקיים עשה אלא בגמר ביאה דחזייה להתעבר וכו' עכ"ל ובמנח"נ מצוה א' הקשה על דברי התוס' לפי מה שביאר שם דעיקר מצות פו"ר הוא מה שיש לו בנים, ומשו"ה אם היו לו בנים ומתו לא קיים המצוה כיון דסו"ס הרי אין לו בנים, וכמו"כ עכו"ם שהי' לו בנים מישראלית ונתגייר ג"כ לא קיים המצוה, כיון שעיקר המצוה הוא שיהיו לו בנים, ובנים אלו אין מתייחסים אחריו אלא אחרי האם, א"כ איך כתבו התוס' דמקיים פו"ר בגמר ביאה, והא אפי' בגמר ביאה נמי לא קיים, דעד שיש לו בנים לא קיים המצוה, ולמה לא תירצו התוס' בפשטות דלא שייך לומר על הביאה עדל"ת כיון דאינו מקיים המצוה עד שיהי' לו בנים.

וראינו בס' קובץ ביאורים ובקונטרס דברי סופרים מהג"ר אלחנן וואסערמאן ז"ל שמיישב קושיא זו, דהנה בכל מצוה יש חלק המעשה וחלק הקיום, חלק המעשה נקרא מה שעלינו לעשות בפועל, וחלק הקיום נקרא תכלית המצוה דהיינו תכלית וסיבת חלק המעשה, ובכמה מצות אין שני ענינים אלו באים ביחד, אבל עיקר ציווי התורה לנו הוא חלק המעשה, וע"ז ווראי שייך לומר עדל"ת הגם שעדיין לא נתקיים חלק הקיום של המצוה, וממילא גבי פו"ר, בקושיית התוס' דנתי עשה דפו"ר ולירחי ל"ת וכו' הגם דעדיין לא נתקיים חלק הקיום עד שיהי' לו בנים, אבל מ"מ חלק המעשה של המצוה הרי קיים, ולכן ווראי אפשר לומר עדל"ת כיון דהוא חלק המעשה של מצות פו"ר, ומ"מ מובן גם למה הי' לו בנים ומתו לא קיים המצוה, כיון דסו"ס לא נתקיים תכלית המצוה, אבל

חלק המעשה של המצוה כבר קיים, ומשו"ה הוצרכו התוס' לחלק בין תחילת ביאה לסוף ביאה, ובזה מישב הג"ר אלחנן זצ"ל מה שהקשה השאגת ארי' בסו"ל"ב על דברי התוס' יבמות צ' ע"ב בד"ה כולוה נמי דאיסור שעטנז עובר תיכף בשעת לבישה דכתיב לא יעלה עליך, ומצות ציצית לא מקיים עד אחר שלבוש כבר דכסותך משמע שמכוסה כבר, והק' השאג"א דא"כ היאך אמרינן דלבוש אדם כלאים בציצית דעדל"ת, והא לא הוי בעידנא, דלאו דשעטנז עובר תיכף בשעת לבישה, ומצות ציצית אינו מקיים עד אחר שלבוש בה כבר, ולהנ"ל מובן שפיר, דאע"ג דמצות ציצית אינו מקיים עד אחר שלבוש כבר, זהו רק לענין תכלית המצוה, אבל מ"מ חלק המעשה של המצוה מתחיל תיכף בשעת הלבישה, ע"כ שפיר שייך בזה עדל"ת.

(ד) ונקדים עוד דיוק בדברי הרמב"ם הנ"ל בפיו"א מהל' ברכות וז"ל, העושה מצוה ולא בירך אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר העשי' ואם דבר שעבר הוא אינו מברך וכו' עכ"ל. ואפשר לדיוק למה כתב הרמב"ם אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת חוזר ומברך, מאי הוסיף לן במלת "עשייתה" הול"ל אם מצוה שעדיין קיימת חוזר ומברך, ונלע"ד שהרמב"ם התכוין על ביאור הנ"ל, שיש בכל מצוה חלק המעשה, וחלק הקיום, וביאר לנו הרמב"ם דהברכה לא ניתקן אלא על חלק המעשה ולא על חלק הקיום, וע"כ אם נמשך חלק המעשה של המצוה כגון סוכה ציצית ותפילין דנקט הרמב"ם, דבאלו כל זמן שהם עליו או שהוא יושב בסוכה הרי הוא מקיים המצוה גם במעשה משו"ה חוזר ומברך, אבל במצוה שחלק המעשה כבר נגמר רק שנמשך עדיין חלק הקיום ע"ז א"י לברך, וזה מה שהוסיף הרמב"ם אם הוא מצוה שעדיין עשייתה קיימת חוזר ומברך, דהיינו עשייתה דייקא, שנמשך חלק המעשה אבל אם לא נמשך אלא חלק הקיום א"י לברך.

ואם כנים דברינו תתיישב שפיר קושייתנו הנ"ל למה א"ח ומברך ברכת אירוסין אחרי הקידושין דאע"ג שהמצוה נמשכת תמיד כיון שהוא מקיים פו"ר ע"י עשיית קידושין, מ"מ זה לא הוי רק חלק הקיום של מצות קידושין דהיינו התכלית של המצוה, אבל חלק המעשה של מצות קידושין לא הוי אלא עצם מעשה הקידושין ואח"כ נמשכת רק חלק הקיום של מצות פו"ר, וכיון שאמרנו שהברכה לא ניתקנה אלא על חלק המעשה, מובן שפיר דאם כבר קידש א"ח ומברך, כיון שחלק המעשה של המצוה כבר נגמר, וכמו שדייקנו מדרבי הרמב"ם דא"ח ומברך רק אם חלק המעשה נמשכת, משא"כ כאן דחלק המעשה כבר נגמר ולא נמשך רק חלק הקיום שפיר פסק הרמב"ם דאם קידש א"ח ומברך, ודו"ק. (ה) ובעמרנו בענין זה לא אמנע מלהעיר מה שקשה לי אישית הרמב"ם והחינוך הנ"ל דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות, מהא דראיתי בתשובות הרשב"א תשובה י"ח וז"ל, שאלת למה אין מברכין על המצוות כולן כגון המלוה את חבירו והטוען עמו וכיו"ב, תשובה. שאלה זו עמוקה וכו' ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואיזו שמברכין עליו ואיזו שאין מברכין עליו ואין הענין תלוי בטעם אחד

שאתן לך כלל אחד בהם, אלא כל מצוה שאין בה מעשה אין מברכין עליו כגון השמטת כספים וכיו"ב וכן אין מברכין על מצוה שאינו תלוי ביד העושה, מפני שאפשר שלא יתמצה בה חבירו ונמצא מעשה מתבטל כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והענקת וכיו"ב עכ"ל הרי מבואר מדבריהם דכל מצוה שאינו תלוי ביד העושה אינו יכול לברך עליו, וכן מצאתי בספר אבודרהם, בשער השלישי ברכת המצות ומשפטיהן וז"ל יש לדעת טעם המצות שמברכין עליהן ושאין מברכין עליהן ועל זה שאל ה"ר אברהם ב"ר יצחק את ה"ר יוסף בן פלאט למסור לו מפתח בהן עכ"ל השאלה, והאריך שם בהתשובה בכמה כללים ובא"ד כתב וז"ל ואיכא נמי דלא מברכין עלייהו משום דתלוי בדעת אחרים דרחמנא אזהר לאהנווי להו והואיל ואפשר דמימנעי מהאי הנאה או דמחלי לי' ומיעקר לי' עשה לא מברכין עליהו, כגון נתינת צדקה או מעשה עני לעני וכו' עכ"ל המבואר מדבריהם דכל מצוה שאינו תלוי ביד העושה אין מברכין עליו, וא"כ היאך כתב הרמב"ם דהבעל מברך על מצות קידושין, והא כיון שצריך להסכמת האשה על הקידושין הרי אין המצוה תלוי בידו. — וכעת ראיתי בספח"ק דרך פקודין מצוה א' אות ו' שהביא הקושיא למה אין מברכין ברכת המצוות על מצות פו"ר, עיי"ש מה שהביא בשם הנועם אלימלך, ואח"כ כתב וז"ל ול"נ עפ"י הסברא שכתב הרמב"ם דאין מברכין על המצוה התלוי ביד אחרים כמו שאין מברכין על הצדקה דתלוי בדעת אחרים אם ירצה המקבל לקבל ה"נ בנידון דידן דאסור לכופ את האשה וכו' עכ"ל. חזינן מזה דהדרך פיקודין נקט סברא זו לאמיתית. אך דלפי"ז יקשה לשיטת הרמב"ם היאך מברכין על הקידושין כנ"ל*).

(ו) ונלע"ד להקדים דברי הר"ן בנדרים ל' וז"ל, כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל וכו' אלא מכיון שהיא מסכמת לקידושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשווי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו, הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל, עכ"ל הר"ן. המבואר מדבריו, דבמעשה קידושין אין האשה עושה כלום, ואין זה כדוגמת מקנה וקונה, שאין האשה מקנה האישות שלה לבעלה, אלא שהיא משווה עצמה להפקר, והבעל הוי כמו זוכה בהפקר, ובאמת צריכין להסביר דאם האישות הוא קנין בהפקר א"כ מאי שייך בזה קנין כסף, דבשלמא בכל מקנה וקונה אמרי' דבזה שנתן הקונה פרוטה להמקנה נעשה שיעבוד מהמקנה להקונה וע"י שיעבוד זה קונה החפץ אבל כאן כיון שהבעל הוא כמו קונה מן ההפקר מאי שייך בזה קנין כסף, וצ"ל לשיטת הר"ן דבאמת הקנין כסף של אישות שאני מהקנין כסף של כל התורה כולה, והתורה גילתה לנו בקרא דכי יקח איש אשה, דילפינן קיחה קיחה משרה עפרון, דהיינו דאותה המעשה שעושים גבי שדה לעשות קנין, דהיינו נתינת כסף,

(*) עיין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"ד ד"ה תו כתב, שכן הקשה לו המהר"ץ חיות. וע"ע מש"כ בזה הג"ר יעקב שור אבר"ק קוטב בקובץ אוהל מועד (ירושל) שנה ג' סי' ט'.

כשעושין אותו גבי אישות זוכה הבעל בהאישות, אבל אין זה מאותו הטעם שמהני הקנין גבי שדות דשם הוא מדין שיעבוד כנ"ל, וכאן הוא גזירת הכתוב דבאיזה אופן זוכה הבעל בהאישות ההפקר, ע"י שיעשה אותו המעשה שעושין גבי שדה לקנות שדות. היוצא מדברינו דבמעשה קידושין אין האשה נחשבת למקנה רק שע"י הסכמתה משוי נפשה לגבי הבעל כהפקר*).

וכעת נחזור לתשו' הרשב"א ואבודרהם הנ"ל דס"ל דמצוה שאינה תלויה כולו ביד העושה אין מברכין עליה, ולכאור' אפשר לחקור לפי דבריהם מה יהיה באדם חלוש שאינו יכול להניח תפילין או ליטול לולב וכדו' בלי שיסייעהו אחר, היאך יכול לברך על המצוה והא כיון שאינו תלוי בידו, אין מברכין עליו, אבל בוודאי אין זו שייך כלל לדברי הרשב"א ואבודרהם, דהא דאמרו שמצוה שאין תלוי כולו ביד העושה אין מברכים, הפשט הוא במצוה שעצם המצוה אינו מצומצם לאדם אחד, אלא נעשה ע"י שני בני אדם כגון מצות צדקה, שנעשה ע"י נתינת הנותן, וקבלת העני, וכמו"כ בהלואה והענקה וכיו"ב דבכל אלו, עשיית המצוה נחלקת לפעולת שני בני אדם, משא"כ במי שאינו יכול ליטול לולב בעצמו, אע"ג דצריך הוא לסיוע חבירו מ"מ אין עצם המצוה מיוחד לשני בני אדם, שהרי המצוה מיוחדת רק להעושה, רק שהמציאות אינו כולו ביד העושה, זה לא איכפת לו לענין הברכה, ואע"ג דהסיבה שאין מברכין על מצוה שאינו תלוי כולו ביד העושה הוא משום ששמא לא יתרצה חבירו וא"כ הרי גם בהצויר שמפני המציאות אינו יכול לקיים בעצמו, שייך חשש זה, מ"מ נראה דבכה"ג דלא הוי החשש בעצם המצוה לא חששו, דאם תחשוש הרי אין לדבר סוף דבכל מצוה איכא למיחש שמא לא יעלה בידו לקיימו, אלא בוודאי שלא חששו חכמים אלא במקום שהעיקוב יהי' בעצם קיום המצוה דהיינו במקום שהמצוה מיוחדת לשתים דצריך לחשוש שמא לא יתרצה חבירו, אבל ככל שאר הציוורים במקום שהמצוה מיוחדת לאחר, לא ביטלו הברכה כנ"ל.

ולפי"ז נחזור לענינינו גבי ברכת אירוסין ששאלנו דהאך יכול לברך על הקידושין לשיטת הרמב"ם והחינוך, שהרי צריך להסכמת האשה ואין המצוה תלויה ביד העושה, ולפי דברינו לק"מ, דכיון שביארנו מדברי הר"ן נדרים ל' דעצם מעשה הקידושין לא נעשה אלא ע"י הבעל, והאשה אינה משתתפת כלל בהמעשה קנין, רק שאנו צריכין להסכמתה של האשה כדי שיוכל הבעל לעשות הקנין נמצא שהמצוה מיוחדת רק לאחר ואז אין אנו חוששין להא דצריך סיוע משני, וממילא כאן בקידושין כיון שהמצוה מיוחדת רק לעשיית הבעל, ואין האשה עושה כלום בעצם מעשה הקידושין, הגם שאנו צריכין שהיא תפקיר האישות בכדי שיוכל הבעל לעשות קנין, מ"מ כיון שהמעשה קידושין בעצמו אינו מיוחד רק להבעל, אין אנו חוששין לעיקוב האשה כנ"ל, ושפיר יכול לברך על מצות קידושין, ודו"ק.

(*) יעוין באבני מלואים סי' מ"ג סק"ב ד"ה ובמשנה, שכ' דאפי' לפימ"ש"כ הר"ן דאשה משוית עצמה לבעלה כדבר של הפקר, עכ"ז לדעת רש"י והנמוקי' הפקר חשיב דעת אחרת מקנה. ועיין עוד בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד מ"ה אות א' שהובא שם בשם ספר מעשי למלך על הרמב"ם ח"א דף רי"ז. דדברי הר"ן אמורים רק לענין נשואין ולא לענין אירוסין, עיי"ש.

עולת שבת כשבתו

ויצא

והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך. י"ל ע"ד הרמז, רידוע רתיבת אנכי רומז על התוה"ק שפתח בה באנכי במעמד הר סיני בקבלת התורה, וזשאה"כ, והנה אנכי עמך, אם התוה"ק היא עמך, שתעסוק בה, ותהנה בה, אז ושמרתיך בכל אשר תלך, כי התורה מגינה ומצלי בין בעידן דעסיק בה ובין בעידן דלא עסיק בה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

ויירא יעקב מאד ויצר לו, וברש"י, ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרג הוא את אחרים. ורבים תמהו ע"ז מה היצר לו אם יהרג את עשו הלא קי"ל דהבא להרגך השכם להרגו, רק י"ל דסיבת פחדו וצערו של יעקב היתה, דהא רבקה אמו אמרה (בראשית כ"ז) למה אשכל גם שניכם יום אחד, וכאשר באמת נתקיימה נבואתה כדאי' במס' סוטה (דף י"ד ע"א), וזהו שאמר יעקב ממ"נ, אני מתיירא שמא יהרג אותי, ואי נמי אני אהרוג אותו, הרי אז אמות גם אנכי באותו יום כנבואת אמי כנ"ל, ולכן ויצר לו.

(הגאון מוה"ר גבריאל אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל)

וישב

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית. ואמרו ע"ז כגמרא (סוטה דף ל"ז) הובא ברש"י כאן, דחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו. ולכאורה צריכין להבין איפה מרומז כאן בפסוק שנראה לו דמות דיוקנו של אביו. וי"ל דהנה כתיב בפ' וישלח, ויקרא לו אל אלקי ישראל, והביא רש"י שם, שרבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב א"ל. וידוע מ"ש בגמרא (פסחים פ"ח ע"א) דאברהם אבינו קרא למקום המקדש הר, ויצחק קראו שדה, ויעקב קראו בית. ועפ"ז מרומז היטב בפסוק כאן שנתגלה לו דמות יעקב, ויבא הביתה לעשות מלאכתו, דבעת שבה לעשות צרכיו עמה כחד מ"ד, אז, ואין איש, היינו יעקב אבינו שאינו בחי' איש אלא בבחי' א"ל, מאנשי הבי"ת, וזה ג"כ תואר ליעקב אבינו, מחמת שקרא למקום המקדש בי"ת, שם בבית, הוא הי' שם בבית לשמרו.

(הגה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלזא זצ"ל²)

(1) מכת"י תלמיד א'. (הג"ר גבריאל הנ"ל הי' בנו של הג"ר יהודה ליב עשקלים מקראקא. הי' אב"ד בק"ק עלקוש, פראג, מיץ, רישא, ולבסוף בק"ק ניקלשבורג. הי' תלמיד מובהק להג"ר שמואל קאידנובר זצ"ל. ד"ת ממנו הובא בכמה ספרים, בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' י"ט וסי' מ"ב, ובקול יהודה, סללי אורות, מדרש יונתן, ועוד. נפטר בניקלשבורג כיום ב' אדר ראשון שנת תע"ח לפ"ק ושם מנ"כ).

(2) בס' באר משה להרה"ג מו"ה משה קרויז מקעזמארק (מערכת י' אות י"ט) ששמע ד"ז מחותנו הרה"צ מוה"ר ארי' הלברשטאם אבר"ק מושינא בשם חו"ו הגה"ק מבעלזא זצ"ל.

מקץ

ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבוח טבח והכן. במס' חולין (דף צ"א ע"א) אמר רבי יוסי ברכי חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח פרע להן בית השחיטה, והכן טול גיד הנשה בפניהם כמ"ד גה"נ נאסר לבני נח. והקשו בתוס' שם דילמא לא נאסר גה"נ לב"נ ואפ"ה היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר לי' פרע להן בית השחיטה עיי"ש. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא שם (דף פ"ט ע"ב) גה"נ נוהג במוקדשין, ופריך בגמ' מוקדשין פשיטא, משום דאקדשין' פקע איסור גיד מיני' וכ"ת יש בגידין בנ"ט ואתי איסור מוקדשין וחייל איסור גיד האי מוקדשין נוהג בגיד מבע"ל אלא קסבר אין בגידין בנ"ט ובמוקדשין איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא, ופריך למ"ד יש בגידין בנ"ט מא"ל, ומשני הכא בולדות קדשים עסקינן וכו' ואע"ג דאיסור מוקדשין קדים אתי איסור גיד וחייל עליהו שכן איסורו נוהג בב"נ עיי"ש. נמצא מגמ' זו, דלמ"ד אין בגידין בנ"ט אין הכרח לומר דאיסור גה"נ נוהג בב"נ, ולמ"ד יש בגידין בנ"ט צריך לאוקמי בולדות קדשים והא דאיסור חל על איסור משום דגה"נ נוהג בב"נ. והנה זה פשוט, דאם אמרינן אין בגידין בנ"ט שרי לבשל הגיד עם הירך דהא אינו נו"ט להבשר, וקולף ואוכל עד שמגיע לגיד.

ולפי"ז מתורץ שפיר קו' התוס', דמה שאמר טול גה"נ בפניהם, ליכא למימר דמשום חומרא בעלמא צוה להטיל גה"נ בפניהם, דהרי יכולים לבשל הבשר עם הגיד ואח"כ לקלף ולאכול, אלא ודאי דקסבר יש בגידין בנו"ט, וממילא מוכח שאיסורו נוהג בב"נ וכחוכת הגמ' הנ"ל, ודו"ק היטב.

(הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל³)

ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני. י"ל מ"ש הלא ידעתם כי נחש ינחש כו', שלא יאמרו כי לקחתם הגביע שא"י לנחש ולידע מי ננבו, כי הנחש שלי הי' רק על הגביע, וע"ז [אמר] הלא יש עוד אחרים שיכולים לנחש, ואפשר, איש אשר כמוני, ירמוז על פרעה, דכתיב כי כמוך כפרעה.

(הגאון בעל הפלאה זצ"ל⁴)

לחנוכה

י"ל הענין שנעשה נס חנוכה דוקא ע"י פך קטן של שמן, לרמז על מאמר הקדמונים, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, וכמו כן הי' בנס חנוכה שאפי' מעט השמן של אור התורה דחה הרבה מן חשכת המינוח.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) מכת"י תלמיד א'.

(4) הועתק מגוף כתי"ק.

המפרשים מקשים מדוע קבעו חכמז"ל חנוכה לזכר נס השמן ואין עושין זכר על נצחון המלחמה, ותירצו דהעיקר הוא התנברות אור התורה וכח הקדושה והטהרה בעולם הנרמז בשמן טהור שמצאו, ולכן קבעוה רק על נס השמן. וי"ל שהנביא רמז כבר על ענין זה (בהפסרה לשבת חנוכה) בזכרי' ב', ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה ונלה על ראשה ושבעה נרותי עלי' וגו' ואען ואומר אל המלאך הדובר כי לאמר, מה אלה אדוני, ויען המלאך הדובר כי ויאמר אלי הלוא ידעת מה המה אלה, ואומר לא אדוני, ויען ויאמר אלי, זה דבר ד' אל זרבל לאמר, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבאות. ויתכן לומר, שהמלאך שהראה לו מנורת זהב עם זיתים, רמז לו על נס חנוכה שיהי' במציאת שמן זית להדלקת המנורה, וכששאל לו מה אלה, כלו' מהו תוקף של הנס, ענה לו, לא בחיל ולא בכח, שהעיקר אינו נצחון המלחמה, כי אם ברוחי אמר ד' צבאות, שהעיקר הוא התנברות רוח אלקים חיים, רוח התורה, רוח הקדושה, ורוח טהרה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לקט דברים נחמדים וענינים שונים לנשואין

א.

במס' ברכות (דף ל"א ע"א) אמרו לי' רבנן לרב המנונא זושי בהלולא דמר ברי' רבינא לישרי לן מר אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן. וי"ל בזה, עפ"י מה דאיתא בגמרא (כתובות ט"ז ע"ב) כיצר מרקדין לפני הכלה כ"ש אומרים כלה כמות שהיא וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה. והנה מבואר במס' ברכות (דף י"א ע"א) עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה. ועוד סיפרו לנו חכמז"ל במס' סנהדרין (דף צ"ז ע"א) דההוא אתרא וקושטא שמי' לא הוו משני בדיבוריהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימני', ופעם אחת דיבר איש א' שקר ומתו שני בניו עיי"ש. ועפ"י יובן מה שאמר להם בלשון כפול, ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן, כלו' ממ"נ יש בזה חיוב מיתה, דאם יאמר כלה כמות שהיא, ווי לן דמיתנן דעשה כב"ש וחייב מיתה, ואם יאמר כלה נאה וחסודה כב"ה, אם הוא שקר, ווי לן דמיתנן מחמת דיבור שקר, וא"ש.

(בספר פתח עינים להרחיד"א ז"ל, בברכות דף ל"א ע"א,

בשם רבני אשכנז)

ב.

הנה מצאתי בתקוני זהר (תקון י') שכל העולם חייבין לעמוד עם החתן והכלה כשמברכין שבע ברכות תחת החופה עיי"ש, ואסור להם לישב בשעת הברכות, ובודאי ראוי לחוש לדבריו דברי אלקים חיים.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגער זצ"ל

בספרו שו"ת האלף לך שלמה האהע"ז סי' קט"ו)

ג.

יש ליתן טעם לזה דאמרינן אין ביתו אלא אשתו וכדאיתא נמי בנמ' (שבת ק"ח ע"ב) מימי לא קריתי לאשתי אלא ביתי, הטעם הוא משום דכל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מ"ח), ואין דרכה של אשה לצאת מתוך הבית, וא"כ היא עיקרת הבית, ולכך קרוי ביתו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אשר אנשיל מפרעמיסלא זצ"ל,

בספרו שמנה לחמו ח"ב בדרוש לנשואין סוף פרק א')

ד.

הענין של שבע ברכות, י"ל שהוא בסוד אין ברכה של הקב"ה פחות מאלף, ולכן שב"ע ברכו"ת גימט' אל"ף.

(בשם הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאוו זצ"ל)

ה.

בדבר הפרצה של הנשים היוצאות פרועי ראש וכו', לא אכחד כי זה איזו שנים שאיני רוצה לומר תחת החופה ז' ברכות גם אם יפצירו בי, ורק ברכת אירוסין שהוא הכרחי, הנני סומך ע"ד הב"י דבסגירת עינים מותר, אבל בשבע ברכות שאינו הכרחי לומר בעצמי אני חושש לדעת רוב אחרונים החולקים על הב"י בזה דלא מהני עצימת עינים נגד שער באשה ערוה, ויכבדו לאחר לומר הז' ברכות, ובעוה"ר הפרצה רבה והולכת, והש"י ירחם.

(הגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל

בספרו שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קכ"ו ד"ה וכדבר)

ו.

בברכת נישואין. שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בנן ערן מקדם. י"ל הכוונה בזה, דהנה בעת שהארם בא לישא את אשתו, לפעמים יוכל להיות שאין שמחתו שלימה, כי מורא יעלה על ראשו, שמא אין זה בת זוגו, לכן מבקשים מאת השי"ת, שישמח את החתן והכלה כשמחת אדה"ר בעת שנשא את חוה, שאז בוודאי היתה שמחתו שלימה, מאחר שלא הי' עוד שום אשה אחרת בעולם, וממילא ידע בבירור כי חוה היא זיווגו מאת ד', כן תהי' שמחתן שלימה בלי שום חשש וספק כלל.

(בקונטרס תפארת ארי' למו"ה אברהם יהודא ארי' קעמטענבערג מראדום,

בשם הגאון מוה"ר ארי' ליב ציניץ זצ"ל אבד"ק פלאצק)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויצא

שאפ' ל' פסוק י"א.

בא גר, בא מזל טוב, כמו גר גדי וסינוק לא, ודומה לו העורכים לגר שלחן, ומ"א שנולד מהול כמו גורו אילנא, ולא ידעתי על מה נכתב תיבת אחת, ד"א למה נקראת תיבה אחת בגר כמו בגדת כי, כשבאת אל שפחתי כאיש שבגר באשת נעורים. לפי נוסחה זו קושית רש"י למה נכתב תיבה אחת מוסב על שני הפירושים, כי בין אם פירושו הוא בא מז"ט, בין אם פירושו בא חתוך, לא הו"ל למכתב תיבה אחת, ולפ"ז יקשה מה שכתב ד"א למה נקראת תיבה אחת, הלא עדיין לא פירש כלום על זה ואין זה ד"א. ועיין בספר יוסף דעת שהקשה כן והכריח מש"ז דלא כנוסחה זו.

וברפה"ר הנוסחה, בא גר, בא מזל טוב לי, כמו גר גדי וסינוק לא, [לא] ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. ומדרש אגדה שנולד מהול: מנוסחה זו אנו רואים שהקושיא למה נכתב תיבה אחת מוסבת רק על הפירוש הראשון, ומזה שלא הובא הפסוק גורו אילנא נראה שלפי המ"א אין פירושו בא חתוך רק שמתיבת בגר דריש שנולד מהול, ואולי הכוונה ע"פ אמרם ז"ל (מנחות מג:): בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו עיי"ש, ולפ"ז כל ילד הנולד עד שלא נימול הרי הוא ערום בלא מצוה אבל הנולד מהול הרי הוא לבוש במילה שבבשרו וע"ז קראתו בגר כלומר שהוא לבוש, וכן ראיתי בכת"י ישן נושן בשם ר' יהודה החסיד שמפרש כָּגֵר, שנולד מלובש, ואע"פ שבנוסח זה ליתא הפירוש שהוא מלשון בגירה (וראיתי בכת"י הנ"ל שמביא פירוש זה בשם ר' יוסף קרא, והרבה מפירושויו הוסיף על פירוש רש"י כידוע), מ"מ נכון הלשון ד"א למה הוא תיבה אחת.

וכן מה שלא הובא בנוסחה זו הפסוק מישעי' העורכים לגר שלחן כמו שהוא בנוסחאות שלנו יובן כי לפי פירושו של רש"י שם הוא שם של ע"ז, וכן הוא בסנהדרין דף ס"ג: ודף צ"ב, ועיין בשבת דף ס"ז שהביאו שם פסוק זה לראי' דגר הוא שם ע"ז ולא יתכן שקראה לאה את הבן ע"ש ע"ז. וכן הוא בספר יוסף דעת וז"ל על ודומה לו העורכים לגר שלחן בספרים אחרים אינם אלו ה' תיבות, ונ"ב על ונכרת ערלתו כמו גורו כו' עד סה"ד בס"א אינו, והוא נוסחאות רש"י קלף ודפוס ישן נושן, ולער"נ שהוא אמיתית וכו', עכ"ל.

שם פסוק ט"ז.

כלילה הוא, הקב"ה סייעו שיצא משם יששכר: לכאורה ה' צ"ל סייעה, וכן הוא הלשון ברש"י (נדה דף ל"א) הוא קודשא בריך הוא סייעה וכו' ובגמרא שם הלשון הוא מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה. וקרוב ללשון זה הוא נוסחת

דפה"ר, הקב"ה סייע בו שיצא יששכר משם, ויהי' פירוש סייע בו באותו מעשה. וכן הוא נוסחת הרא"ם.

קאפ' ל"א פסוק ד'.

ויקרא לרחל וללאה, לרחל תחלה ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית וכו'. הלשון עקרת הבית הנאמר בתהלים (קי"ג ט') מושיבי עקרת הבית פירשו כל המפרשים שהיא מלשון עקרה, שציון שהיא כעקרה יושבנה אם הבנים. וא"כ אין שייך לומר כאן על רחל שהיא היתה עקרת הבית. אבל בנוסחת דפה"ר הוא, שהיא היתה עקרת הבית. ועיין במ"ר (ע"א ב') שדרשו על הפסוק ורחל עקרה, א"ר יצחק רחל היתה עקרו של בית וכן במדרש רות (פ"ז י"ג).

שם פסוק מ"ז-מ"ח.

יגר שהדותא, תרגומו של גלעד: (מ"ח) (ע"כ קרא שמו) גלעד, גל עד: ובדפה"ר הנוסחה, יגר תרגום של גל. על כן קרא שמו גלעד, גלעד: פשוט הוא שרש"י לא בא להודיענו ששהדותא הוא תרגומו של עד דזה ידוע לכל ולא בא אלא לפרש תיבת יגר שאונקלוס תרגמו דגורא, ובתרגום יונתן בן עוזיאל מתורגם אוגר ובא רש"י להשמיענו שגם יגר הוא תרגום של גל, וכמו שתירגם יונתן בירמי' (ט', י') בפסוק ונתתי את ירושלים לגלים, ליגרין. ועיין בתוספות ב"ק (פ"ג ע"א) ד"ה לשון סורסי, שלכן ריבר בלשון סורסי שאינה ארמית צחה כארמית של אונקלוס, עיי"ש.

גם מ"ש בנוסחאות שלנו גלעד גל עד, שמשמע מזה שרש"י בא להשמיענו שחולקין את תיבת גלעד לשנים הוא ג"כ משנה שאינה צריכה, רק שכוונת רש"י לומר שגלעד הוא גלעד, כי לא מצאנו בכל המקרא מקום ששמו גלעד, והרי זה כהקדמה לפסוק שלאחריו והמצפה אשר אמר שכתב בו והמצפה אשר בהר הגלעד כמ"ש ויעבר את מצפה גלעד וכו', הרי שהמדובר כאן מארץ גלעד וע"ז הקדים גלעד גלעד. ועיין בספר הזכרון מה שכתב בזה.

וישלח

קאפ' ל"ב פסוק י'.

ואלקי אבי יצחק, ולהלן הוא אומר ופחד יצחק וכו'. ובדפה"ר הר"ה הוא, ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק, ולהלן הוא אומר וכו'. כי באמת קושיתו אינה על שכתוב אלקי יצחק רק על מה שיעקב קרא לו כן, וכן כתב לעיל אע"פ שהקב"ה אמר לו ואלקי יצחק, יעקב נתיירא לומר כן, וכאן כתוב ויאמר יעקב וע"ז סובבת הקושיא. וע"ז קמתרץ אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, ג"כ הדגיש לתרץ את הויאמר יעקב.

שם פסוק ט"ז.

גמלים מיניקות ובניהם שלשים, ובניהם עמהם, ומ"א ובניהם כנאיהם זכר כנגד

נקבה וכו'. וכתב ע"ז הרא"ם, הוסיף מלת עמהם להודיע שהגמלים המיניקות הם שלשים עם בניהם יחד שהם הזכרים לפי האגדה, כאלו אמר גמלים מיניקות עם בניהם שלשים, לא שבניהם לברם היו שלשים עיי"ש שנדחק לפרש לפ"ז מנ"ל שהיו נקבה אחת לזכר שהרי לא נאמר רק מנינם ביחד הי' שלשים ואפשר שהיו י' זכרים וכו' נקבות עיי"ש, ובאמת שכ"כ הטור בפירושו שהיו כמו החמורים, ועיין באור החיים הקדוש מה שהביא בשם זקנו ששלח לו יעקב תק"פ בהמות כחשבון שעיר ושלח לו ששים גמלים, וזהו דלא כפירוש הרא"ם שלא היו רק שלשים גמלים הזכרים והנקבות. וכן הביא בצד"ל בשם מהר"א אשכנזי ע"ש. ובדפנה"ר הנוסחה ברש"י היא, גמלים מיניקות שלשים ובניהם עמהם, ומ"א בניהם בנאיהם הזכרים כנגד הנקבות וכו'. ולפי נוסחה זו שסמך שלשים לגמלים מיניקות היינו שהנקבות לברן היו שלשים והזכרים כנגד הנקבות היינו ובניהם עמהם בין לפשוטו בין למדרשו היו הנקבות שלשים, רק שלפשוטו לא דייקנין כמה היו מבניהם, ולפי המדרש היו זכרים כנגד הנקבות, ועיין בגו"א שפירש כן אף לפי נוסחתנו. וכן כתב החזקוני, שלפי פירוש רש"י היו שלשים נקבות ול' זכרים.

שם פסוק כ"ו.

ותקע, נתקעקע ממקום חברתה ודומה לו (ירמי' ו') פן תקע נפשי ממך לשון הסרה, ובמשנה לקעקע כיצתן, לשרש שרשיהן. הלשון אינו מוכן מה הוא מקום חברתה וכי שתי כפות הן שהאחת נתקעקעה ממקום חברתה, וגם שכף הוא לשון נקבה ולמה כתב רש"י נתקעקע בלשון זכר. ובדפנה"ר הנוסחה הוא, נתקעקעה ממקום מחברתה, היינו ממקום שהיא מחוברת.

ומ"ש שהוא לשון הסרה לא ביאר כאן מה שייד לשון תקוע ללשון הסרה, ובירמי' שם ביאר בקצרה עיי"ש, אמנם ככל דברי תורה שהן עניים במקום זה ועשירים במקום אחר כך בא רש"י בביאור רחב כיחזקאל (כ"ג י"ח) בפסוק ותקע נפשי מהם שכתב וז"ל ותקע, כמו ותקע כף ירך יעקב, הוקעה לשון חיבור ותקיעת עץ בארץ היא, וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו לשון קעיי', כאשר תאמר ותשרש שרשי', לשון קליטה, ובכל תבואתי תשרש לשון עקור. וכן בסעפי' פורי' לשון ענפים, ומסעף פארה לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו, עכ"ל. ואולי לזה נתכוון כמה שמסיים לשרש שרשיהן שכמו לשרש שרשיהן לעקור השורש, כן לקעקע כיצתן להסיר ולשלוף תקיעתן.

קאפ' ל"ה פסוק כ"ז.

ממרא, שם המשור: קרית הארבע, שם העיר, ממרא קרית הארבע איל משור של קרית ארבע. לפמש"כ רש"י לעיל (י"ד ו') בפסוק עד איל פארן וז"ל ואומר אני שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו וכו', א"כ כאן ששם המשור הי' ממרא לא שייד לומר בו לשון איל שהוא שם מישור אחר. ובדפנה"ר הנוסחה היא, אל מישור של קרית ארבע ונכון הוא.

והראוי לעורר שאין זה אלוני ממרא אשר בחברון הנזכר לעיל (י"ג י"ח) ששם כתב רש"י ממרא, שם אדם: ושם המשורר ה' אלוני כמ"ש רש"י בפסוק הנ"ל (י"ד ו') של ממרא אלוני שמו. וכאן שם המשורר הוא ממרא.

וישב

קאפ' ל"ז פסוק י"ט.

הנה בעל החלומות הלזה בא. רש"י לא פירש כאן תיבת הלזה, והרשב"ם כתב שכל הלזה כשרואים אותו מרחוק וכן מי האיש הלזה (לעיל כ"ד ס"ה) צ"ל בלע"ז, אבל הזה ציש"ט בלע"ז וכו'.

ורש"י כתב קרוב לפירוש זה בש"א (י"ד א') בפסוק מצב הפלשתים אשר מעבר הלו כתב כל הלו ולזה שבמקרא אינו לשון הזה, אלא לשון דבר שכנגדו והוא מראהו באצבע ובלע"ז אינו לשון ציש"ט אלא ציי"ל בלע"ז. אבל בדניאל (ח' ט"ז) כתב רש"י הלו לשון חשיבות כמו שקראו חמורות, כל מקום שנאמר הלו בעל צורה הוא ומכאן למדו באגדה יצחק נדמה לאביו בצלם ובדמות שנקרא האיש הלו בפ' ויהי כי זקן יצחק.

שם פסוק כ"ד.

והבורר רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבורר רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: והקשה הרא"ם א"כ שהיו בו נחשים ועקרבים מה הצלה ה' בזה שרוה"ק מעידה על ראובן שכוונתו היתה להציל (עיין ברא"ם לעיל פסוק כ"ב) וכן הקשו המפרשים בגמ' דשבת עיין עליהם אכן רש"י כתב תירוץ ע"ז בפירושו לדניאל (ו' י"ז) וז"ל אם הותנה כמעשה בראשית על הים שיקרע לבני ישראל, ועל האש שיצטנן לחנני' וחבריו ועל האריות מהזיק לדניאל, לא הותנה על זריקת אבן וזיין שלא יזיק באדם, והמלך אמר מעם האריות אי אפשר לסלקו שכבר נגזרה גזירה, אזרחר בו מהזקת אדם והנס אם יבוא יבוא, עכ"ל. וכן היתה הצלת ראובן מהזקת אדם שעל זאת לא הותנה, ועל הנחשים ועקרבים יבוא הנס. וכעין זה כתבו המפרשים מדעתם עיין עליהם.

קאפ' ל"ח פסוק י"ד.

ותכם בצעיף ותתעלף. אונקלוס תרגמו ואתקנת, ובתרגום יב"ע מתרגם ואעטפת. ומפירש"י כאן שכתב ותתעלף, כסתה פני' שלא יכיר בה, נראה שמפרשו כמו תיב"ע שנתעטפה וכסתה פני' אבל לא כן פירשו בש"ש (ה' י"ב) בפסוק מעולפת ספירים, פירש"י מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת, ע"כ. הרי שנמטה לדברי האונקלוס. ולפ"ז דבריו שבכאן שכתב שכסתה פני' שלא יכיר בה נמשכים לתבת ותכם בצעיף לא למלת ותתעלף. והי' צריך להיות הד"ה ותכם בצעיף ותתעלף והראב"ע פירש כאן ושם מלשון הסתרת פנים וגם ויתעלף דיונה (ד' ח') שרש"י פירשו מלשון התעלפות פירשו הראב"ע שנתעטף בכגדיו, וכן תתעלפנה הבתולות בעמוס ח' י"ג.

קאפ' מ' פסוק א'.

חטא, זה נמצא זכוב בפיילי פוטרין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו. פיילי פוטרין שניהם הם כוס רק שבל"י נקרא פיילי ובלשון רומי פוירי כן פ' הערוך (ערך פטר ה'). וע"ש במוסף שנרחק בטעם הכפל. ועיין גם כאן בשפ"ח. אבל בדפה"ר הנוסחה הוא, זה נמצא זכוב בפיילי פושרין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקא שלו. ולפי נוסחה זו אין כאן כפל לשון רק פיילי הוא כוס והי' מלא יין מזוג פושרין, כמ"ש במדרש לעיל (פ"ו אות ה') עה"פ וירא אדוניו כי ה' אתו א"ל מזוג רותחין והיו רותחין, מזוג פושרין והיו פושרין, ע"ש. ועיין בספר זכרון שכתב הנוסחאות שכתוב בהן בפיילי פושרין מוטעות הן שאין כאן ענין לפושרין כלל וכו', אמנם מן המדרש הנ"ל נראה שיש כאן שפיר ענין לפושרין.

מקץ

קאפ' מ"ב פסוק ה'.

בתוך הבאים, מטמינין עצמם שלא יכירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד אלא שיכנס כ"א בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים. מוצא שפתיו ברור מללו שמקורו הוא במדרש תנחומא, שכן לשון המדרש עה"פ למה תתראו, אמר יעקב לבניו אתם גיבורים אתם נאים אל תכנסו בשער אחד ואל תעמדו במקום אחד שלא ישלוט בכם עין רע עכ"ל ועל כן דייק רש"י בלשונו שלא אמר שלא יכנסו כולם בפתח אחד כלשון המדרש, רק דקדק לומר, שלא יתראו, לרמז לנו היכן צוה להם כן, שהוא באומרו למה תתראו. והגם שרש"י בפסוק למה תתראו לא פירש כן (עיין בזה בשם אפרים) מ"מ רמזו כאן. אכן לפ"ז הי' יותר מתאים להביא כאן שכן צוה להם אביהם שלא יתראו ולא יעמדו במקום אחד, ע"כ היו מטמינים עצמם בתוך הבאים, ולמה לו להביא כאן הענין שיכנס כל אחד בפתחו.

ומה מאד יאתה בזה נוסחת דפה"ר, בתוך הבאים, מטמינים עצמם שלא יכירום, לפי שצוים אביהם שלא יתראו, שלא ישלוט בהם עין רעה, שכלם נאים וכולם גבורים: ובלשון זה נכלל הכל, שלא יכנסו בפתח אחד, ולא יעמדו במקום אחד, שכן צוים אביהם.

שם פסוק ט'.

ערות הארץ, גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש וכו' ותרנם אונקלוס בדקא דארעא, כמו בדק הבית, רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא: גם האונקלוס כוונתו שכאן לראות מהיכן היא נוחה ליכבש וכן הוא בנוסחת דפה"ר ואונקלוס תרנם בדקא דארעא, היא היא, כמו בדק הבית וכו'. והנה בדק הבית פירש"י במלכים ב' (י"ב ח') בקיעה וסדק בחומה. ולפ"ז פירוש הפסוק הוא שבאתם לראות סדקי ובקועי החומה לירע מהיכן היא נוחה ליכבש. א"כ פירושו הוא כמו פירוש הרשב"ם שפירש ערות, פרצות החומה ומאיזה מקום נוח ליכבש, כדכתיב ערות היסוד, ערו ערו עד היסוד, ערות על היאור. וצריך להבין מש"כ

רש"י שלא דקדק לפרש אחר לשון המקרא. אמנם רש"י פירש בתהלים (קל"ז ז') בפסוק ערו ערו עד היסוד שאין הלשון הזה נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו מן הארץ, וזהו מה שלא דקדק כי כאן אף אם יש סדק ובקוע בחומה מ"מ אינו נופל בו הלשון ערות שהוא מורה על חורבן מוחלט שוראי לא הי' כאן.

וראיתי להעיר כאן על מה שכתב רש"י שאין הלשון הזה נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו, והלא המדובר כאן הוא בחומה וכן הפסוק שהביא לדוגמא ערות היסוד (חבקוק ג' י"ג) פירש ג"כ ערות היסוד, חומות אויביהם ובחומה שייך לשון נתיצה או שבירה לא לשון עקירה ובפרט שאין שרשין לחומה ולמה השתמש בלשון, שעוקרין שרשיו מן הארץ, והוא כי בתהלים (ל"ז ל"ה) בפסוק ראיתי רשע עריץ ומתערה פרש"י משריש כמו ערות על יאור (ישעי' י"ט ז') וגם שם פירש ערות לשון דבר המעורה ונשרש יפה יפה וכו'. א"כ הוא מהמלות המתחלפות בפתרון לשמש בנין וסתירה, וכמו שהאריך רש"י בזה בשמות (כ"ו ג') בפסוק לרשנו וכמו ערות שפירושו שנשרש יפה כן פירושו שנעקרו השרשין מן הארץ כמו מלת שרש, ותשרש שרשי' לשון קליטה, ובכל תבואתו תשרש, לשון עקירה, לכן הגם שהמדובר כאן ערו ערו עד היסוד הוא בחומה הושאל הלשון מלשון שרש, כי משם שרשו.

קאפ' מ"ג פסוק י"ד.

בא"ד ומדרשו, מי שאמר לעולמו די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימין: לפי נוסחה זו לא הזכיר הצרות על סדר זמניהם. כי בלבן ועשו היתה צרת עשו קודמת שבשבילו ברח מבית אביו ושלח אחריו את אליפו להרגו ונטל את כל אשר לו, וכ"ז הי' קודם צרת לבן וכן במדרש רבה וישב (פ"ד ג') עה"פ לא שלותי ולא שקטתי דריש לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן הרי שהקדים עשו ללבן. אמנם בזה"ק וישב (דף קע"ט) איתא לא שלותי בביתא דלבן ולא שקטתי מעשו מההיא צערא דצער לי ההוא ממנא דלי' וכו', ובאמת במדרש תנחומא בפרשתנו שהוא המקור לדברי רש"י כתב וז"ל מה ראה יעקב לברכם בא"ל ש"די ללמדך שהרבה יסורין עברו על יעקב, עד שהי' במעי אמו הי' עשו מריב עמו וכו', ברח מפני עשו ללבן והי' שם עשרים שנה בצרות רבות וכו' נמלט ממנו בא עשו וכו' הרי שהזכיר צרת עשו קודם צרות לבן ולאחריו, ובכן נכונים נוסחת המדרש ונוסחת הזוהר, ובחנם הגיה הרד"ל שם במדרש. שצ"ל לא שלותי מלבן ולא שקטתי מעשו, כמ"ש בזוהר.

אבל מה שכתוב ברש"י צרת רחל קודם צרת דינה זהו בודאי אינו על סדר הזמנים, ובדפנה"ר הנוסחה הוא, כי לא שקטתי מנעורי צרת לבן אחר צרת עשו, צרת רחל אחר צרת דינה וכו'. ולנוסחה זו הכל מסודר לפי סדר הזמנים.

תמיהות וישובים

פליאה בס' ראש יוסף

בס' ראש יוסף על מס' שבת דף כ"ד ע"א בר"ה והנה לרב חסדא סיים שם בסוף דבריו וז"ל, ולפ"ז נ"מ לרב חסדא ג"כ בנר חנוכה למ"ד רמפלג המנחה ואילך יצא ידי נר חנוכה וערב שבת יוכיח, וע"כ י"ל די"ט ע"ש מותר בנ"ח דהוה בעידנא וכו' עיי"ש. והוא פלא.

הק' יצחק לעכאוויטש

ר"מ דשיבת ישרש יעקב
ברוקלין ניו יארק

תמי' בס' ערבי נחל

בערבי נחל פ' חיי שרה בדרוש המתחיל ואברהם זקן בר"ה ובזה נבאר וכו' כתב וז"ל בענין דיני התנאי דקי"ל שאם אינו כתנאי בני גר ובנ"ר אזי אף שנתבטל התנאי המעשה קיים, ופסק הרמב"ם דדווקא אם מתחלה נתן לה הקידושין ואח"כ הגיר לה התנאי אז בעינן דוקא שיהי' כתנאי ב"ג וב"ר אבל אם הגיר מתחלה התנאי ואח"כ עשה המעשה דהיינו נתינת הקידושין אזי אף אם לא אמר כדיני תנאי מ"מ התנאי קיים כי באופן זה לא עשה המעשה רק על מה שהגיר מתחלה ועל תנאי ההוא עשה המעשה עכ"ל ע"ש. ודבריו נפלאים שהרי הרמב"ם כתב בפ"ו מה' אישות ה"ד אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר בידה ואמר אם תתני לי מאתים זוז תהיי מקודשת ואם לא תתני וכו' הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה וכן בהל' ה' כתב אם אמר לה אם תתני לי מאתים זוז הרי את מקודשת לי בדינר זה ואח"כ נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל מפני שלא כפל תנאו וכן בהל' ו' כתב אם אמר לה אם לא תתני לי מאתים זוז לא תהיי מקודשת לי ואם תתני וכו' ואח"כ נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל עכ"ל הרי דהרמב"ם ס"ל ממש להיפוך.

גם מ"ש הער"נ שם דהראב"ד מחולק עם הרמב"ם בזה ופלוגתתם מובא בטור אה"ע סי' ל"ח והאריכו הב"י והב"ח בזה, תמוה דשם אינו מוזכר כלל מחלוקת כזה אלא אי פירוש תנאי קודם למעשה היינו אמירת התנאי קודם עשיית המעשה או פירושו שיקדים בלשונו אמירת התנאי קודם לאמירת המעשה.

בן ציון דוב הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בריש מס' קידושין

מהב' המופלג כמר מאיר ראטה הי"ד מקראקא)

במס' קידושין דף ב': וניתני הכא האיש קונה, אי תנא קונה הוי אמינא אפילו בע"כ תנא האשה נקנית דמרעתה אין שלא מרעתה לא, והקשו התוס' בד"ה אי תנא, אמאי קתני בריש פרק ב' האיש מקדש דמשמע בע"כ, עיי"ש. ונ"ל לתרץ בהקדם דברי התוס' כתובות דף מ"ז ע"ב בד"ה שלא כתב לה וכו' שכתבו דלהכי לא פריך הגמ' התם מאשה שנעשה בעלה בעל מום תיפוק בלא גמ' ראדעתא דהכי לא קידשה נפשה, כיון דתלוי נמי בדעת המקדש עיי"ש, נשמע מדברי התוס' דאם נימא ראשה מתקדשת אפי' בע"כ, א"כ המקדש אשה ונמצא בה מומין, הקדושין נעקרין למפרע, דמידי היא טעמא דכתבו התוס' דאין הקידושין נעקרין הוא משום דתלי נמי בדעת המקדש, וא"כ אם נימא דמקדשת אפי' בע"כ א"כ לא תלי כלל בדעתה.

והנה להלן בריש פ"ב פרכינן בגמ' עלה דמתניתין דקתני האיש מקדש בו ובשלוחו, השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, ומשנינן דקמ"ל דאיסורא נמי אית בה כדבר יהודה אמר רב דאמר אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך עיי"ש, והנה מסתברא דאיסור זה לא שייך אלא אם נימא דמחויב לדור עמה אז יעבור על מצות עשה דואהבת וגו' אם לא יאהבנה, אבל אם נימא דהקידושין בטלין ל"ש

1) נולד בחורש טבת שנת תרע"ח לאביו ר' ישראל צבי ראטה ע"ה מקראקא, שהוא הי' בנו של החסיד המפורסם ר' נחמן ראטה הנודע בשמו ר' נחמן איסמריקער שהי' מהחסידים היושבים בצל מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. ופ"א התבטא כ"ק מרן מצאנז אודותיו בזה"ל: איך פאס עם פאר א רבי'ן, אין ער פאסט מיר פאר א חסיד". הב' מאיר הנ"ל למד בישיבת עץ חיים רבאבוב בעיר קראקא, והי' תלמיד מובהק להרה"ג מו"ה מענדלי ראטמבערג הי"ד ולהרה"צ מו"ה משה סטעמפעל הי"ד חתן כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד. הוא הי' ממובחרי התלמידי אוצר בלום של תורה ויר"ש וחסידות, נחבא אל הכלים, אהוב למעלה ונחמד למטה. זמן קצר לפני פרוץ המלחמה הרצה שיעורים בגפ"ת לפני בחורים צעירים. — באמצע שנות המלחמה בדיותו בגולה בווישניצא בא בקשר השירדוכין ולא הניע לפרק הנושא את האשה כי נהרג עקה"ש, ולא יכולנו להתוודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה. אנב כדאי להזכיר כאן את שני אחיו הצעירים, הב' המופלג שמעון הי"ד שנהרג עקה"ש במחנה אושוויץ בשנת תש"ד אחר סבלו ענויים קשים וגוראים ע"י הרשעים ימ"ש, והב' המופלג נחמן הי"ד. תנצב"ה. — ד"ז העתקנו ממכתבו שערך אל ידידו (להבחל"ח) הנה"ח הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. תשח"ח לו, ושכמ"ה.